

Nr 105.

Ankom till riksdagens kansli den 3 maj 1918 kl. 3 e. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående
upprättande av praktiska ungdomsskolor jämte i ärendet
väckta motioner.*

I den till riksdagen den 14 januari 1918 avlåtna statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition rörande upprättande av praktiska ungdomsskolor, för sådant ändamål under riksstatens åttonde huvudtitel beräkna

dels för anställande av ytterligare en extra ledamot i folkskolöverstyrelsen på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor (punkten 156),

dels en ökning av det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola med 437,000 kronor (punkten 181),

dels för anordnande av särskilda utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 60,000 kronor (punkten 182),

dels en ökning av det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor med 293,000 kronor (punkten 183),

dels till bestridande av kostnaderna för inrättande av tekniska gymnasier i Malmö och Örebro samt tekniska fackskolor i Malmö och Västerås en ökning av det å *ordinarie stat* uppförda anslaget till de tekniska läroverken med 194,500 kronor (punkten 209).

dels för inrättande av en överstyrelse för teknisk undervisning å *ordinarie stat* för år 1919 ett belopp av 50,000 kronor (punkten 217),

dels för anslag åt lägre tekniska yrkesskolor m. m. på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 250,000 kronor (punkten 218),

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 6 saml. 48 häft. (Nr 105.)

dels ock för anslag till husmodersskolor m. m. på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag av 50 000 kronor (punkten 219).

Sedermera har Kungl. Maj:t i en den 15 februari 1918 till riksdagen avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 96, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

A. Beträffande fortsättningsskolor:

dels fastställa följande huvudsakliga grunder och bestämmelser att gälla beträffande fortsättningsskolor, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för deras tillämpning befinnas erforderliga:

1. I varje skoldistrikt skall för de lärjungar, som med fullständigt avgångsbetyg lämnat folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, finnas en eller, där förhållanden sådant påkalla och medgiva, flera fortsättningsskolor.

2. Undantagsvis må, efter vederbörligt medgivande, två eller flera närliggande skoldistrikt kunna förena sig om en gemensam fortsättningsskola.

3. Kursen i fortsättningsskola skall för lärjungarna omfatta sammanlagt minst 360 undervisningstimmar, förlagda utom folkskolans ordinarie undervisningstid, och fördelas på minst två, högst tre år samt i övrigt vara anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, vilka av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivits.

4. Lärjunge skall, i den mån han icke enligt gällande föreskrifter skall vara därifrån befriad eller i vederbörlig ordning därifrån erhållit befrielse, vara pliktig att inträda i fortsättningsskola vid början av den årskurs, som inträffar närmast efter det läsår, då avgångsbetyg från folkskola eller vitsord om motsvarande kunskaper erhållits, samt att delta i skolans undervisning under den för fortsättningsskolans kurs stadgade minimitiden eller den längre tid intill sammanlagt 540 undervisningstimmar, som skoldistriktet må i vederbörlig ordning hava bestämt; dock att skolplikten i varje fall skall upphöra, då lärjunge fyllt aderton år.

5. För lärjungar, som avgått från egentlig folkskola utan att erhålla fullständigt avgångsbetyg, ävensom för lärjungar, som avgått från mindre folkskola, må i stället för fortsättningsskola anordnas ersättningsskola, och skall lärjunge i ersättningsskola vara underkastad skolplikt enligt samma grunder, som gälla för lärjunge i egentlig fortsättningsskola.

6. Skoldistrikt skall senast vid utgången av år 1924 hava fullgjort vad detsamma enligt meddelade bestämmelser åligger i fråga om den fort-

sätta undervisningen, dock att skoldistrikt må, efter medgivande av Kungl. Maj:t, i särskilt trängande undantagsfall kunna även efter denna tidpunkt under viss tid i större eller mindre mån vinna befrielse från sagda åligganden;

dels föreskriva i fråga om arvodet till lärare i fortsättningsskola och ersättningsskola, som upprättas efter ovan angivna grunder, att detta skall utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 2 kronor 50 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 50 öre, med undantag dock dels att arvodet för undervisning i manlig eller kvinnlig slöjd skall utgöra minst 1 krona 25 öre för undervisningstimme och arvodet för undervisning i hushållsgöromål minst 5 kronor för arbetsdag, omfattande minst fyra undervisningstimmar, dels att för undervisning i ämnet arbetskunskap i fortsättningsskola till lärare, som förklarats därtill berättigad, skall utgå arvode med minst 3 kronor för undervisningstimme; med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser i fråga om dessa arvodens åtnjutande, som kunna befinnas erforderliga;

dels besluta, att statsbidrag till avlönande av lärare i fortsättningskola och i ersättningsskola skall, enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, utgå med belopp motsvarande de för undervisningen i sådan skola enligt stadgade grunder utgående minimiarvodena, därvid för statsbidragets åtnjutande skola gälla följande grunder och villkor, med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, besluta om statsbidrags utgående utan hinder därav, att avvikelse i något fall från dessa grunder och villkor ägt rum:

1. Skolan skall vara anordnad i enlighet med de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder.

2. Statsbidrag utgår för högst det antal undervisningstimmar, som erfordras, för att lärjungarna skola erhålla undervisning under den tid, för vilken skolplikt enligt i vederbörlig ordning meddelad föreskrift åligger dem.

3. Lärjungarna skola sammanföras till undervisningsavdelningar av lämplig storlek. Om i skola, som här avses, antalet lärjungar, som undervisas i verkstadsarbete, i slöjd eller i hushållsgöromål, varit så stort, att de uppdelats på avdelningar, må statsbidrag utgå för avdelning, endast om lärjungarna vid kursens början varit, där fråga är om undervisning i verkstadsarbete eller slöjd, minst tio och, där fråga är om undervisning i hushållsgöromål, minst åtta, och om de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen.

4. Undervisningen skall bestridas av lärare, som blivit i vederbörlig

ordning förklarade behöriga till sådan undervisnings bestridande. Sagda lärare skola åtnjuta arvode till minst de belopp, som här ovan stadgats.

5. Skoldistriktet skall för undervisningen tillhandahålla lämpliga lokaler samt nödig inrednings- och undervisningsmateriell.

6. Inom varje skoldistrikt skall för fortsättningsskolorna finnas ett i vederbörlig ordning fastställt reglemente.

7. Skolorna skola vara underkastade den tillsyn och kontroll, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva;

dels medgiva, att skoldistrikt, som anordnat fortsättningsskola enligt de grunder, som angivas i kungl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag för avlöning åt lärare vid fortsättningsskola, må tills vidare, intill dess annorlunda bestämmes, såsom understöd för de lärares avlöning, som i sådan skola undervisa utom folkskolans ordinarie undervisningstid, erhålla bidrag av allmänna medel sålunda, att för varje lärare, som meddelar dylik undervisning under en tid motsvarande två veckor om året, statsbidrag utgår med 65 kronor, under en tid motsvarande fyra veckor med 130 kronor och under en tid motsvarande sex veckor med 195 kronor, under villkor att skoldistriktet för lärarens avlönande tillskjuter för undervisningstid motsvarande två veckor om året minst 25 kronor, för undervisningstid motsvarande fyra veckor minst 50 kronor och för undervisningstid motsvarande sex veckor minst 75 kronor,

dels höja det *ordinarie* förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola från 163,000 kronor till 600,000 kronor eller med 437,000 kronor;

dels ock bevilja på *extra stat* för år 1919 till utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor ett reservationsanslag av 60,000 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

B. Beträffande högre folkskolor:

fastställa följande grunder och villkor för utgående av statsunderstöd till högre folkskolor:

1. Av anslaget till högre folkskolor må understöd kunna utgå till skola, som inrättats av skolområde, bestående av ett eller flera skoldistrikt eller efter Kungl. Maj:ts beprövande av annan kommunal samfällighet eller sammanslagning av flera sådana, i ändamål att bereda lärjungar, som genomgått småskola och folkskola, tillsammans omfattande minst sexårig lärokurs, eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått av allmänt medborgerlig och praktisk bildning,

utan att lärjungarna därigenom dragas från sina vanliga levnadsförhållanden eller nödig övning i praktiskt arbete.

Den högre folkskolan må, allt efter förhållandena, kunna anordnas antingen såsom allmän högre folkskola, i vilken undervisningen erhåller en mera allmän läggning, eller såsom yrkesbestämd högre folkskola, i vilken undervisningen inriktas på visst yrke eller viss yrkesgrupp. Huruvida yrkesbestämd högre folkskola må komma i åtnjutande av det högre understöd, som för skola av sådan typ av riksdagen bestämmes, skall bero på beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

2. Högre folkskola må åtnjuta statsbidrag till högst fyra ettåriga klasser. Inom varje årsklass må statsbidrag utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkommer vid iakttagande därav, att i fråga om allmän högre folkskola minst 35 och i fråga om yrkesbestämd minst 30 lärjungar komma på varje sådan avdelning inom årsklassen, innan ny klassavdelning upprättas inom densamma.

Huruvida inom skolområde, som redan åtnjuter statsunderstöd till en eller flera högre folkskolor, understöd må utgå till ny skola av samma typ, skall bero på Kungl. Maj:ts prövning.

Finnes inom ett skolområde endast en högre folkskola, skall denna, såvitt ej Kungl. Maj:t på anförda skäl medgiver undantag, vara avsedd för både gossar och flickor.

3. Vid högre folkskola skola, därest ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, finnas minst så många ordinarie lärartjänster som antalet årsklasser i skolan. I den mån så erfordras, skola dessutom vara anställda extra ordinarie lärare med full tjänstgöring ävensom nödigt antal timlärare. Som lärare kunna anställas såväl män som kvinnor.

Högre folkskola förestås av en för viss tid utsedd manlig eller kvinnlig rektor.

4. Undervisningen skall, därest ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, pågå minst trettiofyra och en halv läsveckor om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lövdagar däri inberäknade.

Har undervisning i högre folkskola ej fortgått så lång tid, som ovan stadgats, men beror detta därav, att skolan eller viss klass eller klassavdelning av densamma, för vilken statsbidrag kan utgå, först under kalenderåret inrättats eller ock under kalenderåret upphört, äge skolan bekomma statsbidrag i förhållande till den del av läsåret, som undervisningen pågått.

5. Högre folkskola skall hava till sitt förfogande tjänliga och tillräckliga undervisningslokaler samt erforderliga skolmöbler och undervisningsmedel.

6. Högre folkskola skall vara försedd med av Kungl. Maj:t fastställt reglemente och stå under inseeende av folkskolöverstyrelsen samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Folkskolöverstyrelsen må för varje skola kunna förordna en inspektor.

För högre folkskola skall finnas en av minst fem personer bestående skolstyrelse. Om dess sammansättning, revision av dess räkenskaper m. m. skola bestämmelser finnas i det för skolan fastställda reglementet. Är undervisningen med hänsyn till lärjungarnas praktiska utbildning inriktad på visst yrke eller yrkesgrupp, och åtnjuter skolan med hänsyn därtill högre statsunderstöd, skola minst två i sådant yrke sakkunniga personer vara medlemmar av skolstyrelsen.

7. Undervisningen i högre folkskola skall vara avgiftsfri, såvida ej Kungl. Maj:t i visst fall på grund av särskilda undantagsförhållanden annorlunda bestämmer. Terminsavgifter må dock i intet fall påföras medellösa lärjungar.

8. Vid högre folkskola skall lärarpersonalen åtnjuta de avlöningsförmåner, som av riksdagen närmare bestämmas.

9. Statsunderstöd till högre folkskola utgår med det belopp och i den ordning, som av riksdagen närmare bestämmes.

C. Beträffande den lägre yrkesundervisningen:

dels besluta, att det må ankomma på kommun att bestämma, att i yrke anställda lärlingar skola, i den utsträckning vartill förhållandena kunna föranleda, vara pliktiga att under högst två läsår med högst nio månaders årlig undervisning och med i medeltal högst tolv undervisningstimmar i veckan deltaga i undervisningen i lärlingsskola, anordnad huvudsakligen efter de av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder; dock att skolplikten i varje fall skall upphöra, då lärjunge fyllt 18 år;

dels för beredande av understöd åt skolor för den lägre yrkesutbildningen under riksstatsens åttonde huvudtitel på *ordinarie stat* uppföra ett förslagsanslag av 250,000 kronor;

dels medgiva, att från nämnda anslag må årligen utgå understöd

1. för av kommun upprättad lärlingsskola för industri, hantverk eller handel till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 2 kronor 67 öre för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma;

2. för av kommun upprättad lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller hushållsskola till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 1 krona 33 öre för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, beräknat såsom under 1 angivits;

3. för av kommun upprättad yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 3 kronor för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, beräknat såsom under 1 angivits;

4. för enskild skola för yrkesundervisning med belopp, som av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmes efter i huvudsak samma grunder som för motsvarande under 2 eller 3 angiven skola,

ävensom att understödet för ovannämnda skolor må utgå under följande villkor:

a) undervisningen skall bestridas av lärare, som godkännas av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

b) arvoden åt lärare skola utgå med belopp, beräknade efter i medeltal minst 4 kronor för varje undervisningstimme vid lärlingsskola för industri, hantverk eller handel, minst 2 kronor vid lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller vid hushållsskola samt minst 4 kronor 50 öre vid yrkesskola för industri, hantverk eller handel samt vid ettårig handelsskola;

c) skolan skall hava till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriell, som kunna godkännas av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

d) för varje skola skall finnas ett av sagda myndighet fastställt reglemente innehållande bestämmelser, bland annat, rörande skolans undervisning, styrelse och förvaltning samt föreståndare och lärare;

e) undervisningen i lärlingsskola skall få lärjungarna vara avgiftsfri;

f) skolans läroplan skall vara godkänd av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

g) skolan skall stå under inseeende av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

h) för statsbidrags åtnjutande skola i övrigt gälla de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela;

5. för nuvarande lägre tekniska yrkesskolor enligt nu gällande grunder; dels för beredande av understöd, i överensstämmelse med av 1917 års riksdag godkända grunder, till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor anvisa under åttonde huvudtiteln på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

D. Beträffande förstärkning av folkskolöverstyrelsens arbetskrafter:

för beredande åt ytterligare en extra ledamot inom folkskolöverstyrelsen av arvode å 7,000 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor.

E. Beträffande upprättande av en yrkesskolöverstyrelse:

dels godkänna den av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade staten för år 1919 för en yrkesskolöverstyrelse och de av honom föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av i staten upptagna avlöningsförmåner samt för tillämpning av samma stat uppföra i riksstaten under åttonde huvudtiteln ett *ordinarie* anslag till yrkesskolöverstyrelsen å 56,600 kronor;

dels medgiva, att ålderstilläggen för de å yrkesskolöverstyrelsens stat upptagna befattningshavarna må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

dels föreskriva, att chef eller ledamot av yrkesskolöverstyrelsen, som må vid tillträdet till befattningen såsom delägare tillhöra vare sig lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa eller folkskollärarnas änke- och pupillkassa, skall vara skyldig att även såsom chef eller ledamot i överstyrelsen kvarstå i den av nämnda båda kassor, i vilken han vid sagda tidpunkt är delägare, med iakttagande därvid att sådan befattningshavare skall tillhöra vederbörande kassa med det inom densamma förekommande högsta delaktighetsbeloppet samt med de rättigheter och skyldigheter i övrigt, vilka tillkomma delägare, som innehar befattning, med vilken är förenad skyldighet att tillhöra kassan;

dels ock bestämma, att envar, som med eller efter den nya lönestatens ikraftträdande tillträder befattning i yrkesskolöverstyrelsen, skall vara pliktig att underkasta sig nyssnämnda villkor och bestämmelser.

Beträffande utredningen i ämnet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

nr 334, av herr *N. Helyer*, som föreslagit sådana ändringar i den i kungl. propositionen föreslagna organisationen av fortsättningsskolor,

att för lärjungar, som avgått från mindre folkskolor, i stället för fortsättningsskola anordnas ersättningsskola, och att lärjunge i ersättningsskola skall

vara underkastad skolplikt enligt samma grunder, som gälla för lärjunge i egentlig fortsättningsskola,

att för lärjungar, som avgått från egentlig folkskola utan att erhålla fullständigt avgångsbetyg, anordnas, där så ske kan, repetitionsskolor i stället för fortsättningsskolor, och att lärjunge i repetitionsskola skall vara underkastad skolplikt enligt samma grunder, som gälla för lärjunge i egentlig folkskola,

att lärjungar, som avgått från folkskola utan fullständigt avgångsbetyg, men för vilka på grund av lokala förhållanden undervisning i repetitionsskola icke kan beredas, skola vara underkastade skolplikt i egentlig folkskola under en tid, svarande emot den, under vilken de eljest skulle bevistat repetitionsskola;

nr 335, av herr *E. V. Moberger* m. fl., som hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, att skoldistrikt, som anordnat fortsättningsskola enligt de grunder, som angivas i kungl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag för avlöning åt lärare vid fortsättningsskola, må tills vidare, intill dess annorlunda bestämmes, såsom understöd för de lärares avlöning, som i sådan skola undervisa utom folkskolans ordinarie undervisningstid, erhålla bidrag av allmänna medel sålunda, att för varje lärare, som meddelar dylik undervisning under en tid motsvarande fyra veckor, med 130 kronor och under en tid motsvarande sex veckor med 195 kronor, under villkor att skoldistriktet för lärarens avlönande tillskjuter för undervisningstid motsvarande fyra veckor minst 50 kronor och för undervisningstid motsvarande sex veckor minst 75 kronor,

nr 338, av herr *E. P. V. Röing*, som hemställt, att riksdagen på det sätt måtte bifalla vad Kungl. Maj:t i propositionen angående upprättande av praktiska ungdomsskolor föreslagit beträffande den lägre yrkesundervisningen, att förberedande lärlingsskola i avseende på rätt att komma i åtnjutande av understöd ur förslagsanslaget för beredande av understöd åt skolor för den lägre yrkesutbildningen måtte likställas med enskild skola för yrkesundervisning;

nr 339, av herr *J. G. Pettersson* i Södertälje, som hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta, att, i stället för den av Kungl. Maj:t i propositionen nr 96 föreslagna konsulent för husligt arbete, skall på yrkesskolöverstyrelsens stat för år 1919 uppföras en ordinarie ledamotstjänst, vars innehavare företräder husligt arbete; samt

att de med ifrågakvarande tjänst förenade avlöningsförmåner lämpas efter avlöningen för övriga ledamotstjänster inom yrkesskolöverstyrelsen, med användande av samma beräkningsgrunder, som komma att bestämma

förhållandet mellan manliga och kvinnliga lärares avlöning enligt den löne-reglering, som vid innevarande riksdag väntas komma att fastställas;

nr 340 och 341, av herr *J. A. Zander*, som hemställt, i den förra motionen, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96 angående upprättande av praktiska ungdomsskolor besluta, att punkt 6 uti de huvudsakliga grunder och bestämmelser, som Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att fastställa att gälla beträffande fortsättningsskolor, skall ändras därhän, att, i fråga om arvode till lärare i fortsättningsskola, detsamma må bestämmas att utgöra för undervisningstimme minst 2 kronor och att arvodet för undervisning i ämnet arbetskunskap skall utgå med minst 2 kronor 50 öre, samt att det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlöande av lärare vid fortsättningsskola må sänkas från den summa, 600,000 kronor, som äskats, till det mindre belopp, som detta beslut kan föranleda,

dels ock, att riksdagen må på extra stat för år 1919 till Kungl. Maj:ts förfogande bevilja ett förslagsanslag av 50 000 kronor att som dyrtidshjälp utgå, enligt de grunder som utskottet närmare föreslår, till lärare i obligatoriska fortsättningsskolor;

samt i den senare motionen, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96 angående praktiska ungdomsskolor, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid utfärdande av föreskrifter beträffande fortsättningsskolor sådana övergångsbestämmelser må bli gällande, att sådan förbindelse, som skoldistrikt häftar uti till lärare för undervisning vid fortsättningsskola, vilken igångsatts under hittills vid för handen varande förhållanden, ej må, då läraren ej är i besittning av den högre kompetens, som förutsättes för att han må kunna anställas som lärare vid i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna fortsättningsskolor, vara för skoldistrikt bindande.

Rörande motiveringen till dessa förslag tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

Den föreliggande propositionen innehåller ett omfattande förslag till omorganisation av de *praktiska ungdomsskolorna*, under vilken beteckning propositionen sammanfattar samtliga de skolor, vilka, avsedda för den tidigare ungdomsåldern (från omkring det 13:de levnadsåret), hava till uppgift att genom uppfostran och för ändamålet särskilt lämpad undervisning bereda ungdomen för olika uppgifter inom det praktiska livet.

Det i propositionen innefattade förslaget avser dels sådana ungdomsskolor, vilka utgöra en mera omedelbar överbyggnad på folkskolan, dels sådana, vilka såsom en fortsättning av dessa hava till uppgift ungdomens utbildning för olika uppgifter inom hantverket, industrien, handeln och det husliga arbetet.

Behovet av en ordnad, på det praktiska livet inriktad undervisning för dem, som avgå från folkskolan — ett behov, som i viss mening är lika gammalt som folkskolan själv — har under den senare tiden gjort sig gällande med allt jämt ökad styrka. Allt starkare har också nödvändigheten framstått av en omläggning i enlighet med tidens krav av vår yrkesundervisning. Såväl det ena som det andra har föranlett tillsättandet tid efter annan av kommittéer med uppdrag att åvägabringa utredning och förslag till ordnandet av den undervisning, som nu är i fråga. Bland de sålunda tillsatta kommittéerna har folkundervisningskommittén avgivit förslag till reformering av fortsättningsskolan, den tekniska kommittén till ordnande av den lägre tekniska undervisningen och handelsundervisningskommittén till ordnande av den lägre handelsundervisningen. I sistnämnda avseende har förslag avgivits jämväl av senare tillkallade handelsundervisningskommittéer.

Frågans föregående behandling.

Samtliga nu nämnda kommittéer hava i de avgivna betänkandena enstämmigt framhållit behovet av en utvidgad och förbättrad praktisk ungdomsundervisning. Då emellertid kommittéerna verkställt sin utredning i stort sett oberoende av varandra, hava de av dem framlagda förslagen särskilt i fråga om det inbördes sambandet mellan de olika slagen av skolor, kommit att i vissa grundläggande avseenden förete brist på överensstämmelse. Detta förhållande har föranlett Kungl. Maj:t att tillsätta en särskild beredning för ifrågavarande organisationsfrågas behandling ur mera enhetliga synpunkter. Denna beredning har utgjorts av tillkallade representanter förutom för kommunala och allmänt administrativa synpunkter även för såväl den allmänna folkundervisningen, den tekniska undervisningen, handelsundervisningen och undervisningen i husligt arbete som olika närings- och yrkesgrenar, såsom jordbruk, industri, hantverk och handel. De sålunda tillkallade sakkunniga, i propositionen betecknade såsom departementssakkunniga, hava på grundval av de förut utförda kommittéutredningarna utarbetat förslag till ett enhetligt anordnande av de praktiska ungdomsskolorna, vilket förslag i allt väsentligt ligger till grund för de framställningar, som innefattas i den nu föreliggande propositionen.

Enligt det enhetliga system av praktiska ungdomsskolor, som avses i propositionen, skulle ovanpå den obligatoriska folkskolan komma en likaledes för både skoldistriktet och lärjungarna obligatorisk fortsättningsskola. Denna skola skulle dock icke på samma sätt som folkskolan helt och hållet taga lärjungarnas tid i anspråk, utan dess undervisningstid skulle så begränsas, att de unga kunde samtidigt med skolgången sysselsätta sig med

Det föreliggande förslaget allmänna inbördes.

praktiskt arbete. Fortsättningsskolan skulle i sin ordning bilda grundval för *lärlingsskolor*, avsedda för dem, som vunnit anställning i industri, hantverk, handel eller husligt arbete. Dessa lärlingsskolor skulle av skoldistriktet kunna göras obligatoriska för lärjungarna. För dem, som genomgått lärlingsskola och åstundade ytterligare utbildning i sitt yrke, skulle anordnas *yrkesskolor*, vilka emellertid skulle vara av helt och hållet frivillig natur. Vidare innebär förslaget, att de nuvarande tekniska elementarskolorna skulle ombildas dels till *tekniska fackskolor* dels till *tekniska gymnasier* med uppgift för de förra att meddela en mera fullständig teknisk specialutbildning samt för de senare att lämna en teknisk utbildning av mera allmän natur. Sidoställda med de tekniska gymnasierna skulle i fråga om handelsundervisningen de redan förefintliga *handelsgymnasierna* vara. Slutligen skulle i Stockholm upprättas en *statens skola för konsthantverk* och en *statens normalskola för yrkesutbildningen*.

Vid sidan av de nu nämnda huvudformerna av praktiska ungdomsskolor skulle utrymme beredas åt vissa *parallellformer*. Sålunda skulle omedelbart på folkskolan kunna såsom hittills inrättas *högre folkskolor*, åt vilka emellertid skulle givas en mera praktisk läggning än den, som för närvarande i allmänhet kännetecknar dessa skolor. Såsom parallella med lärlings- och yrkesskolor skulle kunna förekomma *ettåriga handelskolor*, *hushållsskolor* samt vissa andra mera *fria former* av kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning.

Med styrka betonar föredragande departementschefen i sitt yttrande till det statsrådsprotokoll, som bifogats propositionen, hurusom tidpunkten för förverkligandet av det framlagda betydelsefulla förslaget nu måste anses vara inne. Frågan föreligger så fullständigt utredd, som man synes kunna önska, och förhållandena, särskilt på det ekonomiska och det samhällseliga området, äro för närvarande sådana, att de starkt mana till frågans snara avgörande.

Utskottet har funnit de av departementschefen framförda skälen för åstadkommande med det snaraste av en utvidgad och förbättrad såväl medborgerlig som praktisk undervisning åt den ungdom, som nu är i fråga, övertygande och vill för den skull förorda, att åtgärder måtte nu av riksdagen vidtagas för frågans lösning i huvudsaklig överensstämmelse med det framställda förslaget.

Utskottet har likaledes för sin del kommit till den uppfattningen, att det system av skolor, som nu föreslås, måste anses vara ägnat att tillgodose såväl det behov av särskild utbildning för olika uppgifter inom det praktiska livet, som på olika åldersstadier förefinnes, som ock den enhetlighet och det inre sammanhang mellan de olika slagen av skolor, som

oundgänligen erfordras för att dessa skolor på lämpligt sätt må kunna förbereda och fullständiga varandra.

Utskottet anser sig därför böra i stort sett uttala sitt gillande av det skolsystem, som i propositionen blivit framställt.

Fortsättningsskolan.

Av de olika skolarter, som förslaget avser, vill utskottet först ägna sin uppmärksamhet åt *fortsättningsskolan*, vilken skolform är ämnad att i stor utsträckning utgöra grundval för övriga i förslaget avsedda ungdomsskolor. *Reformens
huvudpunkter.*

Det är här icke fråga om införande av någon ny skolart. Tvärtom är fortsättningsskolan av gammalt datum, i det att den leder sitt ursprung ända tillbaka till 1842 års folkskolestadga. Med allt erkännande av den icke obetydliga insats fortsättningsskolan i sin nuvarande gestalt gjort i vår folkundervisning, måste det dock medgivas, att den aldrig lyckats bli en verkligt allmän ungdomsskola. Det är särskilt två förhållanden, som här stått hindrande i vägen. Å ena sidan har den nuvarande fortsättningskolans undervisning i fråga om innehållets art och omfattning samt metodisk läggning knappast skilt sig från den egentliga folkskolans. Dess undervisning har ej varit avpassad efter den ungdoms särskilda behov, för vilken den är avsedd, eller efter de syften, som tidsförhållandena anvisat. Å andra sidan har skolans frivilliga karaktär gjort, att den betraktats mera som en tillfällig anordning. Och som sådan har den endast förmått draga till sig en ringa del av de från folkskolan avgångna lärjungarna: endast något mera än en fjärdedel av dessa besöker för närvarande fortsättningsskolan. De allra flesta av folkskolans lärjungar måste i tolv- eller trettonårsåldern, eller just när de inträda i de vanskliga övergångsår, då de mer än någonsin äro i behov av intellektuell och moralisk omvårdnad, gå ut i livet i avsaknad av en ordnad undervisning och uppfostran.

På nu antydda brister söker det föreliggande förslaget råda bot. Reformen inriktar sig på de båda huvudpunkterna: att giva åt skolans undervisning en mera *praktisk läggning*, avpassad efter ungdomens behov på det åldersstadium, varpå skolans lärjungar befinna sig, och att göra skolan *obligatorisk*, med skyldighet för skoldistriktet att inrätta och för lärjungarna att besöka sådana skolor, som här avses.

Vad då först beträffar den praktiska läggningen av fortsättningskolans undervisning, föreslås nu, att *yrkessynpunkten* skall tillämpas på fortsättningsskolans arbete eller, med andra ord, att skolans undervisning skall i största möjliga utsträckning samla sig kring det praktiska arbete, *Organisation
och under-
visningsplan
Proposi-
tionen.*

varmed lärjungarna utanför skolan redan sysselsätta sig eller som kan väntas bliva deras framtida livsuppgift.

I propositionen erinras emellertid om, att det icke alltid kan bliva möjligt att sålunda samla fortsättningsskolans undervisning kring något visst yrke. Olika förhållanden kunna lägga hinder i vägen härför. Sålunda kunna svårigheter yppa sig att erhålla lämpliga lärare. Vidare kan det inträffa, att förhållandena på en ort äro sådana, att något bestämt yrke icke där är särskilt framträdande. Slutligen kan det på grund av folkskolväsendets anordning på någon ort hända, att lärjungarna i fråga om mognad eller kunskaper icke äga tillräckliga förutsättningar för att tillgodogöra sig undervisningen. Fortsättningsskolans undervisning måste i sådana fall allt efter förefintliga förutsättningar erhålla i viss mån olika läggning på olika platser. Man kan emellertid särskilja tvänne mera konstanta huvudformer: *den yrkesbestämda fortsättningsskolan*, vars undervisning på ett mera utpräglat sätt samlar sig kring något visst slag av praktiskt arbete, och *den allmänna fortsättningsskolan*, i vilken undervisningen icke anslutes till något visst yrke, utan erhåller en mera allmänt praktisk karaktär. Till dessa båda huvudformer kommer en tredje, betecknad såsom *ersättningskola* och avsedd för sådana barn, som icke kunnat erhålla fullständigt avgångsbetyg från folkskola, vare sig därför att de blott genomgått en s. k. mindre folkskola eller därför att de på grund av fattigdom eller bristande begåvning måst nöja sig med den minimikurs, som omnämnes i § 48 av folkskolestadgan.

I den yrkesbestämda fortsättningsskolan skola enligt förslaget *undervisningsämnen* vara arbetskunskap, medborgarkunskap och modersmålet samt så vitt möjligt gymnastik. I den allmänna fortsättningsskolan skall undervisning meddelas i medborgarkunskap, modersmålet samt dessutom i naturkunnighet och så vitt möjligt i gymnastik, trädgårdsskötsel och slöjd.

Det är det nya ämnet arbetskunskap, som framför allt skall hava till uppgift att tillgodose yrkessynpunkten. Det kan dock icke förväntas, att fortsättningsskolan i någon större omfattning skall bliva i tillfälle att lämna undervisning i ett yrke. Dock tänkes skolverkstad i gynnsamma fall kunna bliva förenad med denna skola. I allmänhet kan det blott bliva fråga om en undervisning *om* yrket, ägnad att belysa detta från skilda sidor: dess på olika grenar av naturkunnigheten grundade förutsättningar, dess teknik och dess arbetsprodukter, dess ekonomi och dess hygien samt om möjligt i någon mån dess geografi och historia.

Då undervisningen i ämnet arbetskunskap på sätt nu antytts kommer att anknytas till ett visst yrke, måste därav följä, att sagda ämne får ett

olika innehåll alltefter beskaffenheten av det yrke, omkring vilket undervisningen kommer att röra sig. En följd härav blir uppkomsten av *olika typer* av yrkesbestämda fortsättningsskolor. Närmast har man att räkna med följande typer:

- fortsättningsskola med jordbruks-, skogsbruks- eller fiskeriundervisning;
- fortsättningsskola med industriell eller hantverksundervisning;
- fortsättningsskola med handelsundervisning; samt
- fortsättningsskola med undervisning i husligt arbete.

Givetvis kunna skolor med industriell eller hantverksundervisning i sin ordning bliva av olika typer allt efter den gren av industri eller hantverk, kring vilken ämnet arbetskunskap samlar sig.

Vad särskilt angår *den kvinnliga ungdomens undervisning i arbetskunskap*, framhålles i propositionen, att denna i åtskilliga fall bör få samma innehåll, som ingår i motsvarande undervisning för den manliga ungdomen. Det betonas dock särskilt, att vad den kvinnliga ungdomen framför allt behöver är undervisning i husligt arbete och att beredande av dylik undervisning åt alla unga kvinnor i vårt land bör vara ett mål, som det gäller att inom den närmaste framtiden söka få förverkligat.

Departementschefen uttalar sin livliga anslutning till tanken på yrkes-synpunktens tillämpning på fortsättningsskolans arbete i allmänhet men framhåller tillika, hurusom det i fortsättningsskolan på grund av såväl lärjungarnas ungdom som den starkt begränsade undervisningstiden i regel icke kan bliva fråga om någon yrkesundervisning i egentlig mening utan blott om en förberedande sådan. För fortsättningsskolan måste den allmänt och medborgarligt fostrande och bildande uppgiften alltid stå som den förnämsta. Vid sidan av ämnet arbetskunskap komma därför ämnena medborgarkunskap och modersmålet att intaga en viktig plats i fortsättningsskolans undervisning.

Undervisning i *medborgarkunskap* skall hava till uppgift att göra de unga bekanta med olika samhällsinstitutioners organisation och verksamhet och att såmedelst öppna deras blick för de förmåner det medför att leva i ett ordnat samhälle samt för de förpliktelser dessa förmåners åtnjutande ålägger samhällets medlemmar. Om såväl ämnet arbetskunskap som om ämnet medborgarkunskap gäller givetvis, att de, på samma gång de förbereda de unga för arbetslivet och det medborgarliga livet, äro i hög grad ägnade att verka allmänt uppfostrande och karaktärsbildande. En särskild uppgift i detta hänseende skall dock tillkomma fortsättningsskolans tredje huvudämne *modersmålet*. Visserligen skall också undervisningen i detta ämne hava ett praktiskt syfte, men genom att skänka de unga tillfälle till god och förädlande läsning skall ämnet framför allt giva näring

och lyftning åt deras tanke- och känslövärld, väcka deras håg för fortsatt läsning av god litteratur samt såmedelst bidraga till deras rent personliga utveckling.

Det fjärde för alla fortsättningsskolor gemensamma ämnet utgöres av *gymnastik*. Departementschefen betonar kraftigt, att fortsättningsskolan överallt, där förutsättningar finnas, bör ställa som en viktig uppgift att befrämja lärjungarnas kroppsliga utveckling.

Vad nu sagts om undervisningens läggning och uppgift i fortsättningsskolan måste givetvis avsevärt modifieras, när det gäller *ersättningsskolan* eller den skolform som, enligt vad ovan sagts, skall hava till uppgift att bereda fortsatt undervisning åt de barn, som icke erhållit fullständigt avgångsbetyg från folkskola. Ersättningsskolans undervisning kommer närmast att gå ut på att befästa och i någon mån utvidga, vad lärjungarna förut inhämtat.

Utskottet.

Av den förebragta utredningen synes det utskottet vara otvetydigt ådagalagt, att ett starkt behov av en reform av fortsättningsskolan föreligger. Utskottet finner sig också för sin del kunna i allt väsentligt ansluta sig till vad som i propositionen föreslagits angående såväl organisation som undervisningsplan med därtill hörande timplan. Utskottet anser sig emellertid böra fästa uppmärksamheten vid vissa, enligt utskottets mening mera betydelsefulla synpunkter. På en eller annan punkt har utskottet dessutom funnit anledning till särskild erinran.

Utskottet finner sig först och främst böra betona, att utskottet delar den uppfattningen, att en reform av fortsättningsskolan bör innefatta en omläggning av dess undervisning i *praktisk riktning*, och får därför uttala sin bestämda anslutning till förslaget, att *yrkessynpunkten* skall upptagas och på lämpligt sätt tillgodoses i undervisningen. Gillar utskottet alltså i princip yrkessynpunktens upptagande i förevarande fall, följer därav, att utskottet jämväl anser, att den yrkesbestämda fortsättningsskolan bör stå som det mål, som bör eftersträvas överallt, där förutsättningarna äro för handen för denna skolform. Emellertid synes det utskottet vara av synnerlig vikt, för att fortsättningsskolan skall kunna rätt motsvara sin uppgift och tillvinna sig förtroende, att sagda skolform icke tvingas fram, där förutsättningarna för dess genomförande icke äro i tillbörlig grad för handen. Utskottet anser sig därför böra särskilt understryka det av departementschefen gjorda uttalandet, att det skulle vara olyckligt, om yrkessynpunkten skulle komma att tillämpas på ett sätt, som ej stode i god överensstämmelse med den utveckling folkskolan nått på olika orter, med de särskilda orternas ekonomiska förhållanden eller med där rådande allmänna åskådningar.

Med den uppfattning, varåt utskottet nu givit uttryck, måste utskottet hålla för sannolikt, att man under den närmaste tiden såväl på grund av svårigheten att erhålla lämpliga lärare som ock till följd av andra omständigheter måste räkna med att det på många platser icke blir möjligt att få till stånd fortsättningsskolor av den yrkesbestämda typen. I dylika fall måste man nöja sig med en *fortsättningsskola av mera allmän läggning*. Det kan därför förväntas, att denna form av fortsättningsskola åtminstone en tid framåt erhåller en ganska stor utbredning. Vid sådant förhållande finner utskottet det vara av synnerlig vikt, att även den allmänna fortsättningsskolans undervisning erhåller en så praktisk läggning som möjligt, och utskottet instämmer i departementschefens uttalande, att denna skolas undervisningsplan måtte bereda ett icke alltför knäppt tillmätt utrymme åt undervisning såväl om ortens arbetsliv och näringsförhållanden som ock i allmänhet om olika yrken för att därmed underlätta lärjungarnas yrkesval. Utskottet finner det också önskvärt, att undervisning i slöjd, trädgårdsskötsel och husligt arbete, i den mån så kan ske, införes i dessa skolor. Särskilt synes det utskottet vara lämpligt, att åt slöjden beredes en mera fast plats i den allmänna fortsättningsskolans undervisning.

Att särskilda åtgärder vidtagas för beredande av fortsatt undervisning jämväl åt de barn, som icke erhållit fullständigt avgångsbetyg från folkskola, finner utskottet vara nödvändigt, och vill därför förorda, att för detta syfte *ersättningsskolor* inrättas. Vad dessas organisation angår, ansluter utskottet sig närmast till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet anser emellertid, att vissa av de synpunkter, som av hr Helger anförts i dennes här ovan berörda motion, äro värda beaktande. Så synes det böra tagas i övervägande, huruvida icke de ersättningsskolor, som upprättas för barn, vilka genomgått mindre folkskola, ofta bliva till sin beskaffenhet så skiljaktiga från de ersättningsskolor, som avse barn, vilka avgått från folkskolan enligt § 48, att olika benämningar på de båda slagen skolor skulle vara på sin plats.

Även förefaller det utskottet, som om det av motionären framlagda förslaget, att lärjungar av sistnämnda kategori i vissa fall skulle kunna, i stället för att delta i undervisning i särskild upprättad ersättningsskola, under en mot fortsättningsskolkursen svarande tid erhålla undervisning i själva folkskolan, skulle vara förtjänt av uppmärksamhet. Särskilt synes en sådan ordning kunna utan men för folkskolan vidtagas i de fall, då de lärjungar, som nu äro i fråga, äro synnerligen få och barnantalet i folkskolan jämförelsevis ringa. Då otvivelaktigt stora vanskligheter komma att möta vid ordnandet av frågan om fortsatt undervisning för de barn, som ej genomgått fullständig folkskola, synes det utskottet vara nödvändigt, att

åt de bestämmelser, som i detta avseende kunna komma att utfärdas, gives en så vid avfattning, att utrymme i största möjliga utsträckning lämnas åt lokala och individuella möjligheter. Det förefaller utskottet, som om därvid även den i propositionen omnämnda anordningen med ambulerande fortsättningsskolor vore väl värd att prövas.

Mot förslaget, att undervisningen i den yrkesbestämda fortsättnings-skolan skulle samlas kring huvudämnena *arbetskunskap*, *medborgarkunskap* och *modersmålet* har utskottet intet att erinra. Vad angår de förslag till undervisningsplaner för de båda förstnämnda ämnena, som framlagts av folkundervisningskommittén och av folkskolöverstyrelsen, anser utskottet sig emellertid böra instämma i vad som framhållits av både departementssakkunniga och departementschefen, nämligen att innehållet i de nämnda förslagen måtte betraktas endast såsom ett förråd, varur den enskilda läraren eller skolan har att göra sitt urval, och att vid ett slutgiltigt utarbetande av kursplaner för fortsättningsskolan nödig begränsning av läroinnehållet måtte vidtagas.

Beträffande frågan om upptagande av ämnet *kristendoms-kunskap* på fortsättningsskolans undervisningsplan instämmer utskottet visserligen med departementschefen däri, att ämnet icke bör upptagas som självständigt ämne, men vill också uttala sin förväntan, att i enlighet med vad departementssakkunniga förordat, det religiöst-sedliga moment, som genom sagda ämne representeras i våra barndomsskolors undervisning, icke kommer att uteslutas från fortsättningsskolans program utan fast hellre varder på lämpligt sätt tillgodosett i samband med skolans övriga verksamhet.

Till vad departementschefen uttalat i fråga om *nykterhetsundervisningen* i fortsättningsskolan vill utskottet uttala sin livliga anslutning.

Utskottet vill också instämma i vad departementschefen yttrat om *hälsolärans* ställning i fortsättningsskolan. Även utskottet hyser den uppfattningen, att detta viktiga moment i undervisningen bäst tillgodoses, om det på lämpligt sätt inpassas i undervisningen i övrigt och särskilt behandlas från yrkets och hemmets synpunkter. Detta bör dock icke hindra, att ämnet i fråga, därest så befinnes önskligt och lämpligt lärare finnes att tillgå, får en mera självständig ställning. Utskottet delar jämväl departementschefens uttalade mening, att frågan om särskild undervisning i *sexuell hygien* visserligen på grund av sin vikt är förtjänt av stor uppmärksamhet men att man, om det gäller införande av dylik undervisning i fortsättningsskolan, med hänsyn till ämnets ömtåliga natur och de stora krav undervisningen däri ställer på läraren måste framgå med allra största varsamhet.

Även vad departementschefen yttrat om *gymnastiken* i fortsättnings-skolan finner utskottet vara väl motiverat och har intet att däremot erinra.

Vad *den kvinnliga ungdomens utbildning* beträffar, har departements-

chefen uttalat sin anslutning till folkskolöverstyrelsens yttrande, att det bör kunna uppställas som en fordran, vilken efter en viss övergångstid bör vara uppfylld, att inom varje skoldistrikt tillfälle på ett eller annat sätt skall vara berett den kvinnliga ungdomen att erhålla undervisning i husligt arbete. Detta uttalande anser utskottet sig för sin del böra understryka.

Slutligen vill utskottet med styrka betona, att med hänsyn till de växlande förhållanden, som råda i vårt land, fortsättningsskolans organisation och undervisning icke bör för mycket bindas genom allmänna föreskrifter utan att åt skoldistriktet måtte i dessa hänseenden beredas så stor *rörlighet och frihet* som möjligt. Utskottet anser sig böra under uttalande av sitt instämmande anföra följande yttrande härutinnan av departementschefen: »I likhet med folkundervisningskommittén anser jag, att fortsättningsskolans organisation icke bör i detalj fastslås genom några *allmänna författningsbestämmelser*. Väl böra de allmänna grunderna för skolans organisation i författningsväg angivas, men det detaljerade utförandet av dessa, sådant det erfordras för de olika orterna, bör lämpas efter därvarande förhållanden. Det bör därför överlämnas åt de lokala skolmyndigheterna att avgiva förslag å den eller de organisationsformer, som bäst lämpa sig för varje ort. Därvid böra givetvis dessa myndigheter kunna påräkna råd och stöd såväl av folkskolinspektörerna som av folkskolöverstyrelsen. Särskilt för sistnämnda myndighet torde det bliva en viktig uppgift att sörja för att lämpliga riktlinjer för fortsättningsskolans organisation, lämpade efter olika orters skiftande förhållanden, utarbetas och tillhandahållas vederbörande skolstyrelser.»

Det hinder för genomförande av en fortsättningsskolereform i här ovan antydda riktning, som ligger däri, att barn avgå från folkskolan vid för tidig ålder eller med alltför bristfälliga kunskaper och därför icke äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig fortsättningsskolans undervisning, har departementschefen ansett böra motverkas därigenom, att nu gällande stadganden om tiden för avgång från folkskolan i vissa avseenden ändras. Han har fördenskill ansett sig böra i samband med framställningen om fortsättningsskolan upptaga ett par av folkundervisningskommittén i dess betänkande om folkskolan gjorda förslag. Det ena av dessa går ut på att lärjunge icke måtte tillåtas avgå från folkskolan före det kalenderår, under vilket han fyller tretton år, och det andra innebär, att lärjunge icke skulle få på grund av fattigdom lämna folkskolan med blott inhämtad minimikurs enligt § 48 i folkskolestadgan före skolålderns slut, alltså icke före det år, under vilket han fyller fjorton år. Departementschefen anser sig böra förorda dessa båda förslag, vilka

Vissa bestämmelser om avgång från folkskolan.

Propositionen.

i själva verket icke innebära någon utsträckning av den ända sedan år 1842 stadgade skolåldern. Beträffande det förstnämnda av de båda förslagen har han emellertid funnit en förändring i så måtto önskvärd, att han anser det böra stadgas, att lärjunge icke skall tillåtas avgå från folkskolan förrän efter avslutandet av det läsår, under vilket han fyller tretton år. Det syntes eljest kunna i alltför stor utsträckning inträffa, att barnen komme att avbryta sin skolkurs mitt under läsåret.

Utskottet.

Även utskottet är av den meningen, att bestämmelser i den angivna riktningen böra komma till stånd. Skola fortsättningsskolans lärjungar verkligen kunna tillgodogöra sig en undervisning i enlighet med det ifrågasatta nya programmet, böra de tydligen icke komma till denna undervisning i en allt för omogen ålder eller med alltför svaga kunskaper. Utskottet finner sig därför böra ansluta sig till det framlagda förslaget, dock närmast sådant det avfattats av folkundervisningskommittén. Då utskottet anser sig böra utgå ifrån att avgång från folkskolan alltid skall ske vid det tillfälle under året, då avgångsprövning enligt skolans reglemente skall äga rum, och alltså förutsätter, att icke någon särskild prövning skall anordnas vid kalenderårets utgång, om läsåret icke då slutar, synes det nämligen utskottet, som om den befarade avgången under läsårets lopp icke skulle i nämnvärd utsträckning behöva komma i fråga. Utskottet vill alltså förorda en bestämmelse såväl därom, att lärjunge icke må tillåtas avgå från folkskolan före det kalenderår, under vilket han fyller tretton år, som ock därom, att lärjunge icke må på grund av fatigdom lämna folkskolan med blott inhämtad minimikurs enligt § 48 i folkskolestadgan före skolålderns slut.

Lärotider.

Propo-
sitionen.

I propositionen framhålles av departementschefen, att i fråga om lärotidernas anordning stor frihet bör lämnas åt skoldistriktet, så att hänsyn måtte kunna tagas till förhållandena å olika orter. Detta bör gälla såväl lärotidernas förläggning under året som deras anordning i veckan eller på dagen. Såsom naturliga begränsningar angivas, att fortsättningsskolans lärotider icke få inkräkta på folkskolans och att undervisningen i fortsättningsskolan icke får utsträckas längre än till kl. 8 e. m.

Utskottet.

Utskottet håller det även för sin del för mest ändamålsenligt, att lärotiderna regleras med hänsyn till de olika skoldistriktens växlande behov så att t. ex. en redan hävdvunnen praxis å vissa delar av landsbygden att samla lästiden till några veckors heldagsundervisning årligen eller i städer och å större orter att mera breda ut lästiden fortfarande må kunna till-

lämpas. Utskottet har därför icke någon erinran att göra i anledning av de av departementschefen gjorda uttalandena. Vad beträffar undervisningstim-
marnas längd är detta en fråga, som givetvis kommer att regleras i en bli-
vande stadga för fortsättningsskolan. För sin del anser sig emellertid ut-
skottet böra understödja den av folkskolöverstyrelsen uttalade meningen, att
undervisningstimme i fortsättningsskola bör bestämmas till att omfatta en tid
av 60 minuter, tiden för en rast av 10 à 15 minuter mellan omedelbart på
varandra följande lärotimmar däri inberäknad, dock att vid hel läsdag det synes
lämpligt, att undervisningstimmes längd bestämmes till endast 45 minuter.

I närmaste samband med spörsmålet om undervisningen i fortsätt-
ningsskolan står tydligen frågan om de *lärare*, som skola meddela denna
undervisning. Från nästan alla de håll, där man haft anledning att yttra
sig om fortsättningsskolans reformering, har framhållits såsom ett av de
förnämsta villkoren för framgång i fortsättningsskolans arbete, att skolan
tillförsäkras lärare, som äro skickade att förverkliga det nya programmet.
Även departementschefen har i sitt yttrande betonat lärarfrågans vikt och
därvid uttalat, att en av de allra väsentligaste förutsättningarna för att
fortsättningsskolan skall kunna fylla sin betydelsefulla uppgift måste anses
vara, att den lyckas förvärva lämpliga lärare. Detta gäller, betonar han,
visserligen undervisningen i alla skolans ämnen men i alldeles särskild grad
undervisningen i den yrkesbestämda fortsättningsskolans centrala ämne, ar-
betskunskapen, enär det förtroende skolan skall förmå tillvinna sig tvivels-
utan framför allt blir beroende av just resultatet av denna undervisning.

Tydligt måste av lärarna i fortsättningsskolan liksom i alla andra
skolor fordras, att de besitta såväl erforderliga insikter i de ämnen, i
vilka de skola meddela undervisning, som ock nödig pedagogisk skolning.
Att fortsättningsskolan därför måste för sin undervisning framdeles som hittills
i stor utsträckning komma att lita till folkskolans lärare, ja, att på åtskil-
liga ställen, särskilt på landsbygden, några andra lärare knappast stå att
erhålla, har framhållits av de flesta, som haft anledning yttra sig om fort-
sättningsskolans lärare. Även departementschefen gör ett liknande utta-
lande, men han framhåller tillika, att folkskollärarna icke få anses hava
några anspråk på att helt behärska fortsättningsskolans undervisning för
att därigenom erhålla ett tillskott till sin avlöning. Den avgörande syn-
punkten i frågan, huruvida folkskolans lärare också skola övertaga lärar-
verksamhet i fortsättningsskolan, måste enligt departementschefens mening
vara den, huruvida denna skola behöver dem eller icke. Även om folk-
skollärarna genom sin föregående utbildning och sin verksamhet måste i
åtskilliga avseenden anses äga goda förutsättningar för att meddela un-

Lärare.
Propo-
sitionen.

dervisning även i fortsättningsskolan, är det enligt departementschefens mening obestriddigt, att den utbildning för arbetet i folkskolan, som dessa lärare genom sin seminarieutbildning förvärvat, icke i och för sig kan anses göra dem skickade att utan vidare fortbildning övertaga undervisningen i dess helhet i fortsättningsskolan. Fördenskull behöva åtgärder vidtagas för att bereda folkskolans lärare den utbildning de behöva såsom lärare i fortsättningsskolan.

Emellertid synes fortsättningsskolan för tillgodoseende av sitt lärarbehov icke behöva vara hänvisad uteslutande till folkskolans lärare. Särskilt i större samhällen torde man böra kunna räkna på biträde även av lärare vid andra skolor än folkskolorna. Departementschefen framhåller härvid särskilt, huru fördelaktigt det skulle vara, ifall fortsättningsskolan skulle såsom lärare kunna få anställa även sådana personer, som hava yrkesundervisning till sin egentliga uppgift. Departementschefen erinrar slutligen om hurusom fortsättningsskolan i icke ringa utsträckning bör kunna räkna på att som lärare förvärva praktiska yrkesutövare med nödig pedagogisk skolning.

Svårast torde lärarefrågan komma att gestalta sig på landsbygden. Då ämnet arbetskunskap där givetvis kommer att främst avse jordbruket, bör man emellertid kunna påräkna hjälp vid undervisningen av praktiska jordbrukare, konsulenter m. fl. I mycket stor utsträckning måste man emellertid även där lita till folkskolans lärare, och där man av brist på lämpliga lärare icke anser sig kunna anordna undervisning i ämnet arbetskunskap i fortsättningsskolan, får man åtnöja sig med att upprätta en fortsättningsskola av mera allmän typ.

Såsom förut framhållits, blir det nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder för *utbildning av lärare i fortsättningsskolorna*. I detta avseende har staten, såsom departementschefen framhåller, en viktig uppgift att fylla. För ändamålet behövas enligt förslaget dels särskilda fortbildningskurser, dels ock en statens normalskola för yrkesundervisningen.

Prövningen av lärarnas kompetens skulle enligt förslaget i allmänhet anförtrös åt folkskolinspektörerna. Dock skulle kompetensen i fråga om undervisning i arbetskunskap alltid prövas av folkskolöverstyrelsen.

Utskottet.

Utskottet anser sig för sin del böra starkt betona lärarfrågans stora betydelse för ett förverkligande av den plan för den nya fortsättningsskolan, vartill utskottet i det föregående givit sin anslutning. Även om svårigheterna för anskaffande av lämpliga lärare, särskilt i arbetskunskap, i vissa fall kunna bli så stora, att därigenom hinder för upprättande av yrkesbestämda skolor i vissa fall kan uppstå, anser sig dock utskottet kunna

giva uttryck åt den förhoppningen, att därest lämpliga åtgärder vidtagas för underlättande av lärarnas utbildning, det skall visa sig möjligt att i allmänhet för skolorna erhålla de lärare, som behövas.

Utskottet delar den uppfattningen, att fortsättningsskolan i väsentlig mån måste räkna med att erhålla sina lärare bland folkskolans lärare, och tror, att dessa i många stycken också äro skickade att fylla en dylik uppgift. Utskottet vill emellertid härutinnan särskilt erinra om departementschefens uttalande, att folkskolans lärare icke kunna för sin del hava några anspråk på att helt behärska fortsättningsskolans undervisning för att därigenom bliva tillförsäkrade ett tillskott i sin avlöning.

Mot vad departementschefen för övrigt anfört rörande rekryteringen av fortsättningsskolans lärare och angående dessa lärares utbildning har utskottet icke någon erinran att göra, ej heller mot det framställda förslaget om prövning av lärarkompetensen på sätt i propositionen föreslagits.

Den andra stora huvudpunkten i nu föreliggande reformförslag innebär, att fortsättningsskolan skall bliva *obligatorisk för såväl skoldistriktet som för lärjungarna*.

*Obligatorisk
karaktär.*

Med eftertryck betonar departementschefen, att endast under förutsättning att fortsättningsskolan göres obligatorisk kan den förväntas bliva så allmänt besökt, att den kan komma att bliva av verklig betydelse för landets hela ungdom. Departementschefen hänvisar på samma gång till den glädjande omständigheten, att förslaget att göra fortsättningsskolan obligatorisk vunnit en över all förväntan enhällig anslutning.

*Propo-
sitionen.*

Om icke kommunerna förpliktas att inrätta fortsättningsskolor, skulle, framhåller departementschefen, fortsättningsskolan säkerligen icke komma till stånd å alla de orter, där förutsättningar för deras upprättande äro för handen. I så fall skulle syftet med den betydelsefulla reformen bliva förfelat, och vi skulle i stort sett komma att stå kvar på den standpunkt, där vi nu befinna oss. Departementschefen medger emellertid på samma gång, att särskilt till en början svårigheter för skolpliktens allmänna genomförande kunna komma att uppstå, och anser, att man därför vid förslagets förverkligande i de enskilda fallen bör gå fram med nödig försiktighet och varsamhet. Han uttalar emellertid samtidigt sin övertygelse om att svårigheterna icke behöva bliva så stora, att de skulle omöjliggöra reformens förverkligande.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle i varje skoldistrikt finnas en eller, där förhållandena sådant påkalla och medgiva, flera fortsättningsskolor. Dock skulle två eller flera varandra närliggande skoldistrikt kunna förena sig om en fortsättningsskola. Vidare skulle skoldistrikt efter prövning av

Kungl. Maj:t i särskilda fall kunna tills vidare befrias från skyldigheten att inrätta fortsättningsskola. För barn, som icke erhållit fullständigt avgångsbetyg från folkskola, skulle i stället för fortsättningsskola anordnas ersättningsskola.

För lärjungarna skulle skolplikten omfatta en kurs av minst 360 undervisningstimmar. Denna tid skulle av skoldistrikt genom särskilt beslut kunna utsträckas till högst 540 timmar. Kursen skulle fördelas i regel på två år men i vissa fall kunna utsträckas över tre år. Skyldighet för lärjunge att begynna sin fortsättningsskolkurs skulle inträda vid början av den årskurs, som inträder närmast efter det läsår, då avgångsbetyg från folkskola eller vitsord om motsvarande kunskaper erhållits. Skolplikten skulle i varje fall upphöra, då lärjunge fyllt aderton år. Rätt till befrielse från fortsättningsskolplikten skulle tillkomma den, som erhåller annan motsvarande undervisning eller på grund av sjukdom eller andra omständigheter är förhindrad att besöka skolan. Dessutom skulle också befrielse av andra anledningar i särskilda fall kunna erhållas. Likaledes skulle uppskov med början av skolpliktens fullgörande kunna medgivas, dock i regel för högst ett år och icke för längre tid än till det kalenderår, under vilket den fortsättningsskolpliktige fyller femton år. För lärjungar i ersättningsskola skulle gälla samma skolplikt som för lärjungar i egentlig fortsättningsskola.

Beträffande genomförandet av bestämmelserna om skolplikten har departementschefen starkt framhållit, att man icke i främsta rummet skall lita till tvång utan i stället bygga dels på en väl planlagd upplysningsverksamhet inriktad både på de unga själva och på deras föräldrar och målsmän, dels på en effektiv tillsyn över de givna bestämmelsernas efterlevnad.

Utskottet.

Utskottet har i likhet med nästan alla dem, som förut sysslat med det ifrågakvarande reformförslaget, kommit till den bestämda övertygelsen, att det icke skall bli möjligt för fortsättningsskolan att förverkliga den uppgift, som skulle tillkomma densamma i dess reformerade gestalt, med mindre att skoldistriktet bli skyldiga att upprätta erforderligt antal skolor och ungdomen förpliktas att besöka dessa skolor. Det står emellertid på samma gång klart för utskottet, att, särskilt till en början, svårigheter kunna komma att möta, då det blir fråga om att i verkligheten genomföra skolplikten. Detta gäller såväl skoldistriktens som ungdomens skyldigheter. Det blir därför efter utskottets mening alldeles nödvändigt att vid tillämpningen av bestämmelserna om skolplikten framgå med nödig varsamhet och hänsyn. Framför allt böra därvid uppmärksammas de

betydande olikheter i fråga om förutsättningarna för fortsättningsskolors anordnande, som förefinnas inom landet. Utskottet anser sig fördenskull hava all anledning att instämma i folkskolöverstyrelsens uttalande, att den utsträckta skolplikten måtte, på samma gång den befästes genom lagbestämmelser, ägnade att göra den alltnera undantagslös, införas med största möjliga hänsyn till de svårigheter för kommunerna och de enskilda, med vilka den i många fall måste bli förenad. Det är med tillfredsställelse, som utskottet kunnat konstatera, att också departementschefen uttalat sitt livliga instämmande i de gjorda yrkandena, att man på förevarande område bör gå fram med nödig försiktighet och varsamhet samt i främsta rummet söka främja sakens framgång genom verksamt upplysningsarbete och genom en ändamålsenligt ordnad tillsyn. Särskilt vill utskottet uttala sin förväntan, att reformens genomförande skall komma att ske i enlighet med det av departementschefen gjorda uttalandet, att den tillämnade reformen icke kan tänkas förverkligad i ett enda slag utan först så småningom och att alla de medgivanden i fråga om de nya bestämmelsernas efterlevnad, som verkligen visa sig vara av behovet påkallade, också komma att lämnas.

Vad beträffar de åtgärder, som kunna bli erforderliga för att i vissa fall av försummelse eller tredska bringa skolpliktsbestämmelserna till efterlevnad, håller utskottet för önskligt, att ett snabbare förfarande måtte komma att tillämpas än det, som för närvarande är i motsvarande avseende föreskrivet i fråga om folkskolan.

Vad angår de särskilda bestämmelserna om skoldistriktens skyldighet att inrätta fortsättningsskolor, kan utskottet i det hela taget ansluta sig till vad Kungl. Maj:t i detta hänseende föreslagit. Detsamma gäller också i fråga om de föreslagna stadgandena angående lärjungarnas skolplikt. På ett par punkter finner utskottet sig dock böra uttala sig för vissa modifikationer.

Den ena gäller tiden för skolpliktens inträdande för lärjungarna. Enligt förslaget skulle lärjungarna vara pliktiga att börja sin fortsättnings-skolkurs omedelbart efter slutad folkskola. Utskottet instämmer visserligen i att detta bör vara regel men håller dock före, att i vissa fall en annan ordning kan komma att visa sig vara mera ändamålsenlig. Detta gäller framför allt, då, såsom på landet ej så sällan inträffar, de lärjungar, som årligen avgå från folkskolan, äro få. I dylika fall måste läraren tydligen i regel komma att undervisa två årskurser tillsammans. Vid sådant förhållande synes det utskottet kunna sättas i fråga, huruvida icke intagning i fortsättningsskolan med fördel kunde ske blott vartannat år. Detta skulle visserligen innebära, att vartannat år samtliga från folkskolan avgångna lärjungar finge vänta ett år med fullgörande av sin fortsättnings-skolplikt. Men anordningen skulle tillika medföra den fördelen för under-

visningen, att de årgångar lärjungar, som komme att gemensamt undervisas, befunne sig i samma årskurs inom fortsättningsskolan. Möjlighet till en anordning i nu angiven riktning synes utskottet böra beredas, med iakttagande dock därvid att densamma i varje särskilt fall bör göras till föremål för prövning av vederbörande myndighet.

Även i fråga om den obligatoriska undervisningstidens fördelning på ett bestämt antal år har utskottet en erinran att göra. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle denna tid kunna fördelas på minst två, högst tre år. Av vad som yttras i propositionen framgår, att fördelningen på tre år är tänkt att förekomma mera i undantagsfall. Denna mening delas av utskottet, som anser, att, särskilt då kursen omfattar sammanlagt blott 360 timmar, en fördelning på tre år bör få ske blott i särskilda undantagsfall och medgivas först efter i stadgad ordning företagen prövning i varje särskilt fall.

Utskottet har redan i det föregående berört vissa av de yrkanden hr Helger i sin motion gjort i fråga om ersättningsskolans organisation och därvid uttalat sig för större möjligheter till denna skolforms anpassning efter olika förhållanden. Det synes också utskottet nödigt, att den allmänna föreskriften om ersättningsskolan i överensstämmelse härmed erhåller en i någon mån vidare avfattning än i Kungl. Maj:ts förslag. Motiönären har också yrkat, att stadgandet om ersättningsskolans obligatoriska karaktär måtte få en mera uttrycklig formulering. Utskottet har emellertid ansett sig böra tolka Kungl. Maj:ts förslag så, att skoldistriktet visserligen hava samma förpliktelse att anordna fortsatt undervisning för dem, som avgått från folkskola utan fullständigt avgångsbetyg, som för övriga därför från avgångna lärjungar, men att denna må meddelas i ersättningsskola i stället för i egentlig fortsättningsskola. Givetvis bör befrielse från denna förpliktelse i vederbörlig ordning kunna vinnas, och det kan möjligen inträffa, att det blir nödvändigt att härvidlag med hänsyn till de särskilda svårigheter, som kunna möta, oftare medgiva befrielse än vad inrättande av en egentlig fortsättningsskola beträffar. Med den uppfattning, varåt utskottet sålunda givit uttryck, har utskottet icke funnit någon skärpning av vad Kungl. Maj:t i detta hänseende föreslagit vara av nöden.

Övergångstid.

I nära samband med de svårigheter, som kunna komma att möta vid skolpliktens genomförande, står frågan om en viss *övergångstid*, inom vilken de nya bestämmelserna om fortsättningsskolan skola fullt träda i kraft.

Propositionen.

Folkundervisningskommittén har i detta hänseende föreslagit en tid av fem år. I åtskilliga av de över kommitténs betänkande avgivna yttrandena har en längre övergångstid förordats. Såväl folkskolöverstyrelsen

som departementssakkunniga hava emellertid instämt i kommitténs förslag, och Kungl. Maj:ts förslag ställer sig i stort sett på samma ståndpunkt.

Departementschefen framhåller, hurusom det är förenat med stora vanskligheter att med någon större grad av säkerhet på förhand beräkna, huru lång övergångstiden behöver vara. Han framhåller emellertid, hurusom man vid en sådan beräkning icke bör utgå ifrån att fortsättnings-skolan vid övergångstidens slut skulle överallt vara anordnad enligt det nya programmet. Om man exempelvis ville lägga en liknande måttstock på folkskolan, skulle man ju kunna säga, att övergångstiden för denna skola egentligen räcker ännu trots de 75 år, som förflutit, sedan den obligatoriska folkskolan lagstadgades. Vad fortsättningsskolan angår, hänvisar departementschefen särskilt till de svårigheter, som lärarfrågan kan vålla. Där- emot förmenar han, att man i regel icke behöver räkna med några större svårigheter för skoldistriktet i ekonomiskt hänseende, därest staten, såsom föreslås, helt och hållet övertager lärarnas minimiavlöning.

Departementschefen anser det i det hela taget vara missvisande att, såsom från vissa håll gjorts, i förevarande avseende göra jämförelser med förhållandena på folkskolans område, enär det här gäller en betydligt kortare undervisningstid och fortsättningsskolan i regel torde kunna använda folkskolans lokaler och inredningsmateriell. Härtill kommer, att utvecklingen i vår tid på alla områden går betydligt snabbare än på den tid, då den lagstadgade folkskolan tillkom.

Departementschefen håller visserligen före, att man bör vara försiktig vid fastställande av övergångstidens längd. Att söka tvinga igenom reformen, innan förutsättningarna äro för handen, skulle mera skada än gagna den goda saken. Skoldistriktet måste få tid att vidtaga nödiga förberedelser, och utrymme måste givas åt det behövliga upplysningsarbetet. Å andra sidan betonar han, att det föreligger fara i att göra övergångs-tiden för lång. Man kan nämligen då befara, att man i åtskilliga skol-distrikt, fastän förutsättningar för den nya fortsättningsskolans införande där äro för handen, dock skulle uppskjuta vidtagandet av erforderliga åtgärder till övergångstidens sista år och såmedelst onödigt fördröja reformens förverkligande.

Vid sina överbäganden har departementschefen kommit till ett instämmande i huvudsak i kommitténs förslag om en övergångstid av fem år. Då enligt hans mening den nya ordningen icke bör begynna att tillämpas förrän vid mitten av år 1919, har han ansett, att övergångstiden skulle räcka till utgången av år 1924. Detta skulle innebära en övergångstid av fem och ett halvt år. Från själva beslutets fattande i riks-

dagen, till dess detsamma bleve fullt förverkligat, skulle då i själva verket komma att förflyta något mera än sex och ett halvt år.

Utskottet

Utskottet har med hänsyn till de svårigheter, som även av departementschefen erkänts, icke kunnat undgå att hysa betänkligheter mot en jämförelsevis så kort övergångstid som den föreslagna. De anförda skälen för Kungl. Maj:ts förslag hava dock synts utskottet så vägande, att utskottet anser sig böra förorda detta förslag. Utskottet delar nämligen departementschefens mening, att en alltför rundligt tilltagen övergångstid skulle kunna komma att onödigtvis fördröja reformens genomförande och därigenom bliva till mera skada än gagn.

Emellertid vill utskottet särskilt understryka departementschefens uttalande, att man icke kan förvänta, att samtliga skoldistrikt vid övergångstidens slut verkligen skola hava sitt fortsättningsskolväsen fullt ordnat utan att man måste gå ut ifrån att även efter övergångstidens förlopp komma att finnas skoldistrikt, åt vilka Kungl. Maj:t måste medgiva uppskov med inrättande av obligatoriska fortsättningsskolor efter det nya programmet. Utskottet går ut ifrån att sådant uppskov också skall komma att lämnas i alla de fall, då genom utredning blivit ådagalagt, att särskilda förhållanden sådant påkalla. Då utskottet menar, att man vid prövningen av ansökningar om dylika medgivanden icke bör förfara alltför strängt, har utskottet ansett, att i Kungl. Maj:ts förslag till bestämmelse om övergångstiden bör vidtagas den förändringen, att orden »i särskilt trängande undantagsfall» utbytas mot »då förhållandena sådant påkalla».

Förvaltning
och
inspektion.
Propo-
sitionen.

Vad *förvaltningen* av fortsättningsskolorna angår, har i det hela taget enstämmighet rått därom, att dessa skolor i förvaltningshänseende böra i görligaste mån sammanhållas med folkskolorna.

Departementschefen uttalar också som sin mening, att för fortsättningsskolornas förvaltning böra så långt som möjligt anlitas sådana för uppgiften lämpliga organ, som redan finnas. Endast om så sker, skall man verkligen kunna tillgodogöra sig den erfarenhet och sakkunskap, som förefinnas. I den utsträckning, som är möjligt, böra därför på samtliga förvaltningsstadier de organ anlitas, som redan hava folkskolans ledning om hand. Man bör i det hela taget, betonar han, vid ordnande av denna förvaltning söka åstadkomma samverkan emellan olika krafter, så att de olika slagen av erforderlig sakkunskap bliva på lämpligt sätt företrädade. Departementschefen förordar därför folkundervisningskommitténs förslag, att det för fortsättningsskolornas ledning i varje skoldistrikt visserligen skall finnas en styrelse men att denna, där fortsättningsskolväsendet icke

är synnerligen omfattande, bör kunna utgöras av vederbörande skolråd eller folkskolestyrelse, skoldistriktet dock obetaget att i de fall, då en särskild fortsättningskolstyrelse skulle anses vara av behovet påkallad, utse en sådan. I en sådan särskild fortsättningsskolstyrelse skulle ordföranden, liksom nu är fallet beträffande ordförande i folkskolestyrelse, väljas av styrelsen själv. På orter, där fortsättningsskolan fördelar sig på flera olika typer, bör enligt förslaget under den gemensamma fortsättningsskolstyrelsen kunna upprättas specialstyrelser för de särskilda skolorna eller grupperna av skolor. I fråga om samtliga skolor, de må nu tillhöra vilken typ som helst, betonas starkt, att näringslivet bör vara i nödig utsträckning representerat inom de olika styrelserna. För att underlätta styrelsernas tillsyn och ledning av fortsättningsskolorna skulle, där ortsförhållandena sådant påkalla, särskild inspektör eller överlärare kunna tillsättas. I likhet med vad som i motsvarande avseende nu gäller för folkskolorna skulle fortsättningsskolornas lärare äga att utse en representant med rätt att vara närvarande vid styrelsens sammanträden och deltaga i överläggningarna men icke i besluten.

Sambandet mellan folkskolorna och fortsättningsskolorna skulle taga sig uttryck även däri, att domkapiteln skulle fungera som *mellaninstanser* även i fråga om de senare skolorna.

Den *centrala ledningen* av fortsättningsskolväsendet skulle tillkomma folkskolöverstyrelsen, vilken för detta ändamål skulle utrustas med lämpliga sakkunniga krafter.

I propositionen framhålles vidare, att för regleringen av fortsättnings-skolornas förvaltning borde åvägabringas vissa bestämmelseurkunder. Att gälla för hela riket skulle sålunda av Kungl. Maj:t utfärdas en *allmän stadga* angående fortsättningsskolan, varjämte för fortsättningsskolorna inom varje särskilt skoldistrikt skulle finnas ett *reglemente*. I fråga om ordningen för uppgörande och fastställande av reglementena har departementschefen anslutit sig till ett av folkskolöverstyrelsen i sådant avseende framställt, i propositionen upptaget förslag. Det skulle tillkomma folkskolöverstyrelsen bland annat att utarbeta normalreglementen att tjäna till ledning vid uppgörande av förslag till reglementen för de särskilda skoldistrikten.

Statens inspektion av fortsättningsskolorna skulle närmast ombesörjas av folkskolinspektörerna. Departementschefen framhåller emellertid i avseende härpå, att det redan nu kan förutses, att det ökade arbete, som härigenom komme att påvåla folkskolinspektörerna, säkerligen måste kräva någon ökning i inspektörernas antal. Han har dock icke ansett sig för närvarande böra förorda något förslag till riksdagen i sådan riktning. Inspektionens överlämnande till folkskolinspektörerna bör emellertid enligt departements-

chefens mening icke få hindra, att särskild fackinspektion av dessa skolor anordnas, där sådan kan anses erforderlig. Särskilt är sådan av nöden i de yrkesbestämda fortsättningsskolorna, och för dess åvägabringande bör samarbete komma till stånd mellan folkskolöverstyrelsen och chefsmyndigheten för yrkesundervisningen.

I fråga om *besvärsmål* i ärenden, som gälla fortsättningsskolorna, har departementschefen i likhet med kommittén, folkskolöverstyrelsen och departementssakkunniga förordat, att besvär i dylika fall skulle liksom i fråga om folkskolorna närmast allt efter ärendenas natur anföras hos domkapitel eller länsstyrelse. Departementschefen har dock icke ansett sig kunna biträda ett av folkskolöverstyrelsen framlagt förslag, att överstyrelsen borde inträda som instans mellan domkapitel, respektive länsstyrelse, och Kungl. Maj:t, utan förordar, att besvär över av domkapitel eller av länsstyrelse fattade beslut böra anhängiggöras direkt hos Kungl. Maj:t. Han betonar emellertid, att tillbörligt inflytande på besvärsmålen avgörande bör i varje fall tillförsäkras folkskolöverstyrelsen på så sätt, att överstyrelsen erhåller tillfälle att avgiva utlåtanden över de besvär rörande fortsättningsskolorna, som anföras hos Kungl. Maj:t.

Utskottet.

Till vad i propositionen föreslagits beträffande fortsättningsskolans förvaltning och inspektion kan utskottet i allt väsentligt ansluta sig.

Sålunda anser sig utskottet kunna fullt och helt instämma i den grundsatsen, att på förvaltningens område sambandet mellan folkskola och fortsättningsskola bör, så långt ske kan, upprätthållas. Givetvis kunna förhållandena på olika orter nödvändiggöra i viss mån olika anordningar. Men i varje fall böra i största möjliga utsträckning samma förvaltningsorgan komma till användning för båda skolorna. Och detta bör gälla ej mindre den centrala ledningen än även ledningen och administrationen på mellanstadiet och i orterna. På alla förvaltningsstadier bör tillika eftersträvas samverkan mellan representanter för olika erfarenhetsområden, så att tillgänglig sakkunskap förvärvas och användes. Sålunda bör överallt, där så ske kan, inom skoldistriktet samarbete anordnas mellan representanter för där befintliga olika slag av praktiska ungdomsskolor.

Av folkskolöverstyrelsen har blivit ifrågasatt, att i avseende å anförande av besvär i ärenden rörande fortsättningsskolor denna myndighet skulle insättas som besvärsinstans mellan domkapitlet, respektive länsstyrelsen, och Kungl. Maj:t. Departementssakkunniga hava skänkt förslaget sitt understöd. Departementschefen har emellertid på anförda skäl icke ansett sig kunna upptaga förslaget. Utskottet har funnit sig böra ansluta sig till sistnämnda ståndpunkt. Emellertid anser sig utskottet böra i detta sam-

manhang uttala, att utskottet icke skulle hysa några principiella betänkligheter emot att vissa slag av nu ifrågavarande ärenden överlämnades till folkskolöverstyrelsens avgörande. Utskottet anser dock, att i sådant avseende ingen åtskillnad bör göras mellan de ärenden, som angå fortsättningsskolan, och dem, som gälla folkskolan. Då emellertid härutinnan tarvas närmare utredning, anser sig utskottet nu endast böra giva uttryck åt önskemålet, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke åtminstone vissa grupper av ärenden, som angå folkundervisningsväsendet och som nu slutligen avgöras av Kungl. Maj:t, äro av den beskaffenhet, att de ej behöva komma under Kungl. Maj:ts handläggning utan kunna för avgörande överlämnas till folkskolöverstyrelsen. Det synes nämligen utskottet i det hela taget vara önskligt, att Kungl. Maj:t bleve befriad från prövning av alla sådana ärenden, vilka med fördel kunna avgöras på ett lägre stadium.

Vad nu ifrågavarande besvärsmål angår, anser sig utskottet slutligen böra tillägga, att utskottet i likhet med departementschefen är av den meningen, att det under alla förhållanden bör sörjas för att överstyrelsen erhåller tillbörligt inflytande vid dessa ärendens behandling.

Stor enighet har under frågans föregående behandling rått därom, att arvodet för lärarna vid fortsättningsskolorna borde ställas i ett visst förhållande till folkskollärarnas avlöning. Därvid har också i enlighet med vad som fastställdes redan år 1877, då arvodet till lärarna i fortsättningsskolorna först bestämdes, gjorts gällande, att undervisningen i fortsättningsskolan såsom mera krävande borde betalas något högre än undervisningen i folkskolan. Även departementschefen ansluter sig till denna grundsats men betonar på samma gång vikten av att arvodet så avväges, att fortsättningsskolorna må kunna erhålla även de lärarkrafter, som de behöva söka utanför folkskollärarkåren. Med utgångspunkt häri och i anseende till svårigheten att alltid kunna påräkna lärare, som ensamma kunna övertaga hela undervisningen i varje kurs, anser sig departementschefen böra förordna, att i överensstämmelse med de departementssakkunnigas förslag arvodet för undervisningen i den obligatoriska fortsättningsskolan beräknas icke för kurs utan för undervisningstimme samt bestämmes till 2 kronor 50 öre för undervisningstimme.

Folkskolöverstyrelsen har beträffande undervisningen i ämnet arbetskunskap föreslagit, att för beredande av möjlighet att för denna undervisning vinna väl kvalificerade lärare måtte utgå ett något högre arvode, ett förslag som vunnit de sakkunnigas understöd. Från båda hållen har förordats en ökning av 50 öre. Departementschefen upptager också för sin del detta förslag och förordar i överensstämmelse därmed, att för under-

*Ekonomiska
förhållanden.*

*Avlöning åt
lärarna vid
de nya fort-
sättnings-
skolorna.*

*Propositio-
nen.*

visning i ämnet arbetskunskap till lärare, som förklarats därtill berättigad, skall utgå ett timarvode av 3 kronor.

För två av ämnena i fortsättningsskolan, nämligen slöjd och hushållsgöromål, innebär förslaget blott ett provisoriskt ordnande av arvodesfrågan. Anledningen därtill är att söka däri, att frågan om avlöning för undervisning i dessa ämnen inom vissa fortsättningsskolan närstående läroanstalter för närvarande är under utredning och inom den närmaste tiden torde kunna förväntas föreligga till avgörande. För undervisning i manlig och kvinnlig slöjd föreslås ett arvode av 1 krona 25 öre för undervisningstimme och för undervisning i hushållsgöromål 5 kronor för arbetsdag, omfattande minst fyra undervisningstimmar.

Arvodet för undervisningen i ersättningsskola föreslås till 1 krona 50 öre för undervisningstimme.

Beträffande statens bidrag till fortsättningsskolorna hade redan folkundervisningskommittén förordat, att detsamma skulle utgöra hela det stadgade minimiarvodet. Det skulle tillkomme skoldistriktet själva att tillhandahålla lämpliga lokaler samt nödig inrednings- och undervisningsmateriell samt bestrida övriga med undervisningen förenade utgifter. Detta förslag, som vunnit allmän anslutning, har också vunnit Kungl. Maj:ts godkännande.

Motioner av
hr A. Zander.

Utskottet har i detta sammanhang haft att behandla de båda av herr Zander i ämnet väckta motionerna, för vilka, vad beträffar de i dem innefattade yrkandena, här ovan redogjorts.

Utskottet.

Utskottet har särskilt bemärkt, att vad som av Kungl. Maj:t föreslås beträffande arvodet för undervisningen i slöjd och i hushållsgöromål blott innebär ett provisoriskt ordnande av denna del av arvodesfrågan och anser sig böra uttala sin förväntan, att densamma snarast möjligt erhåller en mera definitiv lösning. I övrigt har utskottet icke funnit anledning att göra någon erinran mot Kungl. Maj:ts föreliggande förslag rörande avlöningen åt lärarna i de obligatoriska fortsättningsskolorna.

Ett godtagande från utskottets sida av Kungl. Maj:ts förslag innebär tydligen på samma gång, att utskottet icke kan tillstyrka de av herr Zander gjorda yrkandena i fråga om avlöningens storlek. Motionären, som också för sin del godkänner grundsatsen, att arvodet för undervisningen i fortsättningsskola bör sättas något högre än för undervisningen i folkskola, har vid sina beräkningar utgått från de av lärarlönenämnden föreslagna aflöningsbeloppen för folkskolans lärare. Då utskottet är av den övertygelsen, att dessa belopp med hänsyn till till de förhållanden, som

inträtt, sedan nämnden framlade sitt förslag, måste komma att icke oväsentligt höjas, något som också bestyrkes av lönerregleringskommitténs i ärendet avgivna betänkande, synes utskottet just de av Kungl. Maj:t föreslagna arvoden för fortsättningsskolans lärare motsvara den nämnda grundsatsen. Detta skulle däremot icke bli va fallet med de av motionären förordade. Vad angår motionärens förslag om särskild dyrtidshjälp, vill utskottet blott erinra därom, att innevarande års riksdag ställt sig bestämt avvisande mot beviljande av krigstidstillägg eller krigstidshjälp åt andra än stats-tjänare.

Att, såsom motionären yrkar i sin andra motion, i skrivelse anhänga hos Kungl. Maj:t, att åtgärder måtte vidtagas för att mellan skoldistrikt och lärare ingångna avtal i vissa fall skulle upphöra att vara bindande, synes utskottet icke vara tillrådligt, då man icke gärna torde kunna ifrågasätta, att för de avtal, om vilka här är fråga, skulle tillämpas andra regler än de, som gälla för avtal i allmänhet. Utskottet anser sig därför icke heller kunna tillstyrka denna motion.

I samband med förslaget om avlöning åt lärarna vid de nya fortsättningsskolorna har Kungl. Maj:t föreslagit löneförbättring åt de lärare, som undervisa i de enligt de nu gällande bestämmelserna anordnade fortsättningsskolorna. Detta förslag, som ansluter sig till en av folkskolöverstyrelsen i ärendet gjord framställning, utgår ifrån att arvodet skulle utgöra 1 krona 50 öre för varje undervisningstinne, som faller utanför folkskolans lagstadgade undervisningstid av 34 $\frac{1}{2}$ veckor. I proposition hemställles i anslutning härtill, att arvodet åt lärare i fortsättningsskola, anordnad enligt kungl. kungörelsen den 11 september 1877, skall utgå med 270 kronor, därest hela kursen om 180 timmar faller utanför folkskolans undervisningstid, med 180 kronor, om 120 timmar falla utanför nämnda tid, och med 90 kronor, då blott 60 timmar falla utanför densamma, samt att då arvodet utgör 270 kronor, 195 kronor skola bestridas av staten och 75 kronor av skoldistriktet, då detsamma är 180 kronor, 130 kronor av staten och 50 kronor af skoldistriktet och, då det är 90 kronor, 65 kronor av staten och 25 kronor av skoldistriktet.

Löneförbättring åt lärare vid de nuvarande fortsättningsskolorna.

Propositionen.

I den av herr Moberger m. fl. väckta motionen påyrkas, att icke mera än högst två veckor eller 60 timmar av fortsättningsskolans undervisningstid måtte få tagas från den åt folkskolan egentligen anslagna lärotiden.

Motion av hr E. Moberger m. fl.

Utskottet finner de i propositionen anförda skälen för en löneförbättring åt de nuvarande fortsättningsskolornas lärare vara övertygande och vill därför tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag jämväl i detta hänseende.

Utskottet.

Vad motionärerna anfört som skäl för sin framställning synes visserligen utskottet i och för sig vara beaktansvärt, men då det enligt utskottets mening icke kan vara lämpligt att nu företaga några principiella förändringar i organisationen av en skolform, som är ämnad att inom en snar framtid försvinna, anser utskottet sig böra hemställa, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Kostnadsberäkningar.

Kostnader för läraravlöningen.

Propositionen.

Såsom av det föregående framgår, skulle statens kostnader för fortsättningsskolorna bestå däri, att staten skulle bidra med hela minimiavlöningen för de nya fortsättningsskolorna samt lämna ökat understöd till avlöningen åt lärarna i de nuvarande fortsättningsskolorna.

I fråga om de kostnader, som härigenom skulle ådragas statsverket, betonar departementschefen, att det med hänsyn till de olika faktorer, som härutinnan komma att samverka, är omöjligt att på förhand för dessa kostnader angiva några exakta belopp. På grundval av vissa beräkningar kommer han emellertid till den slutsatsen, att kostnaderna för de obligatoriska fortsättningsskolorna, då reformen blivit fullständigt genomförd, kunna antagas uppgå till omkring 4,500,000 kronor årligen. Av denna summa beräknas dock blott 225,000 kronor erfordras för den del av året 1919, under vilken skolorna skulle begynna inrättas, eller under senare hälften av samma år. Kostnaderna för avlöningen åt de nuvarande fortsättningsskolornas lärare uppskattas till 423,000 kronor. Med utgångspunkt från dessa båda summor skulle då kostnaderna för år 1919 närmast beräknas till sammanlagt 648,000 kronor. Då det emellertid kan förväntas, att åtskilliga av de nu befintliga fortsättningsskolorna komma att förvandlas till obligatoriska fortsättningsskolor enligt den nya ordningen, anser departementschefen, att till undvikande av dubbelräkning den angivna summan bör något minskas, varför han förordar, att statens kostnader för arvoden åt lärarna vid fortsättningsskolorna för år 1919 beräknas till 600,000 kronor. Till detta belopp har Kungl. Maj:t föreslagit att förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskolorna måtte höjas.

Utskottet.

Mot de gjorda beräkningarna angående statens bidrag till avlönande av lärare vid fortsättningsskolorna har utskottet intet att erinra.

Kostnader för utbildningskurser för lärare.

Departementssakkunniga hava verkställt vissa beräkningar angående de kostnader, som skulle erfordras för anordnande av utbildningskurser för fortsättningsskolornas lärare. Dessa beräkningar ligga till grund för Kungl. Maj:ts hemställan om anslag för ifrågavarande ändamål. Proposi-

tionen utgår ifrån att under år 1919 skulle anordnas åtta kurser i jordbruk, två kurser i industri, en kurs i handel, en kurs i matlagning och en kurs i sömnad. Statsbidraget till dessa kurser föreslås av Kungl. Maj:ts skola utgöra sammanlagt 60,000 kronor.

Ej heller beträffande beräkningarna av kostnaderna för utbildningskurserna har utskottet funnit anledning att framställa någon särskild erinran. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang framhålla önskvärdheten därav, att folkskolöverstyrelsen vid anordnandet av kurserna måtte tillse, att de erhålla en sådan förläggning, att behovet av dylika kurser på skilda trakter inom riket blir tillbörligen tillgodosett. Ur denna synpunkt synes det böra vara överstyrelsen angeläget att vid förberedandet av kursernas anordning sätta sig i förbindelse med lämpliga ortsrepresentanter inom olika delar av landet.

Utskottet.

Högre folkskolan.

Enligt det i propositionen innefattade förslaget skulle, såsom redan förut nämnts, den högre folkskolan bliva i viss mening en parallellform till fortsättningsskolan med uppgift att bereda sådana barn, vilka — i motsats till de barn, som övergå till fortsättningsskolan — efter avslutad folkskolekurs äro i tillfälle att ännu under något eller några år *odelat* ägna sig åt fortsatt *dagligt* skolarbete för vinnande av förberedelse för inträde i praktiskt arbete, ett vidgat mått av medborgerlig praktisk bildning med — då så lämpligen kan ske — inriktning på olika grenar av arbetslivet i skolans omgivning.

Propositionen.

Den högre folkskolan, som är en gammal skolform här i landet, har under den förflutna tiden haft att kämpa med åtskilliga svårigheter av ekonomisk och organisatorisk natur men det oaktat så småningom tillvunnit sig ett allt större förtroende och befinner sig för närvarande i en lovande utveckling, i synnerhet sedan de på den senare tiden allt mera framträdande ansträngningarna att giva åt skolans undervisning en starkare inriktning på det praktiska livet krönts med ökad framgång. Emellertid åtnjuter skolan för att kunna fullfölja denna riktning ett otillräckligt ekonomiskt understöd, vartill kommer, att nu gällande författningsbestämmelser lägga vissa hinder i vägen för skolans utveckling i önskvärd riktning.

Det föreliggande förslaget går nu ut på att undanröjda dessa brister och på samma gång åt formerna för skolans arbete förläna en högre grad av stadga än den hittills haft.

Enligt förslaget skulle den högre folkskolans *organisation* i likhet med fortsättningsskolans anpassas efter de särskilda behov, som förefinnas å den ort, där skolan är belägen. Den skulle sålunda på vissa platser få till uppgift att utöver folkskolans kurs meddela ett högre mått av mera allmänt hållen medborgerlig bildning. På andra orter åter skulle den bäst motsvara förefintligena behov, om den, utan att uppgiva sitt allmänbildande syfte, inriktade sitt arbete på att bibringa lärjungarna en utbildning i riktning mot ett visst yrke. Den högre folkskolan skulle alltså liksom fortsättningsskolan kunna fördela sig på en *allmän* och en *yrkesbestämd* typ. Genom att väcka lärjungarnes intresse för och inrikta deras håg på de praktiska yrkena samt giva dem en för dessa förberedande utbildning skulle den yrkesbestämda högre folkskolan säkerligen för det flertal barn, som efter slutad skolkurs går ut i det praktiska livet, utgöra en vida säkrare förberedelse än sådana studier, som leda till realskolexamen.

Då av de båda typer, under vilka den högre folkskolan sålunda bör kunna förekomma — den allmänna och den yrkesbestämda — den sistnämnda på grund av sitt behov av fackbildade lärare, av särskild inrednings- och undervisningsmateriell o. s. v. givetvis kommer att draga större kostnader än den allmänna typen, föreslås, att densamma måtte erhålla ett rikligare understöd än det som synes böra ifrågasättas för den allmänna typen, varför förordas, att till den yrkesbestämda högre folkskolan måtte utgå statsunderstöd efter i huvudsak samma grunder, som komma att gälla i fråga om den kommunala mellanskolan.

Liksom beslut av Kungl. Maj:t redan erfordras för att högre folkskola skall bliva erkänd såsom kommunal mellanskola, skulle det ock bero på prövning av Kungl. Maj:t, huruvida högre folkskola skulle erkännas såsom yrkesbestämd högre folkskola med rätt till det högre statsunderstöd, som skulle komma att utgå till skola av denna typ.

Rörande *antalet årsklasser* i den högre folkskolan är för närvarande bestämt, att statsunderstöd kan åtnjutas till högst fyra ettåriga årsklasser och i varje årsklass till högst två parallella avdelningar. Sammanlagda antalet lärjungar i årsklassens båda avdelningar skall utgöra minst 36. Emellertid finnes intet, som hindrar, att en och samma kommun upprättar flera högre folkskolor och att dessa ställas under gemensam ledning och styrelse samt till och med inrymmas i samma byggnad. Då så är förhållandet, är den nu föreskrivna begränsningen av antalet parallellavdelningar mera skenbar än verklig. Det föreslås därför, att för framtiden icke någon begränsning av antalet parallellavdelningar inom viss årsklass bör bestämmas, utan att det bör stå kommun fritt att upprätta det erforder-

liga antalet sådana avdelningar. Härvid bör emellertid som villkor för statsunderstöds utgående till de olika avdelningarna föreskrivas, att ny avdelning ej må komma i åtnjutande av statsunderstöd, förr än de redan förefintliga avdelningarna omfatta ett bestämt angivet antal lärjungar. I sådant avseende föreslås i fråga om allmän högre folkskola minst 35 och i fråga om yrkesbestämd minst 30 på varje avdelning.

Med den möjlighet att anordna parallellavdelningar, som sålunda föreslagits, torde mera sällan komma att yppa sig behov av att inom ett och samma skolområde upprätta mer än en högre folkskola med allmän lagging samt en för vart och ett av de olika yrken, för vilka behov av här avsedd undervisning kan befinnas behöfelig. I propositionen föreslås, att det skall bero på Kungl. Maj:ts beslut, huruvida så skall i de särskilda fallen få ske.

På orter, där blott en högre folkskola finnes upprättad, skall denna enligt förslaget vara *gemensam för gossar och flickor*.

För närvarande finnas inga i författningsväg givna allmänna bestämmelser angående den högre folkskolans *undervisningsplan*. Någon enhetlig läroplan, såsom för t. ex. de allmänna läroverken, har för högre folkskolan icke synts önskvärd, enär varje sådan skola för att väl kunna fylla sin uppgift på den ort, där den är förlagd, måste i icke oväsentliga avseenden anpassa sin undervisning efter de förhållanden, som där råda inom såväl det medborgerliga livet som näringslivet. Vissa mera allmänna bestämmelser om läroplanen synas böra utfärdas av Kungl. Maj:t och överstyrelsen bör därefter i enlighet med dessa uppgöra vissa ej allt för få typer av läroplaner. Dessa skulle tjäna de lokala skolstyrelserna till hjälp och ledning vid uppgörande av förslag till den läroplan, vilken skulle fastställas av överstyrelsen. Departementschefen betonar särskilt i fråga om läroplanen, att även om det varken är behöfligt eller ens möjligt att undervisningen i den högre folkskolan erhåller samma starka koncentration kring ett fåtal ämnen, som i fortsättningsskolan kan anses erforderlig, han dock i varje fall håller det för synnerligen viktigt, att en anhopning av en massa olika undervisningsämnen sorgfälligt undvikas.

I nära sammanhang med frågan om undervisningen i den högre folkskolan står spørgsmålet om skolans utrustning i fråga om *undervisningslokaler* samt *undervisnings- och inredningsmateriell*. Härom utsäges i propositionen, att den högre folkskolan torde i allmänhet, ehuru givetvis särskilda byggnader kunna i åtskilliga fall vara av nöden, kunna få sitt behov av undervisningslokaler tillgodosett inom byggnader, som uppförts och utrustats gemensamt för folkskolan och dess överbyggnader. Emeller-

tid är det uppenbart, att, för att den högre folkskolan skall kunna bedriva sin undervisning efter de grunder, som förut angivits, den måste förses med lämpliga lokaler och med övrig utrustning, som erfordras för undervisningen. Bland villkoren för statsbidrags utgående till högre folkskola föreslås därför den bestämmelsen, att skolan skall hava till sitt förfogande tjänliga och tillräckliga undervisningslokaler samt erforderliga skolmöbler och undervisningsmedel.

I fråga om den högre folkskolans lärotid finnes nu bestämt, att undervisningen skall fortgå 30 veckor varje år, därest ej Kungl. Maj:t på gjord ansökan annorlunda bestämmer. Emellertid hava så gott som undantagslöst för de under de senare åren inrättade högre folkskolorna på begäran av de lokala myndigheterna bestämts väsentligen längre lärotid, i allmänhet densamma, som gällt för folkskolan på den ort, där den nya högre folkskolan upprättats. Skäl synes därför föreligga, att de båda skolorna erhålla samma författningsenliga lärotid, med rätt för Kungl. Maj:t att såsom nu efter ansökan medgiva undantag. Det föreslås därför, att undervisningen skall pågå minst 34 $\frac{1}{2}$ läsveckor om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lovdagar däri inberäknade, därest ej Kungl. Maj:t på gjord ansökan annorlunda bestämmer.

Har undervisning i högre folkskola ej fortgått så lång tid, som ovan stadgats, men beror detta därav, att skolan eller viss klass eller klassavdelning av densamma, för vilken statsbidrag kan utgå, först under kalenderåret inrättats eller ock under kalenderåret upphört, skulle skolan äga bekomma statsbidrag i förhållande till den del av läsåret, som undervisningen pågått.

I kungl. kungörelsen den 28 juni 1907 angående anslag till högre folkskolor är bestämt, att »understöd må kunna utgå till skolor, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt inrättas». Genom denna bestämmelse är möjligheten att upprätta högre folkskolor begränsad av den territoriella skoldistriktsindelningen. Denna begränsning har emellertid visat sig hinderlig för uppkomsten av högre folkskolor. Särskilt i sammanhang med senare tidens utveckling i fråga om industri och samfärdsel har det hos oss uppstått åtskilliga tätbefolkade samhällen, företrädesvis å större industri- och stationsplatser, vilka i de flesta fall bildat municipalsamhällen, i vissa fall även kommuner utan att samtidigt övergå till självständiga skoldistrikt. Även i sådana samhällen skulle en högre folkskola i många fall vara en lämplig skolform för tillgodoseende av den där uppväxande ungdomens behov av fortsatt utbildning. För att råda bot på nu berörda missförhållande föreslås nu, att det måtte bestämmas, att vilken som helst av Kungl. Maj:t godkänd kommunal territoriell samfällighet — t. ex. ett

municipalsamhälle ensamt eller tillsammans med ett annat municipalsamhälle eller tillsammans med visst skoldistrikt eller viss kommun, som ej utgör eget skoldistrikt, eller flera skoldistrikt eller områden av nu nämnt slag — må kunna bilda ett skolområde, som kan upprätta en statsunderstödd högre folkskola och åtaga sig därmed följande förpliktelser.

Beträffande *förvaltningen* och *ledningen* av den högre folkskolan föreslås, att det måtte bestämmas, att den högre folkskolan skall i likhet med fortsättningsskolan framdeles såsom hittills stå under inseeende av folkskolöverstyrelsen. Dock torde detta inseeende, vad beträffar den högre folkskolan, böra, såsom jämväl hittills varit fallet, antaga en mera omedelbar karaktär och närmast bliva jämförligt med det inseeende folkskolöverstyrelsen har att utöva över folkskoleseminarierna och småskoleseminarierna. Även åt folkskolinspektörerna bör inrymmas — närmast under folkskolöverstyrelsen — viss inspektionsbefogenhet i fråga om den högre folkskolan. I samma mån som en högre folkskola antager en starkare utpräglad yrkesbestämd karaktär, erfordras givetvis i fråga om den mera speciella fackundervisningen vid en sådan skola, liksom vid motsvarande slag av fortsättningsskolor, särskild fackinspektion, vilken emellertid i regel torde kunna uppdragas åt samma personer, som få sig anförtrott att utöva motsvarande inspektion vid fortsättningsskolor, lärlingsskolor m. fl. andra praktiska ungdomsskolor. För anordnande av nu senast berörda inspektion liksom ock för ledningen av den yrkesbestämda högre folkskolan i vissa andra avseenden påkallas givetvis samarbete mellan folkskolöverstyrelsen och de centrala myndigheter, åt vilka omsorgen om landets industri och näringar i allmänhet är anförtrord.

För högre folkskola skall enligt förslaget finnas en av minst fem personer bestående *skolstyrelse*. Om dess sammansättning, revision av dess räkenskaper m. m. skola bestämmelser finnas i det för skolan fastställda reglementet. Är undervisningen med hänsyn till lärjungarnas praktiska utbildning inriktad på visst yrke eller yrkesgrupp och åtnjuter skolan med hänsyn därtill högre statsunderstöd, skall reglementet innehålla bestämmelse därom, att minst två i sådant yrke sakkunniga personer skola vara medlemmar av skolstyrelsen.

Högre folkskola skall enligt förslaget vara försedd med av Kungl. Maj:t fastställt *reglemente* samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Behörighet till anställning som *lärare* vid högre folkskola har hittills kunnat förvärfvas på tre olika sätt. Först och främst har behörighet till ämneslärartjänst vid allmänt läroverk medfört behörighet även till lärartjänst vid högre folkskola. Vidare hava väl vitsordade studier vid uni-

versitet tillika med praktisk utbildning för lärarkallet antingen vid folkskoleseminarium eller på annat av Kungl. Maj:t godkänt sätt medfört dylik behörighet. Slutligen har Kungl. Maj:t kunnat tillerkänna nu ifrågasvarande behörighet åt den, som med goda vitsord avlagt folkskolläraryxamen och därefter *antingen* förkovrat sig genom fortsatta studier *eller ock* blivit väl vitsordad för tjänstgöring vid högre folkskola, högre avdelning av folkskola eller annan motsvarande läroanstalt. Av folkskolöverstyrelsen har nu föreslagits vissa ändringar i fråga om de båda sistnämnda slagen av behörighetsvillkor. I fråga om det förra av dessa föreslås en uttrycklig bestämmelse om att de däri avsedda universitetsstudierna böra gälla ämnen *tillhörande den högre folkskolans ämneskrets*. Vidare likställas — givetvis med hänsyn till de yrkesbestämda högre folkskolornas behov av fackbildade lärare — studier vid *teknisk högskola, handelshögskola, lantbruksinstitut och skogshögskola* med universitetsstudier. I fråga om det senare slaget av behörighetsvillkor föreslås en skärpning så tillvida, som det för framtiden skulle fordras att efter avlagd folkskolläraryxamen hava *både* bedrivit fortsatta studier i ämnen tillhörande den högre folkskolans ämneskrets *och* tjänstgjort vid folkskolans överbyggnader eller därmed jämförliga läroanstalter. Slutligen skulle i fråga om alla tre behörighetsvillkoren gälla, att den däri avsedda tjänstgöringen skulle omfatta *minst två år*.

De av folkskolöverstyrelsen sålunda föreslagna behörighetsvillkoren innebära i åtskilligt en ej oväsentlig skärpning av nu gällande bestämmelser. Med hänsyn till de uppgifter, som för framtiden skulle tillkomma den högre folkskolan, förklarar departementschefen sig anse en sådan skärpning för vissa fall otvivelaktigt motiverad. Emellertid ligger det enligt hans mening vikt uppå att rörelsefriheten vid val av lärare ej allt för mycket bindes. Den högre folkskolan kan vara betjänt av att erhålla lärare — särskilt tänker han härvid på fackbildade lärare samt speciellt dugande folkskollärare — även om dessa tjänstgjort vid läroanstalt av annan beskaffenhet än de nyssnämnda, exempelvis folkskolans högre avdelning, yrkesskola o. s. v. Innan föreskrifterna om behörighet till lärarbefattning vid högre folkskola av Kungl. Maj:t utfärdas, finner departementschefen därför vissa jämkningar i folkskolöverstyrelsens nu berörda förslag böra vidtagas.

Enligt förslaget skola vid högre folkskola finnas minst så många *ordinarie lärartjänster* som antalet årsklasser i skolan. I den mån så erfordras, skola dessutom vara anställda extra ordinarie lärare med full tjänstgöring ävensom nödigt antal timlärare. Som lärare kunna anställas såväl män som kvinnor. Högre folkskolan skall förestås av en för viss tid utsedd manlig eller kvinnlig rektor.

I fråga om lärares tjänstgöringsskyldighet föreslås för lärare vid allmän högre folkskola 28 à 24 timmar, för lärare vid yrkesbestämd högre folkskola 26 à 22 timmar samt för lärare med fullständig tjänstgöring, som tillika innehar förordnande som rektor, 24 à 20 timmar, allt för läsvecka räknat.

Vad angår ordinarie *lärares tillsättande samt förordnande av rektor* bör vad därom är bestämt rörande kommunala mellanskolor kunna väsentligen vinna tillämpning även på högre folkskola.

Undervisningen i den högre folkskolan skall enligt förslaget vara avgiftsfri, och det bör uttryckligen betecknas som ett undantagsförhållande, att terminsavgifter där må i enstaka fall, exempelvis i fråga om lärjungar ifrån annat skolområde, kunna förekomma efter medgivande av Kungl. Maj:t. Undervisningen för medellös lärjunge bör under alla förhållanden vara avgiftsfri.

Rörande lärarpersonalens *avlöning* samt *grunderna för bestämmande av statsbidrag* kommer förslag att avgivas i sammanhang med förslag till löne- och pensionsleglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. I sammanhang därmed kommer fullständig kostnadsberäkning att framläggas angående den höjning av det för närvarande till de högre folkskolorna utgående anslaget, som kan bli erforderlig. För ändamålet har Kungl. Maj:t redan i innevarande års statsverksproposition, i avbidan på proposition i ämnet, för ändamålet beräknat en ökning av det i riksstaten under åttonde huvudtiteln å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till de högre folkskolorna med 293,000 kronor.

Utskottet finner den förebragta utredningen ådagalägga önskvärdheten av att den högre folkskolan, i samband med ordnandet av våra praktiska ungdomsskolor i allmänhet, på lämpligt sätt inordnas i systemet av dessa. Denna skolform synes nämligen kunna bli av särskilt gagn för den del av ungdomen, som efter avslutad folkskolekurs av olika anledningar icke omedelbart övergår till arbetsanställning och som därför också har behov av och tillfälle till en daglig, mera omfattande undervisning än den fortsättningsskolan kan erbjuda.

Mot förslaget att giva den högre folkskolan *en friare ställning* i fråga om den territoriella skolområdesindelningen än den hittills haft finner utskottet ingen anledning till erinran. Detsamma gäller ock de punkter i förslaget, vilka avse skolartens uppdelning på olika typer, klassavdelningarnas anordning i fråga om antal och lärarekrafter ävensom skyldighet för skolområdet att tillhandahålla skolan tjänliga och tillräckliga undervisningslokaler samt erforderliga skolmöbler och undervisnings-

medel. Att skolan bör vara försedd med vederbörligt fastställt reglemente finner utskottet jämväl självfallet Mot vad förslaget innehåller ifråga om skolavgifter finner utskottet icke heller någon anledning till anmärkning.

Enligt förslaget skulle *läsåret* vid högre folkskola omfatta $34\frac{1}{2}$ läsveckor om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lovdagar däri inberäknade, därest ej Kungl. Maj:t på gjord ansökning annorlunda bestämmer. Emellertid skulle, efter vad utskottet inhämtat, de vid skolorna anställda lärarna vara skyldiga att för den dem tillkommande avlöningen årligen meddela undervisning intill 36 veckor i alla de fall, då en sådan tjänstgöring i skolans reglemente påfordrades. Av tillgängliga uppgifter har utskottet inhämtat, att vid åtskilliga av de nuvarande högre folkskolorna antalet årliga läsveckor uppgår till eller överstiger 36. Utskottet tror sig tillika hava anledning antaga, att en allmänna utsträckning av läsåret vid nu ifrågavarande skolor torde vara att förutse. Enligt utskottets mening måste också en sådan utveckling anses gå i den rätta riktningen, då det givetvis är önskvärt, att arbetet vid en statsunderstödd läroanstalt med lärarkrafter, vilkas tjänstgöring avses helt för anstalten, pågår under så lång tid, att den årliga arbetstiden kan anses vara ordentligt utfylld för lärjungarna, vilka ju dock befinna sig på ett högre åldersstadium än folkskolans lärjungar, och för att lärarna tillika få sig tilldelad en tjänstgöring av den omfattning, att en för deras utkomst tillräcklig lön därav motiveras. Utskottet förbiser icke, att det, för bevarandet av sambandet mellan folkskolans och den högre folkskolans lärotider och för beredande i sammanhang därmed av tillfälle för lärjungarna även vid den högre folkskolan att deltaga i det praktiska arbetet utanför skolan, på sina håll kan vara önskligt, att möjlighet till ett något kortare läsår förefinnes. En sådan möjlighet torde emellertid kunna beredas därigenom att det, på samma gång det fastslås att läsåret i regel bör omfatta minst 36 veckor, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lovdagar däri inberäknade, tillika medges, att Kungl. Maj:t må i särskilda fall, då förhållandena därtill föranleda, kunna annorlunda förordna. Genom en sådan bestämmelse sker icke någon saklig ändring i det nu föreliggande förslaget. Men genom den formulering bestämmelsen erhåller vinnes, att den anordning, som måste anses vara den i allmänhet önskvärda, också i själva bestämmelsen framhålles såsom den ordinära, under det att åter den anordning, som i verkligheten kommer att tillämpas mera i undantagsfall, även i bestämmelsen framstår såsom en undantagsanordning.

Beträffande den högre folkskolans *styrelse och förvaltning* håller utskottet för önskvärt, att det uttryckligen måtte i blivande allmänna bestämmelser utsägas, att skolans rektor skall, såvida icke Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, vara medlem av skolans styrelse. Utskottet anser sig tillika böra understryka departementschefens uttalande angående betydelsen av att ett tillräckligt antal yrkessakkunniga personer inväljas i de yrkesbestämda skolornas styrelse. Utskottet förutsätter givetvis därvid, att även andra för skolornas ledning och förvaltning betydelsefulla synpunkter bliva vid val av styrelseledamöter tillgodosedda.

Vad *lärarekompetensen* beträffar, instämmer utskottet fullständigt i det av departemensschefen gjorda uttalandet såväl i fråga om vikten av en skärpning i vissa fall av samma kompetens utöver vad som nu därom gäller som ock rörande önskvärdheten av att rörelsefriheten vid val av lärare ej genom för trånga bestämmelser allt för starkt bindes.

Utskottet har bemärkt, att i det av folkskolöverstyrelsen framlagda förslaget till kompetensbestämmelser ordningen mellan de olika grupperna av lärarkandidater, som här äro i fråga, avviker från nuvarande bestämmelser, men utskottet har ansett sig böra antaga, att den sålunda förändrade ordningen mellan de olika grupperna icke innebär någon antydning därom, att en lärarekandidat på grund av tillhörigheten till den ena eller andra gruppen skall anses äga något särskilt företräde framför övriga utan att ett sådant företräde i varje fall skall uteslutande grundas på den reala kompetens lärarekandidaten kan besitta.

I fråga om sagda kompetensbestämmelser anser sig utskottet även böra uttala, att jämväl behörighet till ämneslärartjänst vid folkskoleseminarium synes böra medföra behörighet till ämneslärartjänst vid högre folkskola.

Lärings- och yrkesskolor.

Enligt det förslag till ett enhetligt system av praktiska ungdomsskolor, som innefattas i propositionen, skulle för de minderåriga, vilka genomgått den obligatoriska fortsättningsskolan och äro anställda i hantverk, industri, handel eller husligt arbete, beredas tillfälle till genomgång av *lärlingsskola*. För dem, som genomgått lärlingsskolan och önska ytterligare förkovra sig i sitt fack, skulle möjlighet finnas att genomgå *yrkesskola*.

Lär-
lings-
skolor.
Propositio-
nen.

Lärningsskolans ändamål skall enligt förslaget vara att bereda ungdomen tillfälle att, samtidigt med inhämtandet av den praktiska yrkesfärdigheten genom arbete i hantverkets, industriens, handelns eller det husliga arbetets tjänst, förvärva de för ett framgångsrikt arbete inom de olika arbetsområdena nödvändiga teoretiska färdigheter, som det praktiska deltagandet i arbetet utanför skolan icke kan åstadkomma.

Undervisningen i lärlingsskola skall ordnas på två årskurser, vardera omfattande ett läsår å 8—9 månader. Undervisningen skall pågå minst 6 — i fråga om handel och husligt arbete minst 8 — och i medeltal högst 12 timmar i veckan samt förläggas till vardagar mellan kl. 7 f. m. och kl. 8 e. m. I vissa fall skall undervisningen efter särskild prövning kunna utsträckas till kl. 9 e. m.

Läroämnena i lärlingsskolan komma att växla allt efter skolans särskilda uppgifter men skola i varje fall begränsas till ett fåtal ämnen, omkring vilka lärlingsskolans undervisning kan på lämpligt sätt koncentreras. I *lärlingsskolor för hantverk och industri* skola sålunda läroämnena utgöras av yrkeslära, yrkesekonomi samt yrkes- och arbetarlagstiftning, vartill såsom frivilliga ämnen kunna komma ett främmande språk samt därutöver för kvinnliga lärjungar någon undervisning i hemmets skötsel och vård. I *lärlingsskolor för handel* skall undervisningen samla sig kring ämnena handelsteknik, ekonomisk geografi med produktionslära samt handelsrätt och nationalekonomi, vartill såsom frivilliga ämnen kunna komma främmande språk, stenografi och maskinskrivning. I *lärlingsskolor för husligt arbete* skall undervisningen grupperas kring ämnena praktiskt hushållsarbete, hushållslära och hälsovård, vartill såsom frivilliga ämnen kunna allt efter olika ortsförhållanden komma trädgårdsskötsel m. fl. ämnen.

Lärlingsskolan skall så långt som möjligt uppdelas i skilda *yrkesavdelningar* och undervisningen skall i görligaste mån anpassas efter lärjungarnas yrken.

Vid lärlingsskolorna böra, där så befinnes lämpligt, särskilda kurser anordnas, avsedda för äldre arbetare med grundlig yrkeserfarenhet, vilka ej varit i tillfälle att genomgå någon lärlingsskola.

Till *lärare* böra personer med verklig yrkesutbildning i så stor utsträckning som möjligt anställas. Lärarna förordnas av de lokala skolstyrelserna, föreståndarna av chefsmyndigheten.

Skolstyrelsen skall bestå av minst 5, högst 9 ledamöter, med föreståndaren såsom självskriven ledamot. Av styrelsens ledamöter skall det antal, som är närmast över hälften, utgöras av representanter för de praktiska

yrkena, såväl arbetsgivare som arbetare. Under styrelsen kunna, där så erfordras, tillsättas specialstyrelser för vissa grupper av skolor. Finnes inom samma kommun förutom lärlingsskola även däremot svarande yrkesbestämd fortsättningsskola, bör samarbete mellan dessa skolor åstadkommas, t. ex. därigenom, att någon representant för det praktiska arbete, varom undervisning i dem meddelas, insättes såsom medlem i båda skolornas styrelser.

Varje skolas organisation och verksamhet skall fastställas genom ett *reglemente*, vilket, efter förslag av skolans styrelse, prövas och fastställas av chefsmyndigheten.

Lärlingsskolorna skola vara *kommunala* inrättningar. Det skall ankomma på kommun att besluta upprättande av lärlingsskola. Kommun skall också äga befogenhet att, där så anses lämpligt, besluta om införande av lärlingsskolplikt för i hantverk, industri, handel och husligt arbete anställda minderåriga. Med minderårig förstås i överensstämmelse med stadgandet i lagen om arbetarskydd den, som är under 18 år. Skolplikten skall kunna omfatta högst 9 månader årlig undervisning under högst 2 läsår med i medeltal högst 12 undervisningstimmar i veckan. När den minderårige uppnått 18 års ålder, skall skolplikten upphöra. Inom nu angivna gränser skall kommun äga frihet att giva åt skolplikten den utsträckning, vartill förhållandena kunna föranleda. Det önskemålet uttalas emellertid av departementschefen, att, om skolplikt införes, denna må träffa så många yrken som möjligt, så att den icke må giva anledning till att det för vissa yrken blir svårare att erhålla lärlingar än för andra.

Minderårig, som icke varit i tillfälle att genomgå fortsättningsskola, skall det oaktat kunna intagas i lärlingsskola, om han fyllt 15 år och visar sig äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig lärlingsskolans undervisning.

Vad särskilt beträffar lärlingsskolor för *husligt arbete*, föreslås, att dessa i mån av utrymme skola stå öppna även för sådana flickor, vilka i hemmet eller på annat sätt äro sysselsatta med husligt arbete, utan att detta dock kan sägas vara förvärvsarbete, samt äro fria från fortsättningskolplikt.

Departementschefen ger uttryck åt den uppfattningen, att lärlingskolplikten bör kunna ordnas oberoende av utgången av den nu pågående utredningen om en lärlingslag, och anser överhuvud, att frågan om de åtgärder, som möjligen kunna erfordras för att göra skolplikten effektiv, bör tagas under närmare övervägande, sedan någon större erfarenhet vunnits om huru saken vid det praktiska genomförandet kommer att utveckla

sig. Departementschefen ger därmed tillika uttryck åt den övertygelsen, att, i samma mån som en ordnad lärlingsundervisning kommer att visa sina frukter och det för ungdomen och dess målsmän liksom ock för arbetsgivarna blir klart, vilken fördel en sådan undervisning kommer att medföra, det också skall utan några starkare tvångsåtgärder bliva möjligt att få lärlingsskolplikten ordnad på ett tillfredsställande sätt.

Kostnaderna för lärlingsskolornas underhåll skola bestridas dels av staten, dels av kommun. Statens bidrag skall utgå dels till lärares och föreståndarens löner med belopp motsvarande $\frac{2}{3}$ -delar av minimiarvodena, dels till undervisningsmateriell med belopp motsvarande hälften, i vissa undantagsfall $\frac{2}{3}$ -delar av kostnaderna för desamma. För statsbidragens åtnjutande föreslås vissa, i propositionen närmare angivna villkor. Bland dessa ingår bestämmelsen, att arvoden åt lärare skola utgå med belopp, beräknade efter i medeltal minst 4 kronor för varje undervisningstimme vid lärlingsskolor för industri, hantverk eller handel, samt minst 2 kronor vid lärlingsskola för husligt arbete.

Utskottet.

Av vad utskottet i det föregående anfört angående det enhetliga system av ungdomsskolor, som det föreliggande förslaget innefattar, framgår, att utskottet i stort sett ansluter sig till vad som i propositionen föreslås angående inrättande av lärlingsskolor. Utskottet kan icke annat än instämma uti det från många håll gjorda uttalandet om önskvärdheten av att snara åtgärder måtte vidtagas för att råda bot på den avsaknad av teoretiska yrkeskunskaper, som för närvarande i allt för stor utsträckning förefinnes hos de yrkesanställda arbetarna. Det synes utskottet, som om de nu föreslagna lärlingsskolorna skulle vara väl ägnade att fylla en sådan uppgift. Och utskottet anser sig härvid böra giva särskilt uttryck åt den uppfattningen, att vad som i nu ifrågavarande avseende gäller de inom hantverk och industri anställda minderåriga i icke mindre grad måste anses gälla även dem, som hava sitt arbete inom handeln och det husliga arbetet. Utskottet håller det därför för synnerligen välbetänkt, att de föreslagna lärlingsskolorna avses även för dessa båda verksamhetsgrenar.

Den tekniska kommittén har gjort en åtskillnad mellan tre slag av lärlingsskolor: fullständiga, förberedande och kompletterande. Av dessa har kommittén i främsta rummet förordat de kompletterande eller det slag, som går ut på att, samtidigt med att lärlingen befinner sig i praktisk yrkesutövning hos mästaren, meddela honom kompletterande teoretiska yrkeskunskaper. Såväl departementssakkunniga som departementschefen

hava härutinnan följt kommittén. Utskottet, som i ett senare sammanhang blir i tillfälle att yttra sig om de båda förstnämnda slagen av lärlingskolor, finner all anledning att ställa sig på samma ståndpunkt. Och utskottet anser sig i detta sammanhang böra giva särskilt uttryck åt sin uppfattning om vikten av att den minderårige yrkesanställda, när han inträder i lärlingsskolan, icke besitter en allt för ringa erfarenhet ifrån det praktiska arbetet. I detta avseende vill utskottet särskilt understryka departementschefens närmast på tal om handelslärlingsskolorna gjorda uttalande, att för ett verkligt tillgodogörande av en teoretisk yrkesundervisning hos lärjungen måste krävas praktisk erfarenhet om det yrkesarbete utbildningen avser. I annat fall är det till och med svårt att avgöra, huruvida lärjungens håg och fallenhet verkligen ligger åt det håll, som utbildningen avser.

I fråga om de för lärlingsskolorna föreslagna *lärokurserna* har utskottet i det hela taget ingen erinran att göra. Utskottet kan icke annat än skänka sitt bifall åt den strävan efter undervisningens samlande kring vissa huvudämnen, som genomgår dessa kurser, och som tagit sig uttryck däri, att läroämnena i allmänhet äro till antalet få men till innehållet så organiserade, att de bilda en sammanhållningspunkt för eljest spridda men likartade moment i läroinnehållet. Utskottet anser sig dock böra göra den erinran, att det vid det närmare utformandet av läroplanerna måtte tillses, att den nu antydda strävan icke kommer att leda därhän, att en alltför strängt genomförd uniformitet åstadkommes, som kan komma att utesluta eller försvåra ett närmare hänsynstagande till olika orters växlande behov. Utskottet anser sig sålunda beträffande lärlingsskolorna för husligt arbete böra framhålla, hurusom på många orter det praktiska hushållsarbetet, icke minst under nu rådande förhållanden, har att i främsta rummet taga sikte på åstadkommande av lämpliga och tillräckliga naturprodukter och hurusom därför t. ex. trädgårdsskötseln — utskottet tänker närmast på koloniträdgårdsrörelsen och därmed besläktade företeelser — på sådana orter måste bliva ett betydelsefullt moment i undervisningen i det nu ifrågavarande slaget av lärlingsskolor.

Emot förslaget i vad det avser *lärotider* och *lärare* finner utskottet ingen anledning till erinran. Utskottet har med tillfredsställelse bemärkt, hurusom de föreslagna lärotiderna innebära möjlighet till en anpassning efter såväl olika yrkens som olika orters växlande behov.

Att varje lärlingsskola skall vara försedd med ett i vederbörlig ordning fastställt *reglemente* och stå under inseende och ledning av en *lokalstyrelse*, finner utskottet själfvallet. Beträffande lokalstyrelsen vill utskottet

understryka vikten av att gemensamhet åstadkommes så långt som möjligt i förvaltningen av samtliga inom en kommun förefintliga praktiska ungdomsskolor. Genom en sådan anordning kunna större möjligheter vinnas till en både bättre och ekonomiskt fördelaktigare anordning av åtskilliga av skolans angelägenheter. Utskottet vill tillika i fråga om lokalstyrelsens sammansättning uttala önskvärdheten av att, såsom departementssakkunniga föreslagit, skolans föreståndare alltid blir självskriven ledamot i styrelsen.

Enligt förslaget skulle lärlingsskolan kunna göras *obligatorisk*. Detta förslag har hos utskottet framkallat vissa betänkligheter. Utskottet har visserligen bemärkt den skillnad, som i detta avseende skulle komma att finnas mellan fortsättningsskolan och lärlingsskolan. Under det att den förra av de båda skolformerna skulle vara obligatorisk både för kommunerna och lärjungarna, skulle nämligen lärlingsskolorna så tillvida byggas på frivillighetens grund, som det alltid skulle stå kommun fritt att upprätta lärlingsskola eller icke och att göra en av densamma upprättad lärlingsskola obligatorisk eller icke. Kommun skulle dessutom äga frihet att, om den beslöte införa skolplikt, även inom vissa allmänna gränser giva densamma den utformning i enskildheter, som funnes önskvärd, t. ex. i fråga om skolpliktens utsträckning till flera eller färre yrken, till flera eller färre årsklasser, till både manliga och kvinnliga minderåriga eller till blott endera av dessa grupper. Om emellertid skolplikt infördes, skulle de minderåriga yrkesanställda vara skyldiga att underkasta sig de av kommunen i avseende därå givna bestämmelserna.

Utskottet hyser den uppfattningen, att det vore önskligt, att lärlingsskolorna i så stor utsträckning som möjligt kunde komma att byggas på frivillighetens grund. Utskottet kan nämligen icke förbise, att ett införande av skolplikt på sätt i propositionen föreslagits skulle kunna komma att medföra en nog så betänkelig olikhet i fråga om de minderåriga yrkesanställdas personliga frihet inom närliggande kommuner liksom ock en viss för yrkena menlig ojämnhet i fråga om lärlingarnas förpliktelser inom de olika yrkena. Å andra sidan måste utskottet, med den uppfattning utskottet har om lärlingsskolornas stora betydelse, hålla det för utomordentligt viktigt, att så många som möjligt av de unga yrkesanställda komma i åtnjutande av lärlingsskolans undervisning. Och då utskottet delar de av departementschefen uttalade, på erfarenheter från utlandet grundade farhågorna, att det kan befaras, att frånvaron av all skolplikt skulle på vissa håll medföra, att av kommunerna upprättade lärlingsskolor ej bleve i önskvärd utsträckning besökta, har utskottet icke ansett sig böra mot-

sätta sig det framlagda förslaget. Då utskottet intagit denna ståndpunkt, har det skett även därför, att utskottet vågar hysa den tillförsikten, att de kommunala myndigheter, som här skulle komma att helt besluta, också skola komma att med klok urskillning bedöma förhållandena inom de olika kommunerna och därför lägga sina beslut så, att en eventuell skolplikt i minsta möjliga utsträckning kommer att medföra de olägenheter, som eljest kunna befaras. I varje fall anser sig utskottet böra giva uttryck åt den uppfattningen, att lärlingsskolan måtte, åtminstone till dess närmare erfarenheter ernåtts, i så stor utsträckning som möjligt komma att bygga på frivillighetens grund.

Ansluter sig sålunda utskottet, med nu gjorda erinran, i allmänhet till det framlagda förslaget om lärlingsskolplikt, finner sig dock utskottet föranlåtet att i fråga om en viss punkt i detsamma förorda en annan anordning än den i propositionen föreslagna. Som redan nämnts, likställas enligt förslaget de minderåriga yrkesanställda inom det husliga arbetet med de minderåriga, som hava sitt arbete inom hantverket, handeln och industrien. Utskottet har, såsom redan nämnts, principiellt intet att erinra häremot, om än utskottet icke kunnat undgå att finna, att möjligen yrkessynpunkten med en viss ensidighet och till en utsträckning, som knappast motsvarar yrkesbegreppet i allmänhet, blivit lagd på det husliga arbetet. Det är väl sant, att det husliga arbetets olika grenar såsom matlagning, sömnad, barnavård o. s. v. kunna ur facklig synpunkt starkt specialiseras och utbildningen däri föras till en grad, som fullt ut motsvarar vilken yrkesutbildning som helst. I fråga om det utbildningsstadium åter, som lärlingsskolan representerar, torde det emellertid i många fall vara ganska svårt att göra en verklig åtskillnad mellan yrkesmässigt och icke-yrkesmässigt husligt arbete. Och särskilt synes det vara vanskligt att låta denna åtskillnad, såsom förslaget åsyftar, bestämmas av det yttre, mera tillfälliga förhållandet, huruvida vederbörande minderåriga *förtjäna sitt uppehälle* med det husliga arbetet eller icke. I mångt hem torde en hemmavarande dotter, som befinner sig på lärlingsskolans åldersstadium, utföra ett husligt arbete, som, även om det icke i ordets vanliga mening utgör förvärvsarbete, dock i alla andra avseenden är likställt med det arbete en avlönad tjänsteställd minderårig utför och vilket även för hennes framtida arbetsutgifter kan komma att få samma grundläggande betydelse, som ett lärlingsarbete i allmänhet har. Det är väl också denna svårighet att draga upp en bestämdare gräns mellan yrkesmässigt och icke-yrkesmässigt husligt arbete, som gjort, att i fråga om lärlingsskolorna för husligt arbete det föreliggande förslaget innehåller ett medgivande, vartill motsvarighet saknas vid andra lärlingsskolor, nämligen att skolorna skola

i mån av utrymme stå öppna även »för sådana flickor, vilka i hemmet eller på annat sätt äro sysselsatta med husligt arbete, utan att det dock kan sägas vara förvärvsarbete».

Nu påpekade förhållanden göra, att utskottet funnit sig böra föreslå en ifrån propositionsförslaget avvikande bestämmelse i fråga om lärlingskolplikten för det husliga arbetet. Utskottet går givetvis även här ut ifrån det av utskottet härovan uttalade önskemålet, att lärlingsskolan bör så långt som möjligt byggas på frivillighetens grund. Men skulle skolplikt anses böra i visst fall införas, håller utskottet för det riktiga, att möjligheten till införande av en sådan icke begränsas, på sätt propositionen föreslår, till de kvinnliga minderåriga, som förtjäna sitt uppehälle med husligt arbete, utan att det då må stå kommun fritt att utsträcka densamma till samtliga kvinnliga minderåriga, vilka icke äro anställda i hantverk, industri eller handel och vilka icke styrka sig åtnjuta annan mot lärlingsskolans undervisning svarande undervisning. Med en sådan anordning skulle hinder icke möta för en kommun, som så önskade, att tillämpa skolplikten med den begränsning till förvärvsanställda minderåriga, som propositionen angiver, men å andra sidan skulle en kommun, som funne en sådan begränsning olämplig eller omöjlig, kunna utsträcka skolplikten på sätt utskottet nu föreslagit.

Utskottet har redan förut uttalat, att utskottet i fråga om lärlingskolplikten ansett sig kunna räkna med de kommunala myndigheternas kloka urskillning. Det är utskottet angeläget att i detta sammanhang giva uttryck åt sin övertygelse, att de kommunala myndigheterna skola komma att handhava den skolplikt, som kan komma att införas i fråga om husligt arbete, med all den grannlaghet den kräver, så att t. ex. vid medgivande av befrielse för enskilda minderåriga från skolplikten tillbörlig hänsyn kommer att tagas till i vad mån de minderåriga redan åtnjuta en utbildning i husligt arbete — det må nu vara under en förfaren husmoders ledning eller å en annan läroanstalt, — som kan anses vara likvärdig med lärlingsskolans undervisning.

Genom den av utskottet nu föreslagna anordningen tillmötesgår i viss utsträckning en av Fredrika Bremer-förbundet gjord, i propositionen närmare refererad hemställan till Kungl. Maj:t om lärlingsskoleundervisning även åt andra kvinnliga minderåriga än dem, som äro anställda i egentligt förvärvsarbete.

I vad departementschefen i allmänhet anfört angående sättet för tillämpningen av en eventuell skolplikt anser sig utskottet kunna instämma och vill särskilt understryka departementschefens ord om önskvärdheten

av att skolplikten kommer att tillämpas med all den hänsynsfullhet, som både sakens natur och olika orters skiftande förhållanden kunna påkalla. I likhet med departementschefen anser utskottet, att den omständigheten, att frågan om en lärlingslag ännu icke är slutförd, icke bör lägga hinder i vägen för att frågan om lärlingsskolplikten redan nu avgöres.

Beträffande den för lärlingsskolans lärare föreslagna *avlöningen* har utskottet ingen annan erinring att göra än att utskottet, i likhet med vad utskottet tidigare uttalat i fråga om fortsättningsskolan, finner det synnerligen angeläget, att frågan om avlöningen för undervisning i husligt arbete med det allra snaraste upptages till reglering.

Enligt förslaget skulle *statsbidrag* utgå till av kommun upprättad lärlingsskola med $\frac{2}{3}$ -delar av de till lärarna utgående minimiarvodena mot villkor, att kommunerna åtog sig vissa i propositionen närmare angivna förbindelser. Bland dessa ingår även, att kommunerna skola tillhandahålla skolorna lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriell, som kunna godkännas av chefsmyndigheten. I betraktande av de svårigheter och de omkostnader, som nu berörda villkor kunna komma att i vissa fall medföra, har utskottet ansett sig böra understryka ett av kommerskollegiet i denna punkt gjort uttalande. Kollegiet yttrar därom: »Den fordran, att lokalerna skola vara ändamålsenliga och försedda med för ändamålet lämplig inredning, måste naturligtvis upprätthållas, men de torde likväl böra få utnyttjas även för andra ändamål av sådan beskaffenhet, att de ej lägga hinder i vägen för att skolans arbete ordnas på det sätt, som för dess syfte befinnes lämpligast. Det bör tillkomma vederbörande chefsmyndighet att tillse, det ej lokalerna brukas för sådana ändamål, som kunna hindra skolans egen verksamhet. Vid den inspektion, som sålunda måste ifrågakomma, bör dock hänsyn tagas därtill, att fordringarna på lokalerna ej få bli så höga, att ekonomiskt svaga kommuner, som äro i behov av kompletterande lärlingsskolor, genom svårigheterna med lokalfrågan finna sig föranlåtna att av ekonomiska skäl till en oviss framtid uppskjuta dylika skolors inrättande.»

I likhet med departementschefen finner utskottet det självfallet, att åt lärlingsskolornas lärare såsom timavlönade och antagna endast för viss tid *pension* icke kan beredas.

Enligt av departementssakkunnige verkställd beräkning skulle statens totalkostnad för lärlingsskolorna, sedan dessa i beräknat antal trätt i verksamhet, årligen belöpa sig i runt tal till 1,000,000 kronor. Mot denna beräkning förklarar sig departementschefen, under framhållande, att densamma givetvis endast kan vara approximativ, intet hava haft att erinra. Ej heller utskottet har funnit densamma giva anledning till an-

märkning. Till det för 1919 ifrågasatta anslaget till lärlingsskolorna återkommer utskottet i ett senare sammanhang.

Yrkeskolor.
Propositionen.

Det är icke blott inom den egentliga arbetarestammen, som det för närvarande föreligger ett stort behov av ökad yrkeskunskap. Det förefinnes ett ej mindre behov, heter det i propositionen, att bereda tillgång på grundligt utbildade förmän, arbetsledare och tekniker av olika grad. För tillgodoseende härav böra därför enligt förslaget *yrkesskolor* inrättas.

Dessa skolors *ändamål* skulle vara att meddela i hantverk, industri, handel och husligt arbete anställda arbetare med god praktisk yrkeserfarenhet en på lärlingsskolans kunskapsmätt byggd fortsatt undervisning av teknisk, yrkesekonomisk och medborgerlig art, avsedd i allmänhet att höja deras arbets- och förvärvsförmåga och att giva dem nödiga förutsättningar för mera ansvarsfulla befattningar inom industrien, såsom förmans- och därmed jämförliga förtroendeposter, eller för en mera oberoende ställning såsom självständiga utövare av ett yrke.

I motsats till lärlingsskolorna skulle yrkesskolorna i varje fall vara fullt *frivilliga* samt kunna anordnas under en *mångfald olika former* med längre eller kortare läroår, flera eller färre årskurser och större eller mindre antal timmar i veckan, allt efter ortliga förhållanden och arbetsförhållandena inom de yrken, för vilka kurserna äro avsedda.

Undervisning skulle sålunda kunna meddelas i form av yrkes-, ämnes- eller mästarekurser. *Yrkeskurserna* skulle arbeta efter fasta läroplaner, avpassade för vissa yrken och beräknade att fullständigt genomgåas av samtliga kursdeltagare på en viss begränsad tid. I *ämneskurserna* åter skulle undervisning, teoretisk såväl som praktisk, meddelas i olika fristående läroämnen, bland vilka lärjungarna ägde rätt att utvälja dem, som bäst motsvarade vars och ens behov och önsknningar. I *mästarekurserna* slutligen skulle lämnas undervisning av yrkesekonomisk eller yrkesteknisk art, avsedd dels för skickliga arbetare, som ämna etablera sig som självständiga utövare av yrket, dels även för äldre sådana, som behövde närmare studera nyare rön och framsteg inom yrket.

Undervisningen skulle kunna anordnas antingen såsom aftonundervisning eller såsom dagundervisning. Yrkeskurs med dagundervisning beräknas omfatta en tid av ett par månader intill högst 30 veckor, förlagda under tiden från och med september till och med april. Yrkeskurs med aftonundervisning skulle omfatta ett eller två läsår, vardera om högst 30 veckor med 6—12 timmars undervisning per vecka. För ämnes- och mästarekurser skulle ej kunna givas några bindande allmänna bestämmelser, utan borde dessa få fullt fritt anpassas efter olika förhållanden.

Huruvida en yrkesskola skulle intaga en mera *fristående* ställning med egen förvaltning eller *anknyttas* såsom överbyggnad till någon lärlingsskola eller såsom annex till någon fackskola under samma förvaltning som denna, skulle bliva beroende av de lokala förhållandena. Likaledes skulle det bero av omständigheterna, huruvida yrkesskolorna skulle anordnas på *bestämda* orter eller såsom *ambulerande*, huruvida de skulle innefatta *ärligen* återkommande kurser eller kurser, anordnade *med längre mellanrum*.

Förutom den ordinarie undervisningen skulle vid yrkesskolorna tid efter annan anordnas föredrag över sådana frågor, som stå i samband med yrkesundervisningen men icke lämpligen kunde ingå i den ordinarie undervisningen, t. ex. om näringslagstiftning, hälsolära, sjukkasse- och försäkringsväsen, kommunal- och statsförvaltningsfrågor.

Undervisningen i yrkeskurserna skulle ordnas rent fackligt med hänsyn till lärjungarnas yrken och i likhet med vad som föreslagits beträffande lärlingsskolorna grupperas kring vissa huvudämnen, vilka skulle vara obligatoriska för varje kursdeltagare. Läroämnena i mästare- och ämneskurser skulle bestämmas i varje särskilt fall efter för handen varande omständigheter.

För vinnande av *inträde* i yrkesskolan skulle fordras: till yrkes- eller ämneskurs med aftonundervisning, att den sökande antingen med godkänt avgångsbetyg genomgått lärlingsskola, eller ock att han fyllt 17 år och under minst två år ägnat sig åt praktiskt yrkesarbete samt genom betyg eller avlagda prov styrker sig äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen i den kurs, vari inträde sökes; till yrkes- eller ämneskurs med heldagsundervisning, att den sökande fyllt 18 år och under minst två år ägnat sig åt praktiskt yrkesarbete samt genom betyg eller avlagda prov styrker sig äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen i den kurs, vari inträde sökes; samt till mästarekurs, att den sökande fyllt 20 år och under minst tre år ägnat sig åt praktiskt yrkesarbete samt genom betyg eller avlagda prov styrker sig äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen i den kurs, vari inträde sökes.

För sådana arbetare, som ej haft tillfälle att genomgå lärlingsskola, skulle i särskilda vid lärlingsskolor anordnade förberedande lärokurser tillfälle beredas att inhämta nödiga förkunskaper.

Såsom *lärare* skulle anställas personer med teknisk bildning och i främsta rummet verkliga yrkesmän antagas.

Skolorna skulle kunna upprättas såväl av *kommun* som av *enskilda*. Vid kommunala yrkesskolor skulle om *styrelse* och *föreståndare* gälla i

huvudsak vad därom föreslagits i fråga om kommunala lärlingsskolor. För enskilda yrkesskolor skulle i dessa avseenden närmare bestämmelser lämnas i skolornas *reglementen*.

Vid yrkessolorna skulle, i motsats till vad som föreslagits i fråga om lärlingssolorna, *skolavgifter* inom vissa i skolornas *reglementen* närmare fastställda gränser kunna upptagas. Medellösa eller mindre bemedlade lärjungar skulle alltefter förhållandena helt eller delvis befrias från erläggande av avgifter.

Statsbidrag skulle utgå till kommunala yrkesskolor enligt samma grunder, som föreslagits i fråga om lärlingsskolor. Bland villkoren för statsbidrags åtnjutande skulle ingå, att *arvoden* till lärarna skulle utgå med belopp, beräknade efter i medeltal minst 4 kronor 50 öre vid yrkesskola för industri, hantverk och handel samt minst 2 kronor vid yrkesskola för husligt arbete. Det skulle därjämte föreskrivas, att skolan skulle hava till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmaterial, som kunde godkännas av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen. Till enskilda yrkesskolor skulle statsbidrag kunna utgå efter Kungl. Maj:t bestämmande i varje särskilt fall, efter i huvudsak samma grunder, som föreslagits för de kommunala skolorna.

De departementssakkunnige hava uppskattat *statens årliga totalkostnader* för yrkesskolorna, när dessa en gång i beräknat antal förefinnas, till omkring 375,000 kronor.

Utskottet.

Utskottet finner sig kunna ansluta sig till det framlagda förslaget till yrkesskolor.

Mot den föreslagna organisationen av skolorna i vad denna avser *kurser* och *undervisning* har utskottet icke funnit anledning till erinran. Av synnerlig vikt synes det utskottet vara, att för yrkesskola icke på förhand fastställas så detaljerade former, att undervisningens anpassning efter omständigheterna på något sätt äventyras. Utskottet anser sig därför ock böra understryka vad departementschefen därom yttrar.

Det ligger i yrkesskolornas natur, att deras arbete måste komma att uppdelas på åtskilliga längre eller kortare kurser. Utskottet anser sig emellertid böra erinra om vikten av att skolornas undervisningstid därigenom icke måtte komma att alltför mycket splittras för skolornas lärare och lärjungar.

Beträffande skolornas *lärare* instämmer utskottet livligt i det av tekniska kommittén gjorda uttalandet, att det måste anses som en livssak för yrkesskolorna, att de erhålla lärare, som äro väl kvalificerade för en verklig yrkesundervisning.

Vad beträffar de föreslagna *inträdesfordringarna* har utskottet ingen annan erinran att göra än att det synes utskottet önskligt, att inträdesåldern för yrkesskolor i husligt arbete icke måtte sättas högre än för övriga yrkesskolor, d. v. s. bestämmas till 17 år samt kravet på deltagande i praktiskt arbete inskränkes till två år.

I fråga om skolornas lokala *styrelse* har utskottet samma önskemål att uttala, som utskottet framfört i fråga om lärlingsskolornas styrelser eller att dessa måtte, så ofta anledning därtill gives, bliva gemensamma för på samma ort befintliga yrkesskolor och lärlingsskolor.

De i propositionen framlagda approximativa beräkningarna giva icke utskottet anledning till något uttalande. Till det för skolorna för år 1919 ifrågasatta statsanslaget återkommer utskottet i ett senare sammanhang.

Vid sidan av de mera reguljära skolformer för lärlings- och yrkesundervisningen, för vilka i det föregående redogjorts, skulle, såsom förut nämnts, dessutom kunna förekomma vissa friare skolformer för samma undervisning, vilka även borde av staten på lämpligt sätt understödjas. Propositionen innefattar förslag till två mera utformade slag av dylika skolor, nämligen *ettåriga handelsskolor* och *hushållsskolor*.

Friare skolformer för lärlings- och yrkesundervisningen.

Båda dessa slag av skolor skulle åsyfta — var på sitt område — att bereda sådana arbetsanställda, vilka icke varit i tillfälle att genomgå lärlings- eller yrkesskola, möjlighet att under någon tids daglig, för ändamålet särskilt anordnad undervisning inhämta ett kunskapsmått, motsvarande det som inhämtas i lärlings- och yrkesskolan. Dylika skolor borde i främsta rummet förläggas till sådana smärre orter, där inga lärlings- eller yrkesskolor funnes att tillgå, samt särskilt i fråga om elevernas inträdesålder så ordnas, att de icke kunde uppträda som konkurrenser till lärlings- och yrkesskolorna. Skolorna skulle kunna upprättas både av kommun och enskilda.

För att vinna *inträde* vid en ettårig handelsskola skulle enligt förslaget fordras att hava fyllt 17 år samt att under minst två år hava varit sysselsatt i handel eller affärsrörelse.

Ettåriga handelsskolor.

I fråga om *läroämnen* och *kurser* skulle i stort sett gälla detsamma, som föreslagits i fråga om lärlings- och yrkesskolor för handel.

Propositionen.

Lärotiden i de ettåriga handelsskolorna skulle omfatta ett läsår av omkring 36 veckors längd, påsk- och pingstferier däri inräknade. Antalet undervisningstimmar i veckan skulle vara 34—36.

I fråga om *lärarnas* tillsättning och avlöning samt *skolornas styrelse* och *förvaltning* skulle tillsvidare gälla detsamma, som förelagits i fråga om

yrkesskolorna. *Skolavgifter* skulle kunna få upptagas inom vissa i skolornas reglemente närmare angivna gränser. Skolorna skulle åtnjuta *statsunderstöd* efter samma grunder, som föreslagits i fråga om lärlings- och yrkesskolor.

Till en kommunal handelsskola skulle efter departementsschefens beräkning komma att utgå ett årligt *statsunderstöd* av 3,900 kronor. Att beräkna det antal skolor, som kan komma att upprättas, låter sig icke på förhand göra.

Utskottet.

Behovet av lägre handelsutbildning i våra större städer och samhällen bör enligt utskottets mening närmast tillgodoses genom lärlings- och yrkesskolor. Emellertid finner utskottet det lämpligt att för personer, som ägna sig åt handelsyrket men äro bosatta på landsbygden eller i mindre samhällen, där antalet minderåriga handelsanställda är för litet för att motivera upprättandet av läroanstalter av nyssnämnda art, möjlighet beredes att i särskilda för ändamålet upprättade skolor förvärva den handelsutbildning, varav de äro i behov. Och det synes utskottet, som om de i sådant syfte i propositionen föreslagna ettåriga handelsskolorna skulle vara ägnade att fylla en sådan uppgift.

Enligt utskottets mening bör — även om man för åstadkommande av nu ifrågavarande skolor i övertägnande grad måste räkna med det enskilda initiativet — det stå både kommun och enskilda fritt att upprätta sådana skolor.

Vad angår enskildheterna av det framlagda förslaget till ettåriga handelsskolor, komma dessa givetvis att i allt väsentligt sammanfalla med vad som i motsvarande avseenden gäller om lärlings- och yrkesskolorna. Utskottet kan därför hänvisa till vad utskottet därom i det föregående yttrat. Mot de beräknade kostnaderna har utskottet inga erinringar att göra. Icke heller finner utskottet något att invända mot de föreslagna grunderna för statsbidragens utgående till dessa skolor.

Hushålls-
skolor,
Propositio-
nen.

Enligt det i propositionen innefattade förslaget till hushållsskolor skulle dessa i stort anordnas efter alldeles enahanda grunder som de ettåriga handelsskolorna. Undervisningen komme således att i fråga om både innehåll och anordning i allt väsentligt anordnas på samma sätt som i lärlings- och yrkesskolor för husligt arbete.

Undervisningen skulle anordnas i kurser, omfattande i regel 6 månader. Även särskilda kurser med kortare lärotid skulle emellertid kunna anordnas.

Såsom villkor för inträde i skolorna skulle bestämmas minst 2 års

föregående sysselsättning med husligt arbete samt en minimiålder av 18 år ävensom nödiga kunskapsförutsättningar.

I fråga om lärarnas avlöning och grunderna för statsbidrags utgående skulle gälla detsamma som om lärlings- och yrkesskolor för husligt arbete.

Departemenschefen erinrar om hurusom de sålunda föreslagna hushållsskolorna i åtskilliga avseenden komme att stå de av 1917 års riksdag upprättade *husmoderskolorna* ganska nära. Han anser dock, att sistnämnda skolor fortfarande, särskilt under den närmaste tiden, hava en viss uppgift att fylla. Emellertid böra de, så snart ske kan, anpassas efter de nya förhållanden, som komma att inträda, om det föreliggande förslaget om yrkesundervisningens ordnande vinner riksdagens bifall. Propositionen innehåller emellertid framställning till riksdagen att, i enlighet med riksdagens beslut av föregående år, för anordnande av husmoderskolor på extra stat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

Utskottet.

Av vad utskottet i det föregående anfört framgår, att utskottet anser sig böra ansluta sig till förslaget om upprättandet av hushållsskolor av den art, som i propositionen angives. Utskottet har icke funnit anledning till annan anmärkning mot enskildheterna i detta förslag än att utskottet anser sig böra uttala önskvärdheten av att inträdesåldern vid dessa skolor ej sättes högre än inträdesåldern vid yrkesskolorna i allmänhet och vid de ettåriga handelsskolorna eller att den må bestämmas till 17 år.

Förslaget att, i enlighet med riksdagens beslut av föregående år, för anordnande av husmoderskolor på extra stat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor, anser sig utskottet böra tillstyrka. Utskottet finner sig emellertid böra uttala den förväntan, att frågan om ordnandet av förhållandet mellan den undervisning, som skulle komma att meddelas i de nu föreslagna hushållsskolorna, och undervisningen i husmoderskolorna måtte med det snaraste tagas under omprövning, så att icke tvänne skolorformer med i väsentliga avseenden gemensamma uppgifter komma att onödigtvis arbeta vid varandras sida och måhända också träda i osund konkurrens med varandra.

Enligt tekniska kommitténs förslag skulle, såsom förut blivit nämnt, kunna upprättas tre olika slag av lärlingsskolor: *kompletterande lärlingsskolor*, *fullständiga lärlingsskolor* och *förberedande lärlingsskolor*. Av dessa skulle de förstnämndas uppgift fullständigt sammanfalla med de i propositionen föreslagna lärlingsskolornas, om vilka utskottet i det föregående yttrat sig. De fullständiga lärlingsskolorna skulle avse att giva fullständig såväl teoretisk som praktisk lärlingsutbildning, under det att

Andra fria
former för
yrkesunder-
visning.

Propositio-
nen.

de förberedande lärlingsskolorna skulle hava till ändamål att förbereda eller lägga grund för lärlingsutbildningen inom industrien.

Departementschefen har funnit upprättandet såväl av fullständiga som ock framför allt av förberedande lärlingsskolor under vissa förutsättningar fullt motiverat, men har uttalat den meningen, att det torde böra anstå därmed, till dess en överstyrelse för yrkesundervisningen kommit till stånd och denna myndighet hunnit pröva och eventuellt närmare utforma de framlagda förslagen.

I propositionen erinras vidare om hurusom det förutom de i det föregående behandlade skoltyperna finns och sannolikt kommer att finnas en hel del *enskilda läroanstalter av olika slag*, vilka meddela yrkesundervisning i en eller annan form såväl på det tekniska som på handelns och det husliga arbetets område. Även beträffande dessa skolor har man på olika håll funnit det vara rätt och billigt, att de under vissa förutsättningar skulle kunna erhålla understöd av staten. Departementschefen erinrar särskilt därom, att huvudvikten vid yrkesundervisningens ordnande icke bör läggas vid en på alla punkter strängt genomförd uniformitet med avseende på skolornas organisation utan fastmer därpå, att ett för yrkesundervisningen värdefullt resultat kan uppnås. Ur denna synpunkt synes det vara en fördel, att även sådana enskilda skolor finnas, vilka arbeta under ännu mera fria former än de i det föregående nämnda och inom vilka det enskilda initiativet sålunda har större möjlighet att göra sig gällande.

Propositionen innehåller i överensstämmelse härmed förslag om att statsunderstöd må kunna utgå även till skolor av nu ifrågavarande art efter prövning av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall och med tillämpning i huvudsak av samma grunder, som föreslagits i fråga om enskilda yrkes-skolor av de förut behandlade typerna.

Motion av
h. E. Röing.

I den av herr Röing väckta motionen påyrkas, på i motionen anförda skäl, att de av den tekniska kommittén föreslagna förberedande lärlingsskolorna i avseende på rätt att komma i åtnjutande av understöd ur förslagsanslaget för beredande av understöd åt skolor för den högre yrkesundervisningen måtte likställas med enskild skola för yrkesundervisning.

Utskottet.

Utskottet kan icke annat än skänka sitt erkännande åt den i propositionen uttalade grundsatsen, att även sådana enskilda skolor, vilka arbeta mera obundna av de förhandenvarande normalformerna av läroanstalter och inom vilka det enskilda initiativet kan hava större utrymme, äga ett visst berättigande. Med rätta påpekas i propositionen, hurusom på andra undervisningsområden erfarenheten ådagalagt, att enskilda skolor, som ägt full

frihet med avseende på sin organisation, kunnat på ett eller annat sätt verka banbrytande och därför också anses förtjänta av statsunderstöd. Utskottet finner sig därför böra tillstyrka, att statsunderstöd må efter prövning i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t och med tillämpning av i huvudsak samma grunder, som föreslagits i fråga om statsunderstöd åt i det föregående omnämnda enskilda skolorna, utgå även till sådana för den lägre yrkesundervisningen avsedda enskilda läroanstalter, vilka inrättas under mera fria former i syfte antingen att pröva nya uppslag eller på ett eller annat sätt komplettera den undervisning, som meddelas i övriga skolor.

Vad nu särskilt beträffar de av den tekniska kommittén föreslagna fullständiga och förberedande lärlingsskolorna, instämmer utskottet visserligen i stort sett i departementschefens uttalande, att det bör anstå med upprättandet av dylika skolor, till dess en blivande central ledning för yrkesundervisningen hunnit närmare pröva och utforma det föreliggande förslaget. Och utskottet finner vad angår de föreslagna förberedande lärlingsskolorna så mycket större anledning därtill, som det synes utskottet, som om dessa läroanstalter skulle i vissa fall komma att ganska nära sammanfalla med sådana fortsättningsskolor, i vilka verkstadsarbete förekommer. Emellertid anser sig utskottet böra uttala — och detta närmast med avseende på herr Röings motion — att det icke bör betraktas såsom uteslutet, att någon förberedande lärlingsskola redan under år 1919 skulle kunna komma att visa sig äga den betydelse för yrkesundervisningen, att den vore förtjänt av att jämföras med nyss berörda mera fria former av läroanstalter för yrkesundervisningen, vilka skulle kunna, på sätt utskottet tillstyrkt, komma i åtnjutande av statsunderstöd under sagda år.

Departementschefen erinrar om att den plan för den lägre yrkesundervisningens omorganisation, som innefattas i propositionen, icke kan genomföras på en gång utan att en viss övergångstid kräves. Detta vore klart redan av det förhållandet, att erforderliga undervisningslokaler med tillhörande materiell icke genast torde stå till buds överallt och att lämpliga lärarkrafter icke heller genast funnes till förfogande. Men det följde också av det föreslagna systemet. Enligt detta skulle lärlingsskolan utgöra en överbyggnad på den nya fortsättningsskolan. Denna senare skulle komma att träda i verksamhet år 1919. Då fortsättningsskolan är tvåårig, skulle således något större antal lärlingsskolor icke komma att upprättas förrän 1921. Vidare skulle yrkesskolan bygga på lärlingsskolan, och då även denna är tvåårig, hade man icke att förvänta inrättande av yrkesskolor till något större antal förrän år 1923.

*Kostnads-
beräkning.*

*Propositio-
nen.*

Nu skulle emellertid genomgången fortsättningsskola icke vara ett nödvändigt villkor för inträde i lärlingsskolan, icke heller skulle för inträde i yrkesskolan oeftergivligen fordras att hava genomgått en lärlingsskola, utan i såväl lärlings- som yrkesskolan skulle kunna intagas inträdessökande, som visat sig vara i besittning av kunskaper motsvarande dem, som äro avsedda att förvärvas i en fortsättnings-, respektive lärlingsskola. Med anledning härav kunde man tänka sig, att ett antal lärlings- och yrkesskolor skulle komma att upprättas redan under år 1919. Beträffande skolor med friare former skulle, enligt förslaget, fullständiga lärlingsskolor och förberedande lärlingsskolor komma till stånd endast under medverkan av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen. Något nämnvärt antal av dylika skolor skulle därför knappast kunna tänkas inrättade under år 1919. Däremot vore det mera antagligt, att en del ettåriga handelsskolor och hushållsskolor under sagda år kunde komma till stånd. Likaledes torde man böra räkna med, att en eller annan enskild skola med friare former skulle kunna finnas vara av den beskaffenhet, att statsbidrag till densamma borde utgå. Medel för tilldelande av statsbidrag för år 1919 till de nya skolorna för yrkesundervisningen borde således vara tillgängliga.

Att exakt beräkna det belopp, som för nu nämnda ändamål kunde vara erforderligt, låte sig tydligen icke göra. Detta belopp kunde på förhand endast tillnärmelsevis uppskattas. Med ledning av vad i det föregående anförts rörande statens kostnader för skolorna av de olika kategorierna hade departementschefen kommit till den uppfattningen, att ett belopp av 110,000 kronor skulle för år 1919 vara tillräckligt.

Vad beträffar de *nuvarande lägre tekniska yrkesskolorna*, skulle dessa enligt det föreliggande förslagets organisationsplan så småningom avlösas av de nya skolformerna. Härom yttrar departementschefen:

»Den tekniska kommittén har ansett, att detta skulle kunna ske genom en uppdelning av undervisningen vid de lägre tekniska skolorna på två stadier, ett lägre förberedande stadium, motsvarande den föreslagna obligatoriska lärlingsskolan, och ett högre stadium, motsvarande yrkesskolan. Givetvis låter det också tänka sig, att vissa lägre tekniska yrkesskolor ombildas till lärlingsskolor, andra till yrkesskolor. Huru än härmed kommer att gå, komma säkerligen de flesta av de nuvarande lägre tekniska yrkesskolorna i stort sett att under några år framåt fortgå på samma sätt som förut. Någon avsöndring inom desamma av lärlingsskolavdelningar eller någon fullständig utbildning av vissa skolor till lärlingsskolor torde i större utsträckning icke ske förrän år 1921, då avgång från de nya fortsättningsskolorna första gången skulle äga rum, och om-

bildningen till yrkesskolor lär i allmänhet icke komma till stånd förrän år 1923, då de nya lärlingsskolorna första gången lämna från sig sin kontingent av lärljungar. Man får således utgå ifrån att statsbidrag tills vidare kommer att utgå även till lägre tekniska yrkesskolor av nuvarande typ, och för år 1919 torde för detta ändamål böra beräknas samma belopp, som är upptaget i 1918 års riksstat, eller 140,000 kronor.»

»Tills vidare torde vara lämpligast, att statsbidragen såväl till de nya skolorna som till de nuvarande lägre tekniska yrkesskolorna utgå från ett gemensamt anslag. Enligt det ovan anförda skulle för de nya skolorna beräknas ett belopp av 110,000 kronor och för de lägre tekniska yrkesskolorna det nuvarande beloppet, 140,000 kronor. Det gemensamma anslaget borde sålunda upptagas med ett belopp av 250,000 kronor. Såsom departementschefen redan förut erinrat, har Kungl. Maj:t i den till 1918 års riksdag avlåtna proposition angående statsverkets tillstånd och behov föreslagit riksdagen att, i avbidan på blivande proposition i ämnet, beräkna på extra stat för år 1919 ett *förslagsanslag*, högst 250,000 kronor, åt lägre tekniska yrkesskolor m. m. Med hänsyn till de grunder, som i det föregående förordats för utgående av statsbidrag till de nya skolorna, bör anslaget emellertid erhålla karaktären av *förslagsanslag* för att under alla förhållanden lämna tillgång till utanordnande av de statsbidrag, som enligt dessa grunder böra utgå. Då det behov, för vilket anslaget är avsett, är av permanent natur samt i varje fall någon minskning av anslaget under det belopp, nu ifrågasatts, säkerligen icke kan tagas i beräkning, torde anslaget dessutom böra uppföras på *ordinarie* stat. Anslagets beteckning synes därvid lämpligen böra något ändras, så att det upptages under rubriken: understöd åt skolor för den lägre yrkesundervisningen.»

»Ur synpunkten av reda och överskådlighet synes det lämpligt, att ovanberörda anslag till understöd åt skolor för den lägre yrkesundervisningen främdeles, sedan de olika slagen av skolor i något större utsträckning kommit till stånd, uppdelas på tre särskilda anslag, nämligen ett för lärlingsskolorna, ett för de kommunala yrkesskolorna och ett för de enskilda skolorna. En sådan uppdelning torde kunna genomföras i 1922 års riksstat.»

Beträffande *husmodersskolorna* har riksdagen så nyligen som år 1917 fattat beslut. Någon ändring av det för dessa skolor avsedda anslaget med avseende på anslagets storlek eller natur anser departementschefen icke böra ifrågasättas, förrän någon erfarenhet vunnits rörande sagda skolor. Detta anslag bör därför, som även ovan antytts, även för år 1919

uppföras såsom förslagsanslag på extra stat med ett belopp av 50,000 kronor, men överflyttas från sjätte till åttonde huvudtiteln.

Utskottet

Mot den av departementschefen verkställda beräkningen har utskottet icke funnit anledning till anmärkning. Det är givetvis omöjligt att för närvarande med någon större grad av visshet beräkna, huru stort antal skolor av de olika slagen kan under den närmaste tiden komma att uppstå. Då det här gäller ett område, som i många avseenden befinner sig i en beklagansvärd efterblivenhet, är det uppenbarligen önskligt, att kommuner och enskilda snarast möjligt komma i tillfälle att begagna sig av den möjlighet till åstadkommande av en förbättrad yrkesutbildning, som nu erbjudes. Ur denna synpunkt synes det vara av vikt, att det belopp, som av riksdagen ställes till förfogande för ändamålet, icke alltför snävt tillmätas. I förhållande till de i propositionen beräknade totalkostnaderna för de olika slagen av läroanstalter utgör det föreslagna beloppet ungefär en tolvtedel, en proportion, mot vilken utskottet intet har att erinra.

Att de hittillsvarande lägre tekniska yrkesskolorna böra under övergångstiden hava möjlighet att komma i åtnjutande av statsunderstöd enligt hittills gällande grunder synes utskottet riktigt. För att så må kunna ske torde det hittills utgående anslaget böra, såsom i propositionen föreslås, utgå även under år 1919. Att detta anslag under den närmaste tiden kommer att tillsammans med det nu erforderliga anslaget till de föreslagna nya yrkesundervisningsanstalterna bilda ett gemensamt anslag under rubrik: Understöd åt skolor för den lägre yrkesundervisningen och att detta anslag erhåller karaktären av förslagsanslag, synes vara en av de inträdande övergångsförhållandena väl motiverad anordning. Emellertid har utskottet bemärkt departementschefens uttalande om framtida uppdelning av anslaget på tre särskilda anslag, allt efter arten av de skolor anslaget avser, och synes en dylik anordning utskottet lämplig.

Utskottet finner sig ävenledes, under hänvisning till vad utskottet här ovan yttrat om den framtida organisationen av vissa läroanstalter för husligt arbete, böra tillstyrka förslaget, att för beredande av understöd, i överensstämmelse med år 1917 års riksdag godkända grunder, till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor måtte under åttonde huvudtiteln för år 1919 anvisas ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

Tekniska fackskolor och tekniska gymnasier.

Såsom förut omnämnts, skulle det föreslagna systemet av praktiska ungdomsskolor även omfatta *tekniska fackskolor* och *tekniska gymnasier*. Då emellertid förslaget i denna punkt har ett nära sammanhang med den löne- och pensionsreglering för vissa andra av de under ecklesiastikdepartementet lydande läroanstalterna, som Kungl. Maj:t enligt meddelande i årets statsverk-proposition har för avsikt att förelägga innevarande års riksdag, har det, enligt vad departementschefen i sitt uttalande till statsrådsprotokollet meddelar, ansetts lämpligt att låta anstå med framläggande av fullständigt förslag till sagda fackskolor och gymnasier, intill dess förslag till ovanberörda löne- och pensionsreglering kunde föreläggas riksdagen. Vid sådant förhållande påkallar förevarande punkt för närvarande intet yttrande av utskottet.

Statens skola för konsthantverk och konstindustri i Stockholm.

Statens normalskola för yrkesundervisningen.

Enligt tekniska kommitténs förslag skulle den tekniska skolan i Stockholm omorganiseras, så att dess uppgifter för framtiden övertagas av fyra skilda läroanstalter nämligen:

- a) en teknisk fackskola för maskinindustri,
- b) en teknisk fackskola för byggnadsindustri,
- c) en läroanstalt för konsthantverk med särskild avdelning för utbildande av lärare i teckning och välskrivning, samt
- d) statens normalskola för yrkesundervisningen.

Departementssakkunniga ansluta sig i huvudsak till detta förslag och departementschefen förklarar sig anse den av kommittén framlagda planen för skolans omgestaltning kunna tjäna som en god utgångspunkt för det omgestaltningsarbete, som här kan behövas. I fråga om den tilltänkta statens skola för konsthantverk finner han det i hög grad önskvärt, att skolan snarast möjligt sättes i stånd att i stegrad grad skänka vårt konsthantverk och vår konstindustri sitt stöd. Och vad beträffar den föreslagna statens normalskola för yrkesundervisningen, anser han denna fråga, på grund av den betydelse den måste anses äga för en gynnsam lärare-rekrytering vid samtliga praktiska ungdomsskolor, höra till dem, vilka i allra främsta rummet böra påkalla vederbörande myndigheters uppmärksamhet. Emellertid håller han före, att det i fråga om båda nu berörda

Propo-
sitionen.

skolor är riktigast att avbida den medverkan, som vid deras upprättande bör kunna i mycket stor utsträckning påräknas från en blivande central överlednings sida, och anser sig därför icke kunna ifrågasätta, att för närvarande något definitivt förslag rörande skolornas framtida organisation framlägges.

Utskottet.

Under sådant förhållande finner utskottet denna angelägenhet icke föranleda någon annan åtgärd från utskottets sida än ett uttalande, att utskottet anser det vara av vikt, att de båda organisationsfrågorna bliva föremål för närmare utredning och vad särskilt beträffar den tilltänkta statens normalskola för yrkesundervisningen, att en ändamålsenlig organisation av densamma måste höra till de frågor, som under den närmaste framtiden i främsta rummet måste tillgodoses för att arbetet inom de föreslagna ungdomsskolorna skall verkligen kunna tänkas få den betydelse, som därmed åsyftas.

Den centrala ledningen av de praktiska ungdomsskolorna.

Chefsmyndigheten för fortsättningsskolor och högre folkskolor.

Propo-
sitionen.

Enligt det framlagda förslaget skulle för vården av den fortsatta folkundervisningens läroanstalter så långt som möjligt på samtliga förvaltningsstadier användas samma organ, som hava folkskolans ledning om hand. I överensstämmelse härmed föreslås i propositionen, att fortsättningsskolan och den högre folkskolan fortfarande såsom hittills skola stå under överinseende av folkskolöverstyrelsen. Skall det emellertid bliva möjligt för överstyrelsen att övertaga de nya arbetsuppgifter, som de reformerade ungdomsskolorna komma att medföra, anses ytterligare arbetskraft vara nödvändig för densamma. Det föreslås därför nu, att ytterligare en extra ledamot anställs hos överstyrelsen för år 1919 med samma arvode, som under år 1917 utgått till den hos överstyrelsen redan anställde extra ledamoten, eller 7,000 kronor, varav 2,500 kronor böra anses motsvara tjänstgöringspenningar.

Departementschefen erinrar tillika om hurusom från många håll uttalats önskvärdheten av att överstyrelsen utrustas med sakkunniga biträden, vilka såsom inspektörer och rådgivare kunde komplettera överstyrelsens egen sakkunskap, när det gäller att tillgodose de många olika yrkes- och ortsintressen, som måste beaktas vid de yrkesbestämda skolornas organisation och ledning. Departementschefen instämmer häri och framhåller, hurusom åtskilliga av de sakkunniga krafter, som för nu berörda uppgifter

behövas inom folkskolöverstyrelsen, kunna bliva gemensamma för denna och den nya överstyrelsen. Lämpliga anordningar i sådant syfte synes honom också böra vidtagas. För närvarande finnes ställt till överstyrelsens förfogande ett anslag å 7,000 kronor för anlåtande av sakkunniga biträden för olika undervisningsgrenar, däribland även för den fortsatta undervisningen. I mån som arbetet på organisationen av de nya skolorna framskrider, torde det enligt departementschefens mening bliva nödvändigt att höja sagda anslag. För år 1919 synes dock ingen höjning vara erforderlig.

Utskottet anser sig böra i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag (punkt. 156) föreslagit riksdagen att i avbidan på nu föreliggande proposition beräkna för anställande av ytterligare en extra ledamot i folkskolöverstyrelsen på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor.

Utskottet har redan i ett annat sammanhang uttalat sin anslutning till förslaget, att fortsättningsskolorna och de högre folkskolorna fortfarande skulle stå under överinseende av samma centrala myndighet, som utövar ledningen av övriga till folkundervisningen hörande läroanstalter. Utskottet finner också, i betraktande av de många nya arbetsuppgifter, som omorganisationen av fortsättningsskolan och den högre folkskolan komma att medföra för överstyrelsen, förslaget om anställande inom överstyrelsen av ännu en extra ledamot väl grundat och vill därför tillstyrka bifall till detsamma.

Vad beträffar det i departementschefens uttalande berörda anslaget å 7,000 kronor för tillkallande av sakkunniga biträden, kommer utskottet att i annat sammanhang närmare uttala sig därom.

Chefsmyndigheten för den lägre tekniska undervisningen, den lägre handelsundervisningen och undervisningen i husligt arbete.

Om behovet av en förstärkt central ledning av samtliga de praktiska ungdomsskolor, som skulle hava till uppgift att tillgodose den lägre tekniska undervisningen, den lägre handelsundervisningen och undervisningen i husligt arbete, torde — yttrar departementschefen till statsrådsprotokollet — icke råda något tvivel. Meningarna synas i denna fråga vara fullständigt ense.

Vårt tekniska undervisningsväsen befinner sig för närvarande i fullkomlig avsaknad av en effektiv överledning. Att en dylik ledning icke kunnat utövas från ecklesiastikdepartementets sida, under vilket för närvarande så gott som alla de olika tekniska skolorna direkt sortera, ligger i sakens natur,

Utskottet

Propo-
sitionen

då departementet icke haft till sitt förfogande vare sig teknisk sakkunnig föredragande för dithörande ärenden eller andra behöfliga sakkunniga biträden. Mellan de olika läroanstalternas lokala styrelser har icke något ordnat samarbete förekommit. De tekniska elementarskolorna hava icke ens varit underkastade inspektion från statens sida. De förete ju också för närvarande en påfallande brist på tidsenlig utveckling. Den inspektion av de lägre tekniska yrkesskolorna, som hittills förekommit, har varit i hög grad otillräcklig. Av det 80-tal skolor, som finnas, hava endast 6 å 8 årligen underkastats inspektion. För inspektionen har icke varit sörjt på annat sätt än att föreståndaren för tekniska skolan i Stockholm haft i uppdrag att vid sidan av sin mycket krävande huvuduppgift såsom ledare för den tekniska skolan inspektera de lägre tekniska yrkesskolorna. Därutöver har han haft i uppdrag att utöva inspektion över teckningsundervisningen vid de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna m. fl. läroanstalter. Den centrala omsorg och ledning i fråga om skolornas organisation och arbete samt deras förseende med lämpliga lärarkrafter och tidsenlig undervisningsmaterie, som för deras ändamålsenliga drift och utveckling erfordrats, har så gott som fullständigt saknats.

I stort sett har det ej varit mycket bättre beställt med den centrala ledningen av *den lägre handelsundervisningen*. För de statsunderstödda handelsgymnasiernas vidkommande har visserligen en särskild inspektör varit anställd. Men då denne ej varit på något fastare sätt knuten vid den chefsmyndighet, som hittills haft dessa läroanstalter under sin förvaltning, torde det, trots all erkännansvärd omsorg från inspektörens sida, knappast kunna sägas, att någon i egentlig mening organiserad central ledning av dem förekommit. Och vad angår den lägre handelsundervisningen i övrigt, har denna på ett sätt, som torde sakna motstycke i något annat land, varit lämnad helt och hållet åt sitt öde. •

Vad slutligen beträffar *undervisningen i husligt arbete*, har denna undervisning hittills så gott som uteslutande varit anordnad såsom ett läroämne vid sidan av andra ämnen i läroanstalterna för den kvinnliga ungdomen. Den har därför också stått under samma inseende och ledning som dessa. Det enda mera betydande undantag härifrån, som förekommit, har gällt de av sistlidne års riksdag beslutade husmodersskolorna, vilka för närvarande sortera omedelbart under civildepartementet men som från och med ingången av år 1919 torde böra förläggas under ecklesiastikdepartementet. I och med upprättande av de föreslagna lärings- och yrkesskolorna för husligt arbete inträder emellertid ett alldeles bestämt behov av en mera samlad och effektiv central ledning även av denna för vårt land så utomordentligt betydelsefulla gren av yrkesundervisningen.

Av det i propositionen innefattade förslaget till ett enhetligt ordnande av våra fackutbildande ungdomsskolor — yttrar vidare departementschefen — följer med nödvändighet, att den centrala ledningen av dessa skolor måste bli *enhetlig* och *gemensam* för samtliga slagen av skolor. För samtliga områden av yrkesundervisningen — för industri och hantverk, handel och husligt arbete — skulle ju såsom reguljära skolformer finnas lärlingsskolor och yrkesskolor. Dessa skulle alla avse *ett och samma* åldersstadium och alla hava *samma* förutsättning och *samma* mål: de skulle alla bygga på den *gemensamma* fortsättningsskolan och alla syfta till åstadkommande av en allt högre grad av yrkesskicklighet. I egenskap av övervägande kommunala läroanstalter torde de i flertalet fall i fråga om organisation, lokaler m. m. komma att behandlas i ett sammanhang av vederbörande kommunalstyrelse. Likaledes föranleda, såsom departementssakkunniga framhållit, de kommunala lärlingsskolornas obligatoriska karaktär och kommunernas rätt att utfärda närmare bestämmelser rörande skolpliktens genomförande med nödvändighet, att frågorna rörande den skolpliktiga ungdomen på lärlingsstadiet bli behandlade i ett sammanhang och efter ensartade grunder, vare sig de unga ägna sig åt det ena eller andra yrket. Detta synes så mycket mera av nöden, som det gäller att sörja för *likställighet* i fråga om utbildningsmöjligheter de olika yrkena emellan, så att icke det ena yrkets rekrytering försvåras genom det andras. Härav följer också, att i kommuner, där lärlings- och yrkesskolor bli upprättade för de olika yrkesgrenarna, det i de flesta fall torde komma att visa sig mest ändamålsenligt, att samtliga dessa skolor i fråga om lokal ledning och förvaltning ställas i *närmaste samband* med varandra.

Det synes därför departementschefen höjt över allt tvivel, att vad angår den centrala ledningen av lärlings- och yrkesskolorna för samtliga i det föregående berörda yrkesgrenar det enda lämpliga och riktiga är, att dessa läggas utan undantag, oavsett vilket yrke de avse, under en och samma centrala ledning. Det synes vidare självfallet, att de läroanstalter, som avse ett högre stadium av yrkesutbildningen — de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna samt handelsgymnasierna — böra förläggas under samma centrala ledning, som får åt sig uppdraget överinseendet av övriga till den lägre yrkesutbildningen hörande läroanstalter. Till samma ledning böra givetvis även samtliga statsunderstödda enskilda skolor av nu ifrågavarande slag hänföras.

Av kommerskollegiikommittén och departementalkommitterade har föreslagits, att överinseendet över den lägre tekniska undervisningen skulle förläggas till en sektion av den föreslagna industribyrån inom kommerskollegiet och där närmast omhänderhavas av en byråchefen underordnad överinspektör

eller byrådirektör. Och på motsvarande sätt har det beträffande den lägre handelsundervisningen föreslagits, att denna skulle hänföras till en sektion av samma verks handelsbyrå, inom vilken en där anställd handelsundervisningsinspektör skulle utöva det närmaste inseendet av handelsundervisningen. De sektioner, som sålunda skulle få sig anförtrord ledningen av de olika grenarna av yrkesutbildningen, skulle vid sidan härav hava att handlägga åtskilliga andra ärenden av helt annat slag. Så skulle den ifrågasatta sektionen av handelsbyrån tillika hava att handlägga ärenden angående handelsstraktater och handelsförhållande med främmande länder, export- och handelsstudiestipendier, anslagsfrågor för handels befrämjande, handelskamrar och andra organisationer av handelsidkare, marknader, hamnavgifter, grundpenningar, kanalavgifter m. m.

Det synes uppenbart, att ledningen av den lägre yrkesundervisningen, om den på nyss antytt sätt splittras på flera sektioner av olika byråer och om den inom de olika sektionerna inklämmas mellan andra stora ärenden av heterogen natur, omöjligen skall kunna få den fasta och enhetliga organisation eller den självständiga ställning, som den kräver för att kunna lösa sina uppgifter, ja, den torde näppeligen kunna ifrån verkets chefs och ledamöters sida kunna påräkna den uppmärksamhet och omvårdnad, som den oundgängligen behöver. Härtill kommer nu vidare, att den centrala ledningen av det husliga arbetet skulle kräva ytterligare anordningar för sitt tillgodoseende. Och dessa torde då väl, om splittringen ej skulle drivas alldeles in absurdum, närmast leda till denna undervisningsgrens förläggning under någon sektion av samma ämbetsverk, som skulle handhava ledningen av den övriga yrkesundervisningen, d. v. s. kommerskollegiet, vilket ämbetsverk emellertid i övrigt intet skulle få att skaffa med det husliga arbetet.

Vid överbägande av samtliga nu berörda omständigheter, har departementschefen kommit till den bestämda övertygelsen att, endast om den centrala ledningen av yrkesskolväsendet erhåller fornen av en fristående överstyrelse, det skall bliva möjligt att förläna densamma den fasthet i organisationen och den möjlighet till intimt samarbete mellan dess medlemmar, som en på samma gång enhetlig och mångsidig gestaltning och ledning av vederbörande läroanstalter kräver.

Beträffande den *departementala förläggningen* av den sålunda erforderliga överstyrelsen uttalar departementschefen den meningen, att den bör förläggas under det departement, som har under sin förvaltning landets undervisningsväsen i övrigt, d. v. s. under *ecklesiastikdepartementet*. Förlägges yrkesskolöverstörelsen under ecklesiastikdepartementet, komma dess

angelägenheter att handhavas av samma centrala förvaltning, som handhar de undervisningsangelägenheter, vilka företrädas av folkskolöverstyrelsen och läroverksöverstyrelsen. Fördelarna härav ligga i öppen dag, vare sig man tager hänsyn till de underlydande läroanstalternas organisationsfrågor, övervakandet av den vid anstalterna bedrivna undervisningen eller dessas utrustning med lärare och undervisningsmateriell. Det synes uppenbart, att därest yrkesskolöverstyrelsen icke bleve förlagd till ecklesistikdepartementet utan till ett annat departement, det skulle bliva förenat med mycket stora svårigheter att ens tillnärmelsevis tillgodose det behov av samarbete med organen för den allmänna undervisningen, som måste komma att yppa sig för överstyrelsen. Det torde icke heller kunna undvikas, att genom en dylik förläggning ett onödigt dubbelarbete skulle vållas vid hithörande ärendens handläggning inom departementet.

Överstyrelsens *allmänna åligganden* skulle vara att, i enlighet med för överstyrelsen av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion och i övrigt gällande föreskrifter samt i den mån särskilda bestämmelser ej annat föranleda, hava inseende över yrkesundervisningen i riket, sådan denna bedrivs vid av staten upprättade eller av staten underhållna eller undersödda anstalter för den lägre tekniska undervisningen, för den lägre handelsundervisningen och för undervisningen i husligt arbete, samt beträffande dessa anstalter antingen omedelbart vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, som kunna finnas erforderliga, för att anstalterna skola motsvara sitt ändamål.

De *anstalter, över vilka överstyrelsen skulle hava att öva inseende*, skulle vara:

1) anstalter för den lägre tekniska undervisningen lärlingsskolor och yrkesskolor för industri och hantverk, tekniska fackskolor och tekniska gymnasier samt tekniska skolan i Stockholm ävensom statsunderstödda enskilda skolor av friare organisation för förberedande eller fullständig lärlings- och yrkesutbildning inom vissa hantverks- och industriella yrken;

2) anstalter för den lägre handelsundervisningen: lärlingsskolor och yrkesskolor för handel, ettåriga handelsskolor samt handelsgymnasier ävensom statsunderstödda enskilda skolor av friare organisation för utbildning i handelsyrket;

3) anstalter för undervisning i husligt arbete: lärlings- och yrkesskolor för husligt arbete, hushållsskolor, husmodersskolor samt statsunderstödda enskilda skolor av friare organisation för undervisning i husligt arbete;

4) anstalter för utbildning av lärarkrafter: statens normalskola för yrkesundervisningen samt utbildningskurser av olika slag.

För överstyrelsens uppgifter i fråga om dessa anstalter redogöres när-

mare i propositionen. De skulle i huvudsak sammanfalla med dem, som i motsvarande avseenden tillkomma läroverks- och folkskolöverstyrelserna med avseende på de dem underlydande läroanstalterna.

För den nya överstyrelsen, vilken skulle benämnas *yrkesskolöverstyrelsen*, föreslås följande

ordinarie stat

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-tillägg.	Arvode.	Summa.	
1 överdirektör	6,200	2,800	1,000	—	10,000	
1 ledamot	5,000	2 500	600	—	8,100	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
2 ledamöter	10,000	5,000	1,200	—	16,200	
1 konsulent för husligt arbete	—	—	—	2,000	2,000	
1 sekreterare	3,600	1,800	400	—	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 notarie	2,200	1,500	300	—	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
1 registrator och aktuarie ..	2,200	1,500	300	—	4,000	
1 kvinnligt biträde av andra graden	900	550	150	—	1,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor, efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
1 kvinnligt biträde av första graden	700	350	150	—	1,200	
1 vaktmästare	700	350	150	—	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
För sakkunniga biträden ...	—	—	—	—	7,000	
För expenser, hyra m. m. ...	—	—	—	—	22 000	
Summa kronor	—	—	—	—	83,100	

Anm. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtrjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Hr Petters-
son i Söder-
tälje
motion

Såsom förut nämnts, har herr Pettersson i Södertälje i av honom väckt motion påyrkat, att riksdagen ville för sin del besluta, att, i stället för den av Kungl. Maj:t föreslagna konsulenten för husligt arbete, på yrkesskolöverstyrelsens stat skall för år 1919 uppföras en ordinarie ledamotstjänst, vars innehavare skulle företräda husligt arbete, samt att de med ifrågavarande tjänst förenade avlöningsförmånerna lämpas efter avlöningen för övriga ledamotstjänster inom yrkesskolöverstyrelsen, med användande av samma beräkningsgrunder, som komma att bestämma förhållandet mellan manliga och kvinnliga lärares avlöning enligt den lönereglering, som vid innevarande riksdag väntas komma att fastställas.

Utskottet

Den verkställda utredningen synes utskottet otvetydigt giva vid handen behovet av en förstärkt central ledning för yrkesundervisningen. Utskottet finner även ådagalagt, att en sådan ledning måste komma att få en så stor mängd uppgifter och intresseområden gemensamma med övriga läroanstalter för ungdomsstadiet, att den i propositionen föreslagna förläggningen av densamma under det departement, som handhaver undervisningsväsendet i allmänhet, måste anses vara den riktiga.

Vad åter beträffar den yttre formen för den sålunda erforderliga centrala ledningen av yrkesundervisningen, har utskottet icke ansett sig kunna helt ansluta sig till vad som härutinnan innefattas i propositionen.

Såsom redan nämnts, går denna ut på upprättandet av ett alldeles nytt ämbetsverk, en fristående yrkesskolöverstyrelse. Av departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet framgår, att huvudvikten för honom i förevarande fall ligger därpå, att yrkesundervisningen kommer under en stark central ledning, inom vilken de olika verksamhetsområden, som de till yrkesundervisningen hörande anstalterna representera, bliva så långt som möjligt på *ett fackmannamässigt och fullt sakkunnigt sätt* företrädda, så att de för den centrala ledningens arbete erforderliga erfarenheterna ifrån näringslivets och överhuvud det praktiska livets områden liksom ock från undervisningens och uppfostrans komma att på ett omedelbart, allsidigt och ingående sätt tillgodoföras detta arbete. Å andra sidan betonar departementschefen vid upprepade tillfällen vikten av att alla de stora, för våra ungdomsskolor gemensamma allmänna undervisnings- och uppfostringssynpunkterna måtte kunna bliva beaktade och tillvaratagna på ett sätt, som kan lända vårt undervisningsväsen *i dess helhet* till gagn. Utskottet ansluter sig helt till båda dessa synpunkter. Nu leder onekligen den förstnämnda av de båda synpunkterna tanken närmast på en fristående överstyrelse för yrkesundervisningen och utskottet vill icke heller bestrida, att med hänsyn till yrkesundervisningens egenart i vissa avseenden goda skäl kunna finnas för en

sådan anordning. Emellertid har departementschefen på åtskilliga ställen i sina anföranden till statsrådsprotokollet erinrat om de många uppgifter, som skulle komma att bli gemensamma för den centrala ledningen av yrkesundervisningen å ena och den centrala ledningen av folkundervisningen å andra sidan. Detta har föranlett utskottet att närmare undersöka omfattningen och arten av dessa uppgifter och anser sig utskottet här böra lämna en något utförligare översikt över dem.

Vad då först beträffar gemensamma uppgifter av *organisatorisk* natur, kommer utarbetandet av allmänna författningsbestämmelser rörande fortsättningsskolan och lärlingsskolan att kräva ett ingående samarbete mellan folkundervisningens och de praktiska yrkenas målsmän. Endast under förutsättning av ett sådant kan någon säkerhet vinnas för att dessa bestämmelser så avvägas, att de båda skolformerna komma att på lämpligt sätt stödja och komplettera varandra.

Vid uppgörandet inom folkskolöverstyrelsen av *kursplaner* för de olika typerna av den yrkesbestämda fortsättningsskolan krävas på varje punkt överläggningar och samråd med yrkesundervisningens målsmän.

När det gäller att *på de särskilda orterna* upprätta skolor av de olika slagen — fortsättningsskolor, högre folkskolor, lärlingsskolor o. s. v. — måste härför i regel fordras gemensamma förhandlingar från den centrala ledningens sida med Ortsrepresentanter för intressen, som beröra både den allmänna folkundervisningen och yrkesundervisningen. Förefinnes t. ex. på en viss ort behov av en industriell lärlingsskola, är det av vikt, att flera eller färre av ortens yrkesbestämda fortsättningsskolor anordnas i samma riktning.

Den omständigheten, att åtskilliga av de för yrkesundervisningen avsedda läroanstalterna i likhet med fortsättningsskolorna bli av *kommunal* natur, måste medföra en mängd gemensamma förvaltningsintressen.

I fråga om *lärarkrafter* hava fortsättningsskolan, lärlingsskolan och yrkesskolan många intressen gemensamma. Detta gäller framför allt *utbildningen* av de erforderliga lärarkrafterna. Sålunda måste de för fortsättningsskolans lärare avsedda fortbildningskurserna i fråga om både ledare och kursinnehåll bli i hög grad beroende av råd och handräckningar från yrkesundervisningens målsmän. Och för samtliga nu ifrågasvarande skolformer måste den blivande normalskolan i Stockholm för yrkesundervisningen bli en gemensam lärarutbildningsanstalt.

Det *personliga utbytet* av lärarkrafter på de särskilda orterna kan givetvis lättare äga rum, om det är en och samma myndighet som har att godkänna, resp. förordna lärare och föreståndare vid samtliga skolor, än om dessa befogenheter tillkomma skilda styrelser.

I fråga om de särskilda läroanstalternas utrustning med *lokaler* och *undervisningsmaterie*ll föreligger ett starkt behov av samarbete icke blott

rörande planläggningen och anskaffandet av vad som i detta avseende kan erfordras utan även i fråga om beredande av möjlighet, att vissa lokaler och viss materiell kunna gemensamt användas.

I fråga om *fackinspektionen* av skolorna förefinnas så många gemensamma intressen, att, huru än den centrala ledningen ordnas, det är av största betydelse, att ett mycket nära samarbete härutinnan åstadkommes. För att detta må kunna ske, är det av vikt, att inspektionen utföres i största möjliga utsträckning av gemensamma inspektörer och att dessas inspektionsbesök och övriga verksamhet ordnas efter enhetliga och planmässiga grunder.

Samtliga nu nämnda synpunkter hava framför allt sin tillämpning på det *husliga arbetet*. På detta område komma folkskolorna, fortsättningsskolorna, de högre folkskolorna och folkhögskolorna att hava så många intressen gemensamma med lärlings- och yrkesskolorna, att ett nära samarbete erfordras för åstadkommande av en fullt enhetlig och planmässig ledning. Detta gäller såväl undervisningens allmänna planläggning som de gemensamma undervisningslokalerna (skolköken) och de gemensamma lärarkrafterna.

Gemensamheten i nu angivna punkter medför en gemensamhet av *ekonomisk* innebörd. Genom ett väl organiserat samarbete kunna i mycket stor utsträckning tid och krafter sparas. Onödiga och dyrbara dubbelresor i inspektionssyfte kunna undvikas. Genom gemensamma anstalter för beredande av lokaler och undervisningsmateriell kunna för kommunerna stora besparingar göras.

Nu angivna synpunkter för gemensamhet i arbetet gälla i främsta rummet lärlings- och yrkesskolorna, i mindre grad fackskolorna och gymnasierna. Å andra sidan måste mellan dessa senare läroanstalter och de lägre anstalterna, lärlings- och yrkesskolorna, en så nära förbindelse uppstå, att de senare icke utan största skada skulle i förvaltningsavseende kunna skiljas från de förra. Då det efter vad utskottet känner är avsett, att yrkesskolornas lärjungar skulle äga så gott som omedelbart tillträde till fackskolorna, kommer givetvis härigenom i fråga om lärjungematerialet en intressegemenskap att uppstå mellan de högre och lägre skolformerna. Fortbildningskurser för lärare i såväl fortsättningsskolor som i lärlings- och yrkesskolor torde komma att upprättas vid fackskolorna och gymnasierna. Ej sällan torde yrkesskolorna komma att med fördel kunna få begagna fackskolornas materiell o. d.

Nu är det visserligen sant, att för tillgodoseende av de gemensamma uppgifterna ett samarbete skulle kunna tänkas anordnat mellan överstyrelsen för yrkesundervisningen och överstyrelsen för folkundervisningen, även om dessa båda ämbetsverk vore var för sig fristående. Men det är — att

döma av erfarenheter från förhållandet på andra motsvarande områden — att befara, att ett sådant samarbete lätt nog skulle komma att bli av mera tillfällig natur och medföra en omständlighet och en omgång i ärendenas behandling, som bleve till förfång för de uppgifter det här gäller och som tillika komme att ödsla med både tid och personkraft.

Utskottet har därför ansett sig böra taga under närmare omprövning, huruvida icke den nu tilltänkta centrala ledningen av yrkesundervisningen och överstyrelsen för folkundervisningen skulle med fördel kunna sammanföras till ett gemensamt ämbetsverk. Utskottet har trots sig finna, att detta skall låta sig göra, om ämbetsverket organiseras så, att vardera av nu nämnda båda stora grenar av ungdomsundervisningen blir under en gemensam verkchef, som närmast har att tillvarata de gemensamma intressena, företrädd genom var sin relativt *självständiga* avdelning: *folkskolavdelningen* och *yrkesskolavdelningen*. Vardera avdelningen bör givetvis vara självständig såväl däri, att samtliga å avdelningen förekommande ärenden, som endast avse avdelningen, bli handlagda av avdelningen ensam, som ock däri, att avdelningen har till sitt förfogande både sina särskilda ledamöter och sin särskilda avdelningschef, samtliga så utrustade, att de kunna på ett fullt fackmannamässigt sätt företräda den sakkunskap, som inom avdelningen erfordras. Genom en sådan anordning bör åt de båda grenarna av ungdomsundervisningen — yrkesundervisningen och folkundervisningen — kunna tillförsäkras både den självständiga ställning, det speciella intresse och den särskilda sakkunskap, som dessa för en ändamålsenlig ledning var för sig behöva, på samma gång samtliga de stora gemensamma intressena kunna på ett omedelbart och lättillgängligt sätt bli tillgodosedda. Uti verkets instruktion bör angivas vilka ärenden som skola göras till föremål för gemensam behandling av de båda avdelningarna och vilka som skola handläggas av vardera avdelningen för sig oberoende av den andra. Det bör givetvis på allt sätt sörjas för den fasthet i organisationen och den möjlighet till nära personligt samarbete mellan verkets medlemmar, som en på samma gång fullt fackmannamässig och mångsidig gestaltning och ledning av vederbörande läroanstalter kräver.

Vid en sådan organisation av ämbetsverket, som nu ifrågasättes, synes verkets benämning lämpligen böra bli *skolöverstyrelsen*.

Utskottet har tillika tagit i övervägande vilka arbetskrafter, som för tillgodoseende av nu angivna synpunkter skulle komma att erfordras inom vardera avdelningen av den sålunda tänkta gemensamma överstyrelsen. Enligt det förslag till ordinarie stat för en gemensam skolöverstyrelse, som utskottet för ändamålet uppgjort och till vilket utskottet här nedan skall återkomma, skulle de å samma stat i anledning av upprättandet av

en yrkesskolavdelning inom skolöverstyrelsen uppförda nya utgiftsposterna medföra en ökning av 56,750 kronor utöver de belopp, som för närvarande finnas upptagna å folkskolöverstyrelsens ordinarie stat. Därtill skulle komma en faktisk ökning av 3,000 kronor å extra stat. De ökade utgifterna skulle alltså sammanlagt utgöra 59,750 kronor. Då emellertid den i propositionen upptagna staten för en fristående yrkesskolöverstyrelse slutar å en summa av 83,100 kronor, skulle alltså ett sammanförande av de båda styrelserna, på sätt utskottet ifrågasatt, komma att medföra en årlig besparing för statsverket av 23,350 kronor. Härtill skulle, så länge krigstidstillägg utgår till vederbörande befattningshavare, komma besparingen av de tillägg, som skolat utgå till vissa för den fristående överstyrelsen beräknade, men för den gemensamma icke erforderliga befattningshavare, nämligen överdirektören, registratören och vaktmästaren. Sammanlagda årliga besparingen torde därför kunna beräknas till i runt tal 25,000 kronor.

I betraktande av vad utskottet nu anfört om önskvärdheten och möjligheten av ett organiserat samarbete mellan de centrala ledningarna för yrkesundervisningen och folkundervisningen samt med hänsyn till de ej oväsentliga besparingar för statsverket, som en förening av de båda ledningarna skulle medföra, anser sig utskottet böra förorda, att den centrala ledningen av yrkesundervisningen och den nuvarande folkskolöverstyrelsen sammanföras till en gemensam skolöverstyrelse. Då utskottet funnit sig böra intaga en sådan ståndpunkt, har utskottet tillika letts av övertygelsen om nödvändigheten att gå fram med allra största försiktighet, då det gäller upprättandet av nya ämbetsverk. Dels ligger det i sakens natur, att, när ett nytt verk kommer till stånd, dettas verksamhetsområde — vars gränser kanhända till en början ej kunnat så bestämt uppdragas — visar en tendens att allt mera vidga sig och att i sammanhang därmed också behovet att öka antalet arbetskrafter inom verket växer. Dels medför en dylik utvidgning av verkets verksamhetsområde lätt nog, att vissa delar av detsamma komma att allt mera närma sig eller kanhända rent av sammanfalla med delar av verksamhetsområden, som tillhöra andra verk. I sådana fall framträder lätteligen från det allmännas sida ett starkt intresse av både administrativ och ekonomisk natur att med varandra till ett gemensamt verk förena de verk, vilkas verksamhetsområden sålunda beröra varandra. Men nu lär erfarenheten, att i allmänhet hart nära oöverstigliga hinder av varjehanda slag resas mot en dylik åtgärd, även om den eljest synes vara av de förhandenvärande förhållandena starkt motiverade. Skulle det däremot med tiden visa sig, att inom ett redan förefintligt ämbetsverk uppstår nödvändigheten av en uppdelning på flera verk, kan i regel en sådan med lätthet

företagas. Även nu senast anförda synpunkter hava utgjort för utskottet starkt skäl att för närvarande avstyrka upprättandet av en fristående central ledning för yrkesundervisningen och att i stället framlägga förslag om en gemensam skolöverstyrelse.

Vad beträffar den närmare *organisationen* av den gemensamma överstyrelsen, skulle givetvis, såsom redan antytts, verkets båda avdelningar komma att sortera under den gemensamme chefen. Av honom skulle komma att handläggas alla större och viktigare frågor, framför allt frågor av principiell och grundläggande natur ävensom befodringsfrågor och för verkets avdelningar gemensamma frågor. Därjämte skulle han — så långt förhållandena medgäve — komma att deltaga i behandlingen av övriga inom verket förekommande ärenden. Men det ligger i sakens natur, att sagda chef icke ensam skulle kunna medhinna handläggningen av samtliga förekommande ärenden. I sådant avseende måste nödvändigtvis biträde beredas honom därigenom att inom vardera avdelningen en av avdelningens ledamöter erhåller i uppdrag att utöva det närmaste inseendet över avdelningen och till den utsträckning, som kan påfordras, inom avdelningen såsom avdelningschef företräda verkchefen.

Vardera avdelningen skulle givetvis utrustas med ett erforderligt antal ledamöter, så kvalificerade, att de kunde fullt sakkunnigt förbereda och föredraga de olika frågor, som inom avdelningen förekomma. Vad härvid beträffar folkskolavdelningen, har utskottet icke funnit skäl ifrågasätta någon ändring i det antal ledamöter, som för närvarande finnes inom folkskolöverstyrelsen. Inom folkskolavdelningen skulle alltså vara anställda fyra ordinarie ledamöter, av vilka en skulle av Kungl. Maj:t för viss tid förordnas till avdelningschef, samt därutöver, vad år 1919 beträffar, de två extra ledamöter, om vilka utskottet har att i annat sammanhang yttra sig. Inom yrkesskolavdelningen skulle anställas samma antal föredragande, som propositionen upptager för den fristående yrkesskolöverstyrelsen, nämligen tre ordinarie ledamöter, av vilka en skulle av Kungl. Maj:t för viss tid utses till avdelningschef, samt en konsulent och särskild föredragande för husligt arbete.

Vad sistnämnda befattningshavare beträffar, har, såsom redan omnämnts, herr Pettersson i Södertälje i sin i det föregående refererade motion på anförda skäl hemställt, att i stället för denne skulle för år 1919 uppföras en ordinarie ledamotstjänst, vars innehavare skulle företräda det husliga arbetet. Likaledes har Fredrika-Bremer-förbundets styrelse m. fl. i skrivelse till statsutskottet uttalat önskemålet, att utskottet ville föreslå riksdagen att, i stället för den av Kungl. Maj:t föreslagna

konsulentsbefattningen, å yrkesskolöverstyrelsens stat för år 1919 uppföra en kvinnlig ordinarie ledamotstjänst.

Av vad utskottet i det föregående anfört angående vikten av att vid ordnandet av våra praktiska ungdomsskolor det husliga arbetet blir i lika mån tillgodosett som all annan praktisk verksamhet, som dessa skolor avse, torde framgå, vilken betydelse utskottet måste fästa vid att samma arbete även inom den centrala ledningen av yrkesundervisningen blir på ett tillfredsställande sätt tillgodosett. Emellertid har utskottet icke kunnat finna annat än, att så skulle bliva fallet, ifall Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt väsentligen bleve förverkligat. Enligt detta skulle den föreslagna kvinnliga konsulenten inom överstyrelsen hava ställning av särskild föredragande i ärenden rörande husligt arbete. En sådan ställning måste enligt utskottets mening innefatta, att ifrågavarande befattningshavare skulle komma att inom verket inträda såsom föredragande ledamot, så ofta ärenden avseende det husliga arbetet föreläge till behandling, vare sig arten av dessa ärenden medförde, att de komme att handläggas i plenum eller under andra för handläggningen av verkets ärenden i allmänhet föreskrivna former. Att den kvinnliga föredraganden därjämte skulle komma att hava sig uppdraget att — med, där så påkallas, erforderligt biträde — utöva inspektion över undervisningen i husligt arbete, synes stå i full överensstämmelse med vad som skulle bliva fallet med de ordinarie ledamöterna, vilka uppenbarligen också måste hava inspektionsskyldighet inom sina olika verksamhetsområden.

För konsulenten för husligt arbete har å den föreslagna yrkesskolöverstyrelsens stat beräknats ett arvode av 2,000 kronor. Emellertid meddelas i propositionen, att det är avsett, att befattningshavaren åtminstone under den närmaste tiden skulle tillika utöva inseende över undervisningen i husligt arbete vid de under de båda övriga skolöverstyrelserna lydande läroanstalterna. För ett dylikt inseende utgår för närvarande till inom nämnda överstyrelser anställda inspektriser ersättning med sammanlagt 3,000 kronor. Även detta arvode beräknas i propositionen kunna övertagas av konsulenten för det husliga arbetet, som sålunda skulle komma att sammanlagt uppbära ett arvode å 5,000 kronor. För avlönande av nödigt biträde skulle, vad yrkesundervisningen beträffar, överstyrelsens expensmedel anlitas.

Mot den sålunda föreslagna anordningen har utskottet ingen annan erinran att göra än att utskottet — som befarar, att nu ifrågavarande konsulent icke skulle kunna medhinna hela den inspektionsverksamhet, som i propositionen tilltänkes densamma, och därför icke heller skulle kunna påräkna samtliga de arvodesbelopp, som för sådant ändamål i propositionen beräknats — anser, att för beredande åt konsulenten av ett arvode,

som i varje fall uppgår ungefär till det angivna eller 5,000 kronor, även bör, efter närmare bestämmelse av Kungl. Maj:t, beräknas den större eller mindre del av det belopp å 1,500 kronor, som, i överensstämmelse med vad som enligt beslut av 1917 års riksdag gäller för innevarande år, synes böra även för år 1919 utgå ur förslagsanslaget å 50,000 kronor till yrkesskolor för husmodersutbildning, därest detta varder av riksdagen, på sätt utskottet redan tillstyrkt, för sagda år beviljat. Till det i den föreslagna yrkesskolöverstyrelsens stat upptagna arvodesbeloppet å 2,000 kronor bör, när befattningen uppföres på den gemensamma staten, läggas det arvode å 750 kronor, som för närvarande utgår till en konsulent för huslig ekonomi inom folkskolöverstyrelsen ur det till sagda öfverstyrelses disposition ställda anslaget till inspektörer och sakkunniga bräden.

Utskottet anser sig icke nu böra närmare ingå på huru under en framtid, då större erfarenheter kunna hava vunnits om omfattningen av konsulentens arbetsuppgifter, denna angelägenhet bör ordnas. Utskottet vill blott giva uttryck åt sin förväntan, att vederbörande myndigheter komma att ägna frågan all den uppmärksamhet den förtjänar.

Med hänsyn till vad utskottet nu anfört anser sig utskottet icke kunna tillstyrka herr Petterssons i Södertälje motion att nu inom öfverstyrelsen anställa en ordinarie kvinnlig ledamot för husligt arbete. Utskottet finner sig så mycket hellre böra intaga denna ståndpunkt, som redan regeringsformens § 28 torde lägga hinder i vägen för ett bifall till motionen.

Vad beträffar befattningshavarna inom öfverstyrelsens kansli, anser utskottet, att dessa böra vara gemensamma för ämbetsverkets båda avdelningar. Av de uti förslaget till stat för den fristående yrkesskolöverstyrelsen upptagna befattningarna synes registratorn kunna inom den gemensamma öfverstyrelsen ersättas av ett kvinnligt biträde av andra graden. Den föreslagna notarien jämte de föreslagna båda kvinnliga biträdestjänsterna böra överföras på den gemensamma staten.

I stället för den föreslagna vaktmästaren torde den inom folkskolöverstyrelsen för närvarande anställda vaktmästaren böra upflyttas till förste vaktmästare och det inom samma verk för närvarande antälda vaktmästarbiträdet ersättas av en vaktmästare.

Vad angår de *löneförmåner*, som böra tillkomma befattningshavarna i skolöverstyrelsen, har utskottet nyss yttrat sig angående den föreslagna konsulenten för det husliga arbetet. I fråga om övriga befattningshavare finner utskottet, med nedan nämnda undantag, intet vara att erinra mot eller tillägga till vad som i propositionen föreslås. Vad chefen

beträffar, anser utskottet, att, då den av utskottet föreslagna gemensamma skolöverstyrelsen såväl i fråga om vikten och omfattningen av arbetsuppgifter som beträffande antalet och arten av de inom verket anställda och verket underlydande befattningshavarna kommer att bliva fullt jämförligt med flertalet av de större centrala ämbetsverken, exempelvis socialstyrelsen, medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen, även verkets chef bör likställas med cheferna i nämnda verk och följaktligen för honom beräknas avlöning till samma belopp, som i regel utgår till cheferna i dessa verk eller 11,000 kronor, därav lön 7,000 kronor, tjänstgöringspenningar 3,000 kronor och ortstillägg 1,000 kronor.

Enligt vad utskottet här ovan närmare utfört, skulle inom vardera avdelningen av överstyrelsen en ledamot erhålla uppdrag att såsom avdelningschef utöva det närmaste inseedet över avdelningen och till den utsträckning, som kan påfordras, inom avdelningen företräda chefen. I hänseende till det ökade ansvar och den betydelsefulla uppgift i övrigt, som skulle påvila dessa befattningshavare, finner utskottet skäligt, att — i likhet med vad fallet är t. ex. inom kammarkollegiet med där anställd avdelningschef — för var och en av dessa befattningshavare uppföres i staten ett särskilt arvode av 500 kronor.

Till sakkunnigbiträden inom den fristående överstyrelsen beräknas i propositionen 7,000 kronor. Av detta belopp synes 5,000 kronor böra tagas i anspråk för den gemensamma överstyrelsen. Då emellertid det belopp, som för närvarande för motsvarande ändamål utgår inom folkskolöverstyrelsen, är uppfört å extra stat, synes — till dess närmare erfarenheter vunnits om omfattningen av det behov, som här avses — även nu ifrågavarande belopp böra uppföras å extra stat.

Skulle frågan om reglering av avlöningsförhållandena för de vid statens verk och inrättningar anställda vaktmästarna komma att hänskjutas till prövning av 1918 års riksdag samt dylik lönereglering bliva av riksdagen beslutad, böra givetvis avlöningsförmåner för vaktmästarna så jämkas, att de bliva lika med de avlöningsförmåner, som tillkomma övriga vaktmästare vid de centrala ämbetsverken.

För den fristående överstyrelsen har i propositionen till expenser beräknats ett belopp av 22,000 kronor. Ut i detta belopp är bland annat inberäknat ett belopp av 6,000 kronor, avsett till bestridande av lokalhyra för den fristående yrkesskolöverstyrelsen. Vid upprättande av en gemensam skolöverstyrelse kommer detta belopp icke att i sin helhet behöva tagas i anspråk, enär åtskilliga av de lokaler, som skulle hava erfordrats

för en fristående överstyrelse, för en gemensam icke bliva behövliga. På grund härav och då även vissa andra besparingar torde kunna beräknas uppkomma å det föreslagna expensbeloppet vid en förening av de båda överstyrelserna, har utskottet ansett, att det för folkskolöverstyrelserna utgående beloppet borde ökas med endast 12,000 kronor.

Uti propositionen föreslås, att de ur expensmedlen utgående arvoden till vissa semestervikarier skola beräknas efter samma grunder, som i motsvarande avseenden tillämpas för semestervikarier inom de båda andra skolöverstyrelserna. Emot detta förslag har utskottet icke funnit något att invända.

Mot vad i propositionen föreslås angående sättet för bestridande av erforderliga medel för betäckande av eventuella uppsättnings- och organisationskostnader har utskottet intet att erinra. Ej heller finner utskottet anledning till anmärkning mot förslaget om utgörande av ersättning för de tjänsteresor, som föranledas av den överstyrelsen åliggande inspektionsskyldigheten.

I avseende å chef eller ledamot, som vid tillträdet till befattningen tillhör såsom delägare endera av lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa eller folkskollärarnas änke- och pupillkassa, föreslås i propositionen, att föreskrifter böra meddelas i enlighet med vad riksdagen i enahanda avseende föreskrivit beträffande motsvarande befattningshavare i läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen. Mot en motsvarande föreskrift beträffande chef och ledamöter i den gemensamma skolöverstyrelsen har utskottet intet att anmärka.

Ej heller finner utskottet anledning till erinran mot förslaget att de nya befattningshavarna uppföras å *ordinarie* stat.

Med tillämpning av de synpunkter och grunder, som utskottet i det föregående angivit, skulle ordinarie staten för den gemensamma skolöverstyrelsen få följande utseende:

Ordinarie stat för skolöverstyrelsen.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-tillägg.	Arvode.	Summa.	
Chefen.....	7,000	3,000	1,000	—	11,000	
1 ledamot och avdelningschef å folkskolavdelningen.....	5,000	2,500	600	500	8,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor
1 ledamot och avdelningschef å yrkesskolavdelningen.....	5,000	2,500	600	500	8,600	
1 ledamot.....	5,000	2,500	600	—	8,100	
4 ledamöter.....	20,000	10,000	2,400	—	32,400	
1 konsulent och särskild föredragande för husligt arbete.....	—	—	—	2,750	2,750	
1 förste bibliotekskonsulent.....	3,600	1,800	400	—	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 sekreterare.....	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 sekreterare.....	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 notarie.....	2,200	1,500	300	—	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
2 notarier.....	4,400	3,000	600	—	8,000	
1 registrator och aktuarie.....	2,200	1,500	300	—	4,000	
1 kvinnligt biträde av andra graden.....	900	550	150	—	1,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
4 kvinnliga biträden av andra graden.....	3,600	2,200	600	—	6,400	
1 kvinnligt biträde av första graden.....	700	350	150	—	1,200	
3 kvinnliga biträden av första graden.....	2,100	1,050	450	—	3,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor.
1 förste vaktmästare.....	900	450	150	—	1,500	
1 vaktmästare.....	700	350	150	—	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
För inspektion av blindundervisningen.....	—	—	600	—	600	
Till expenser m. m.	—	—	—	—	31,375	
Summa	—	—	—	—	152,325	

Anm. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 6 saml. 48 häft. (Nr 105.)

Enligt det i propositionen framlagda förslaget till organisation av de läroanstalter, som skulle komma att stå under inseeende av yrkesskolöverstyrelsen, skulle omorganisationen av samtliga dessa läroanstalter taga sin början först med höstterminen 1919. Detta borde emellertid — yttrar departementschefen — icke hindra, att yrkesskolöverstyrelsen träder i verksamhet redan med ingången av år 1919. Tvärtom torde igångsättandet av organisationsarbetet samt arbetet på organisationens vidare genomförande kräva, att överstyrelsens verksamhet begynner redan vid sistnämnda tidpunkt. Det synes emellertid vara tydligt, att arbetet i överstyrelsen framför allt under förra delen av år 1919 måste komma att få en mindre omfattning än vad fallet sedermera måste bliva. Särskilt komma de löpande ärendena och de rent administrativa göromålen att bliva jämförelsevis få. Detta förhållande syntes böra leda till att vissa av de å överstyrelsens stat föreslagna tjänsterna icke besättas med innehavare under år 1919, liksom ock att vissa av de för övriga ändamål föreslagna anslagsbelopp för sagda år något minskades. Sålunda borde den ena av de tre ledamotsbefattningarna kunna hållas obesatt under år 1919. Likaledes borde det under detta år kunna anstå med tillsättandet av sekreterartjänsten samt den kvinnliga biträdesbefattningen av andra graden. Vidare synes amanuensbefattningen, för vilken ett arvode av 2,000 kronor beräknats, ej böra erfordras under år 1919. Erforderligt amanuensbiträde torde kunna beredas av expensmedlen.

Sistnämnda medel synas för år 1919 böra uppföras med 13,000 kronor, därav 6,000 kronor beräknas för lokalhyra. Av anslaget för tillkallande av sakkunniga torde endast 5,000 kronor böra beräknas för år 1919.

Med tillämpning av det anförda skulle enligt propositionen staten för yrkesskolöverstyrelsen för år 1919 komma att hava följande utseende:

Ordinarie stat för yrkesskolöverstyrelsen för år 1919.

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Orts-tillägg	Arvode	Summa	
1 överdirektör	6,200	2.800	1.000	—	10 000	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 ledamot	5 000	2 500	600	—	8.100	
1 ledamot	5,000	2,500	600	—	8,100	
1 konsulent för husligt arbete	—	—	—	2,000	2,000	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 100 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
1 notarie	2 200	1,500	300	—	4.000	
1 registrator och aktuarie	2,200	1,500	300	—	4,000	
1 kvinnligt biträde av första graden	700	350	150	—	1,200	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
1 vaktmästare	700	350	150	—	1,200	
För sakkunniga biträden	—	—	—	—	5.000	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
För expenser, hyra m. m.	—	—	—	—	13 000	
Summa kronor	—	—	—	—	56 600	

Anm. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Utskottet anser, att i huvudsak samma grunder som de, vilka av departementschefen anförts i fråga om en fristående överstyrelse, låta sig tillämpa även på ordinarie staten för den gemensamma skolöverstyrelsen för år 1919. Då det emellertid icke för närvarande låter sig med visshet beräkna, med vilket belopp den gemensamma skolöverstyrelsens lokalhyra kan komma att överstiga den, som för närvarande utgår för folkskolöverstyrelsen, torde det erforderliga beloppet, vad kalenderåret 1919 beträffar, böra efter närmare bestämmande av Kungl. Maj:t gäldas ur skolöverstyrelsens expensmedel. Vad beträffar hyreskostnaden för tiden den 1 oktober 1918 — den 30 april 1919 synes denna, i enlighet med vad som föreslagits i propositionen, kunna gäldas av medel, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande. Ökningen i expenser m. m. synes därför böra beräknas till 7,000 kronor. Staten för 1919 skulle alltså få följande utseende:

Ordinarie stat för skolöverstyrelsen för år 1919.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar	Orts-tillägg	Arvode.	Summa.	
Chefen.....	7,000	3,000	1,000	—	11,000	
1 ledamot och avdelningschef å folkskolavdelningen.....	5,000	2,500	600	500	8,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kro- nor.
1 ledamot och avdelningschef å yrkesskolavdelningen.....	5,000	2,500	600	500	8,600	
1 ledamot.....	5,000	2,500	600	—	8,100	
3 ledamöter.....	15,000	7,500	1,800	—	24,300	
1 konsulent och särskild före- dragande för husligt arbete.....	—	—	—	2,750	2,750	Efter 5 år kan lön en höjas med 500 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 förste bibliotekskonsulent.....	3,600	1,800	400	—	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kro- nor, efter 10 år med ytterligare 500 kro- nor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
1 sekreterare.....	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 notarie.....	2,200	1,500	300	—	4,000	
2 notarier.....	4,400	3,000	600	—	8,000	
1 registator och aktuarie.....	2,200	1,500	300	—	4,000	
1 kvinnligt biträde av andra graden.....	900	550	150	—	1,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
3 kvinnliga biträden av andra graden.....	2,700	1,650	450	—	4,800	
1 kvinnligt biträde av första graden.....	700	350	150	—	1,200	
3 kvinnliga biträden av första graden.....	2,100	1,050	450	—	3,600	
1 förste vaktmästare.....	900	450	150	—	1,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kro- nor.
1 vaktmästare.....	700	350	150	—	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
För inspektion av blindunder- visningen.....	—	—	300	—	600	
Till expenser m. m.....	—	—	—	—	26,375	
Summa.....	—	—	—	—	131,825	

Anm. Därast vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor.

Utskottets hemställan.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande propositon, med avslag dels å herr Mobergers m. fl., herr Petterssons i Södertälje och herr Zanders motioner, dels ock å herr Helgers och herr Röings motioner, i den mån dessa icke må anses vara av utskottet i dess utlåtande besvarade,

A. *Beträffande fortsättningsskolor:*

dels fastställa följande huvudsakliga grunder och bestämmelser, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för deras tillämpning befinnas erforderliga:

1. I varje skoldistrikt skall för de lärjungar, som med fullständigt avgångsbetyg lämnat folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, finnas en eller, där förhållanden sådant påkalla och medgiva, flera fortsättningsskolor.

2. Undantagsvis må, efter vederbörligt medgivande, två eller flera närliggande skoldistrikt kunna förena sig om en gemensam fortsättningsskola.

3. Kursen i fortsättningsskola skall för lärjungarna omfatta sammanlagt minst 360 undervisningstimmar, förlagda utom folkskolans ordinarie undervisningstid, och fördelas på minst två, i särskilda undantagsfall och efter vederbörlig prövning högst tre år samt i övrigt vara anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, vilka av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivits.

4. Lärjunge skall vara pliktig att i den mån han icke enligt gällande föreskrifter skall vara därifrån befriad eller i vederbörlig ordning därifrån erhållit befrielse eller skoldistrikt i visst fall erhållit vederbörligt tillstånd att träffa annan anordning, inträda i fortsättningsskola vid början av den årskurs, som anordnas närmast efter det läsår, då avgångsbetyg från folkskola eller vitsord om motsvarande kunskaper erhållits, samt att deltaga i skolans undervisning under den för fortsättningsskolans kurs stadgade minimitiden eller den

längre tid intill sammanlagt 540 undervisningstimmar, som skoldistriktet må i vederbörlig ordning hava bestämt; dock att skolplikten i varje fall skall upphöra, då den skolpliktige fyllt aderton år.

5. För lärjungar, som avgått från egentlig folkskola utan att erhålla fullständigt avgångsbetyg, ävensom för lärjungar, som avgått från mindre folkskola, må i stället för fortsättningsskola anordnas ersättningsskola eller enligt vederbörligt beprövande annan däremot svarande, efter förhållandena lämpad undervisning, och skall lärjunge i sådant fall vara underkastad skolplikt enligt samma grunder, som gälla för lärjunge i egentlig fortsättningsskola.

6. Skoldistrikt skall senast vid utgången av år 1924 hava fullgjort vad som enligt meddelade bestämmelser åligger detsamma i fråga om den fortsatta undervisningen, dock att skoldistrikt må, efter medgivande av Kungl. Maj:t, då förhållandena sådant påkalla, kunna även efter denna tidpunkt under viss tid i större eller mindre mån vinna befrielse från sagda åligganden;

dels föreskriva i fråga om arvodet till lärare i fortsättningsskola och ersättningsskola, som upprättas efter ovan angivna grunder, att detta skall utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 2 kronor 50 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 50 öre, med undantag dock dels att arvodet för undervisning i manlig eller kvinnlig slöjd skall utgöra minst 1 krona 25 öre för undervisningstimme och arvodet för undervisning i hushållsgöromål minst 5 kronor för arbetsdag, omfattande minst fyra undervisningstimmar, dels att för undervisning i ämnet arbetskunskap i fortsättningsskola till lärare, som förklarats därtill berättigad, arvodet skall utgå med minst 3 kronor för undervisningstimme; med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser i fråga om dessa arvodens åtnjutande, som kunna befinnas erforderliga;

dels besluta, att statsbidrag till avlönande av lärare i fortsättningsskola och i ersättningsskola skall, enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, utgå med belopp motsvarande de för undervis-

ningen i sådan skola enligt stadgade grunder utgående minimiarvodena, därvid för statsbidragets åtnjutande skola gälla följande grunder och villkor, med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, besluta om statsbidrags utgående utan hinder därav, att någon avvikelse från dessa grunder och villkor ägt rum:

1. Skolan skall vara anordnad i enlighet med de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder.

2. Statsbidrag utgår för högst det antal undervisningstimmar, som erfordras, för att lärjungarna skola erhålla undervisning under den tid, för vilken skolplikt enligt i vederbörlig ordning meddelad föreskrift åligger dem.

3. Lärjungarna skola sammanföras till undervisningsavdelningar av lämplig storlek. Om i skola, som här avses, antalet lärjungar, som undervisas i verkstadsarbete, i slöjd eller i hushållsgöromål, varit så stort, att de uppdelats på avdelningar, må statsbidrag utgå för sådan avdelning, endast om lärjungarna i densamma vid kursens början varit, där fråga är om undervisning i verkstadsarbete eller slöjd, minst tio och, där fråga är om undervisning i hushållsgöromål, minst åtta, och om de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen.

4. Undervisningen skall bestridas av lärare, som blivit i vederbörlig ordning förklarade behöriga till sådan undervisnings bestridande. Sagda lärare skola åtnjuta arvode till minst de belopp, som här ovan stadgats.

5. Skoldistriktet skall för undervisningen tillhandahålla lämpliga lokaler samt nödig inrednings- och undervisningsmateriell.

6. Inom varje skoldistrikt skall för fortsättnings-skolorna finnas ett i vederbörlig ordning fastställt reglemente.

7. Skolorna skola vara underkastade den tillsyn och kontroll, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva;

dels medgiva, att skoldistrikt, som anordnat fortsättningsskola enligt de grunder, som angivas i kungl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag för avlöning åt lärare vid fortsättningsskola, må tillsvidare, intill dess annorlunda bestämmes, såsom understöd för de lärares avlöning, som i sådan skola undervisa utom folkskolans ordinarie undervisningstid, erhålla bidrag av allmänna medel sålunda, att för varje lärare, som meddelar dylik undervisning under en tid motsvarande två veckor om året, statsbidrag utgår med 65 kronor, under en tid motsvarande fyra veckor med 130 kronor och under en tid motsvarande sex veckor med 195 kronor, under villkor att skoldistriktet för lärarens avlönande tillskjuter för undervisningstid motsvarande två veckor om året minst 25 kronor, för undervisningstid motsvarande fyra veckor minst 50 kronor och för undervisningstid motsvarande sex veckor minst 75 kronor;

dels höja det *ordinarie* förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola från 163,000 kronor till 600,000 kronor eller med 437,000 kronor;

dels ock bevilja på *extra stat* för år 1919 till utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor ett reservationsanslag av 60,000 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva;

B. *Beträffande högre folkskolor:*

fastställa följande grunder och villkor för utgående av statsunderstöd till högre folkskolor:

1. Av anslaget till högre folkskolor må understöd kunna utgå till skola, som inrättats av skolområde, bestående av ett eller flera skoldistrikt eller efter Kungl. Maj:ts beprövande av annan kommunal samfällighet eller förening av flera sådana, i ändamål att bereda lärjungar, som genomgått småskola och folkskola, tillsammans omfattande minst sexårig lärokurs, eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått av allmänt medborgerlig och praktisk bildning, utan att lärjungarna därigenom dragas

från sina vanliga levnadsförhållanden eller nödig övning i praktiskt arbete.

Den högre folkskolan må, allt efter förhållandena, kunna anordnas antingen såsom allmän högre folkskola, i vilken undervisningen erhåller en mera allmän läggning, eller såsom yrkesbestämd högre folkskola, i vilken undervisningen inriktas på visst yrke eller viss yrkesgrupp. Huruvida yrkesbestämd högre folkskola må komma i åtnjutande av det högre understöd, som för skola av sådan typ av riksdagen bestämmes, skall bero på beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

2. Högre folkskola må åtnjuta statsbidrag till högst fyra ettåriga klasser. Inom varje årsklass må statsbidrag utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkommer vid iakttagande därav, att i fråga om allmän högre folkskola minst 35 och i fråga om yrkesbestämd sådan skola minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättas inom densamma.

Huruvida inom skolområde, som redan åtnjuter statsunderstöd till en eller flera högre folkskolor, understöd må utgå till ny skola av samma typ, skall bero på Kungl. Maj:ts prövning.

Finnes inom ett skolområde endast en högre folkskola, skall denna, såvitt ej Kungl. Maj:t på anförda skäl medgiver undantag, vara avsedd för både gossar och flickor.

3. Vid högre folkskola skola, därest ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, finnas minst så många ordinarie lärartjänster som antalet årsklasser i skolan. I den mån så erfordras, skola dessutom vara anställda extra ordinarie lärare med full tjänstgöring ävensom nödigt antal timlärare. Som lärare kunna anställas såväl män som kvinnor.

Högre folkskola förestås av en för viss tid utsedd manlig eller kvinnlig rektor.

4. Undervisningen skall, därest ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, pågå minst trettiosex läsveckor om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lovdagar däri inberäknade.

Har undervisning i högre folkskola ej fortgått så lång tid, som ovan stadgas, men beror detta därav, att skolan eller viss klass eller klassavdelning av densamma, för vilken statsbidrag kan utgå, först under kalenderåret inrättats eller ock under kalenderåret upphört, äge skolan bekomma statsbidrag i förhållande till den del av läsåret, som undervisningen pågått.

5. Högre folkskola skall hava till sitt förfogande tjänliga och tillräckliga undervisningslokaler samt erforderliga skolmöbler och undervisningsmedel.

6. Högre folkskola skall vara försedd med av Kungl. Maj:t fastställt reglemente och stå under inseende av chefsmyndigheten för folkundervisningen samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Sagda myndighet må för varje skola kunna förordna en inspektor.

För högre folkskola skall finnas en av minst fem personer bestående skolstyrelse. Om dess sammansättning, revision av dess räkenskaper m. m. skola bestämmelser finnas i det för skolan fastställda reglementet. Är undervisningen med hänsyn till lärjungarnas praktiska utbildning inriktad på visst yrke eller yrkesgrupp, och åtnjuter skolan med hänsyn därtill högre statsunderstöd, skola minst två i sådant yrke eller sådan yrkesgrupp sakkunniga personer vara medlemmar av skolstyrelsen.

7. Undervisningen i högre folkskola skall vara avgiftsfri, såvida ej Kungl. Maj:t i visst fall på grund av särskilda undantagsförhållanden annorlunda bestämmer. Terminsavgifter må dock i intet fall påföras medellösa lärjungar.

8. Vid högre folkskola skall lärarpersonalen åtnjuta de avlöningsförmåner, som av riksdagen närmare bestämmas.

9. Statsunderstöd till högre folkskola utgår med det belopp och i den ordning, som av riksdagen närmare bestämmas;

C. *Beträffande den lägre yrkesundervisningen:*

dels besluta, att det må ankomma på kommun, som ensam eller tillsammans med annan kommun upprättat eller underhåller lärlingsskola, anordnad huvudsakligen efter de av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder, att bestämma,

att i industri, hantverk eller handel anställda minderåriga skola i den utsträckning, som förhållandena kunna föranleda, vara pliktiga att under högst två läsår med högst nio månaders årlig undervisning och med i medeltal högst tolv undervisningstimmar i veckan delta i undervisningen i sådan lärlingsskola, dock att skolplikten i varje fall skall upphöra, då den skolpliktige fyllt aderton år, ävensom

att kvinnlig minderårig, som icke är anställd i industri, hantverk eller handel och som icke befinner åtnjuta annan mot lärlingsskolans undervisning i husligt arbete svarande undervisning, skall i den utsträckning och med den begränsning, vartill förhållandena kunna föranleda, vara underkastad sådan skolplikt som i föregående punkt sägs.

dels för beredande av understöd åt skolor för den lägre yrkesundervisningen under riksstatens åttonde huvudtitel på *ordinarie stat* uppföra ett förslagsanslag av 250,000 kronor;

dels medgiva, att från nämnda anslag må, oavsett om den undervisning som avses har obligatorisk karaktär eller icke, årligen utgå understöd

1. för av kommun upprättad lärlingsskola för industri, hantverk eller handel till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 2 kronor 67 öre för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma;

2. för av kommun upprättad lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller hushållsskola till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 1 krona 33 öre för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, beräknat såsom under 1 angivits;

3. för av kommun upprättad yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola till lärarens avlöning med belopp, beräknat efter 3 kronor för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, beräknat såsom under 1 angivits;

4. för enskild skola för yrkesundervisning med belopp, som av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmes efter i huvudsak samma grunder som för motsvarande under 2 eller 3 angiven skola,

ävensom att understödet för ovannämnda skolor må utgå under följande villkor:

a) undervisningen skall bestridas av lärare, som godkännas av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

b) arvoden åt lärare skola utgå med belopp, beräknade efter i medeltal minst 4 kronor för varje undervisningstimme vid lärlingsskola för industri, hantverk eller handel, minst 2 kronor vid lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller vid hushållsskola samt minst 4 kronor 50 öre vid yrkesskola för industri, hantverk eller handel samt vid ettårig handelsskola;

c) skolan skall hava till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriell, som godkännas av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

d) för varje skola skall finnas ett av sagda myndighet fastställt reglemente innehållande bestämmelser, bland annat, rörande skolans undervisning, styrelse och förvaltning samt föreståndare och lärare;

e) undervisningen i lärlingsskola skall för lärlingarna vara avgiftsfri;

f) skolans läroplan skall vara godkänd av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

g) skolan skall stå under inseeende av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

h) för statsbidrags åtnjutande skola i övrigt gälla de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela; samt

5. för nuvarande lägre tekniska yrkesskolor enligt nu gällande grunder;

dels ock för beredande av understöd, i överensstämmelse med av 1917 års riksdag godkända grunder, till

yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor anvisa under åttonde huvudtiteln på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

D. *Beträffande folkskolöverstyrelsens utvidgning till en skolöverstyrelse med en folkskolavdelning och en yrkesskolavdelning m. m.:*

dels godkänna följande nya ordinarie stat för folkskolöverstyrelsen under ändrat namn av skolöverstyrelsen, att tillämpas från och med år 1919:

	Lön.	Tjänst- görings- penningar	Orts- tillägg.	Arvode.	Summa.	
Chefen	7,000	3,000	1,000	—	11,000	
1 ledamot och avdel- ningschef å folkskol- avdelningen	5,000	2,500	600	500	8,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kro- nor.
1 ledamot och avdel- ningschef å yrkes- skolavdelningen	5,000	2,500	600	500	8,600	
1 ledamot	5,000	2,500	600	—	8,100	
3 ledamöter	15,000	7,500	1,800	—	24,300	
1 konsulent och sär- skild föredragande för husligt arbete...	—	—	—	2,750	2,750	
1 förste bibliotekskon- sulent	3,600	1,800	400	—	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 sekreterare	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 notarie	2,200	1,500	300	—	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kro- nor, efter 10 år med ytterligare 500 kro- nor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
2 notarier	4,400	3,000	600	—	8,000	
1 registrator och ak- tuarie	2,200	1,500	300	—	4,000	
1 kvinnligt biträde av andra graden	900	550	150	—	1,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
3 kvinnliga biträden av andra graden ..	2,700	1,650	450	—	4,800	
1 kvinnligt biträde av första graden	700	350	150	—	1,200	
3 kvinnliga biträden av första graden ..	2,100	1,050	450	—	3,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kro- nor.
1 förste vaktmästare...	900	450	150	—	1,500	
1 vaktmästare	700	350	150	—	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
För inspektion av blindundervisningen	—	—	—	600	600	
Till expenser m. m....	—	—	—	—	26,375	
Summa	—	—	—	—	131,825	

Anm. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

dels godkänna följande villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i staten för skolöverstyrelsens ordinarie befattningshavare upptagna löneförmåner, nämligen:

i fråga om ändrad tjänstgöringsskyldighet, förflyttning till annan tjänst, förening av tjänster m. m.:

att befattningshavare skall, därest vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden vid en möjligen inträdande förändrad organisation av ämbetsverket eller dess särskilda avdelningar eller eljest i allmänhet kan varda stadgad, ävensom därest ämbetsverkets ställning inom statsförvaltningen så förändras, att detsamma ej längre kan anses såsom självständigt ämbetsverk, eller därest vissa ifrågavarande ämbetsverk tillhörande göromål överflyttas till annat ämbetsverk, vara pliktig att, med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, efter ny eller förändrad arbetsordning sköta de göromål, som honom anförtros, eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, tjänstgöra i det verk, till vilket göromålen överlämnas;

att befattningshavare är skyldig att tjänstgöra å den särskilda befattning uti innehavande grad, där han, till befordrande av arbetets oavbrutna gång, finnes vara lämplig och behövlig;

att befattningshavare vidare skall, likaledes med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, vara pliktig att, närhelst så av Kungl. Maj:t prövas lämpligt, låta sig förflyttas till annan befattning inom förvaltningen på ifrågavarande område;

att med ordinarie befattning i överstyrelsen icke må förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommunens stat;

att med ordinarie befattning i nämnda ämbetsverk ej heller må förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är försett med Kungl. Maj:ts oktroj eller blivit registrerat såsom aktiebolag, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag som helst, så framt ej, vad angår chef eller ledamot, Kungl. Maj:t och, vad angår innehavare av annan

befattning, överstyrelsen, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen i ämbetsverket, finner uppdraget eller befattningen kunna få mottagas och tillsvidare bibehållas;

i fråga om avlöningsförmåners uppbärande m. m.:

att tjänstgöringspenningar få uppbäras endast för den tid, befattningshavare verkligen tjänstgjort eller åtnjutit semester, men för tid, han eljest varit befriad från tjänstgöring, skola utgå till den, som uppehållit befattningen;

att den, som av sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger uppbära hela lönen jämte ortstillägget eller i det fall, där avlöningen utgöres av arvode, den del därav, som icke anses såsom tjänstgöringspenningar, men att den, som eljest undfår ledighet, såsom för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter, tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller revisorer eller andra särskilda uppdrag, eller i behörig ordning avstänges från tjänstgöring eller av annan anledning är lagligen förhindrad att sköta befattningen, kan förpliktas att under ledigheten utöver sina tjänstgöringspenningar avstå så mycket av lönen eller ortstillägget eller av arvodet, som erfordras för befattningens uppehållande eller eljes prövas skäligt;

att avlöning ej må utgå till befattningshavare för tid, varunder han avhållit sig från tjänstgöring utan att hava i vederbörlig ordning erhållit tjänstledighet eller kunna styrka giltigt förfall;

att, därest befattningshavare varder avstängd från tjänstgöring eller i häkte tagen, den del av hans avlöning, som icke prövas böra användas till befattningens uppehållande, skall under tiden innehållas, såvida ej prövas skäligt låta honom uppbära något därav;

att, vid sjukdomsfall eller när det erfordras till följd av tjänsteresor eller för beredande av semester, befattningshavare av lägre grad skall vara skyldig att, om han förordnas till högre befattning i överstyrelsen, bestrida densamma, dock ej längre än sammanlagt tre månader under ett och samma kalenderår; ägande han

därvid att, i stället för egna tjänstgöringspenningar, åtnjuta vid sjukdomsförfall de för befattningen anslagna tjänstgöringspengar men eljest däremot svarande belopp:

att emellertid, därest ledamot av överstyrelsen till följd av tjänsteresa eller för handläggning av särskilda ärenden är under allenast några få, högst fyra dagar, hindrad att sköta sin befattning, tjänsteman av lägre grad skall vara pliktig att utan särskild ersättning sköta de till ledamotsbefattningen hörande löpande göromålen;

att den, som tillträder den nya staten, skall vara skyldig underkasta sig, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, upphörande av eller minskning i extra inkomster, som kunna åtfölja tjänstebefattning eller utgå för bestyr i sammanhang därmed; samt

att vid avgång från tjänsten till följd av avskedstagande, entledigande eller dödsfall själva lönen även som ortstillägget eller, där avlöningen utgöres av arvode, den del därav, som icke anses såsom tjänstgöringspenningar, utgå till månadens slut;

i fråga om ålderstillägg:

att, därest förhöjning av lönen efter viss tids fortsatt innehavande av befattning i samma lönegrad är i staten medgiven, tidpunkten för

första förhöjningen bestämmes att inträda efter fem år, under villkor att innehavaren under mer än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordras för att vinna nämnda förhöjning, med gott vitsord bestritt sin egen eller, på grund av förordnande, annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att härvid icke må föras honom till last den tid, han åtnjutit semester eller ledighet för fullgörande av värnplikt, och

andra förhöjningen, om sådan äger rum, efter ytterligare fem år, på samma villkor, samt

tredje förhöjningen, därest sådan kan ske, efter än ytterligare fem år, ävenledes på samma villkor,

under iakttagande, vad var och en av omförmälda löneförhöjningar angår, att den högre avlöningen ej får tillräddas förr än vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den stadgade tjänståldern blivit uppnådd;

att likväl löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av löneförhöjning, redan uppnått den levnadsålder, vid vilken han enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension är skyldig att från tjänsten avgå, icke må tillträda samma förhöjning;

i fråga om semester, skyldighet att avgå från tjänsten och pensionsrätt:

att semester årligen må, när det kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjutas av chef, ledamöter, förste bibliotekskonsulent och sekreterare en var under en och en halv månad, av notarie, av registrator och aktuarie samt av kvinnliga biträden en var under en månad samt av vaktmästare under 15 dagar;

att befattningshavare, som har sig anförtrodd upp-
börd eller kontroll å uppbörd, är pliktig att å tid av året, som av chefen bestämmes, begagna sig av semester;

att i fråga om skyldighet att avgå från tjänsten ävensom i fråga om rätt till pension skall gälla vad i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension är vid tiden för den nya statens ikraftträdande eller, såvitt angår innehavare av befattning, som därefter tillträdes, vid tillträdet till befattningen stadgat;

i fråga om särskilda föreskrifter för kvinnliga befattningshavare:

att beträffande kvinnliga biträden å överstyrelsens stat skola i övrigt lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla förde å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar;

dels för tillämpning av ovangivna stat, med uteslutande ur riksstaten av det för närvarande till folkskolöverstyrelsen under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie anslaget å 95,575 kronor, i riksstaten under samma huvudtitel uppföra ett ordinarie anslag till skolöverstyrelsen å 131,825 kronor;

dels medgiva, att ålderstilläggen för de å skolöverstyrelsens stat upptagna befattningshavarna må utgå av

det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: Ålderstillägg;

dels föreskriva, att chef eller ledamot av skolöverstyrelsen, som må vid tillträdet till befattningen såsom delägare tillhöra vare sig lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa eller folkskollärarnas änke- och pupillkassa, skall vara skyldig att även såsom chef eller ledamot i överstyrelsen kvarstå i den av nämnda båda kassor, i vilken han vid sagda tidpunkt är delägare, med iakttagande därvid att sådan befattningshavare skall tillhöra vederbörande kassa med det inom densamma förekommande högsta delaktighetsbeloppet samt med de rättigheter och skyldigheter i övrigt, vilka tillkomma delägare, som innehar befattning, med vilken är förenad skyldighet att tillhöra kassan;

dels förklara,

att envar, som med eller efter den nya lönestatens ikraftträdande tillträder befattning i skolöverstyrelsen, skall vara pliktig att underkasta sig nyssnämnda villkor och bestämmelser; samt

att de förutvarande ordinarie befattningshavare i folkskolöverstyrelsen, vilka icke före den 1 november 1918 anmäla, att de vilja underkasta sig de nya avlöningsstaterna och därvid fästade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunna därtill förbindas, skola vara bibehållna vid dem enligt ordinarie stater tillkommande avlöningsförmåner;

dels ock bevilja på *extra stat* för år 1919 såsom särskilda förslagsanslag, högst nedan angivna belopp, nämligen för beredande av arvode åt en extra ledamot inom skolöverstyrelsen 7,000 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, samt

till inspektion och sakkunniga biträden hos skolöverstyrelsen 5,000 kronor.

Stockholm den 3 maj 1918.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
 från första kammaren: herrar *S. H. Koarnzelius, O. M. Strömberg, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson, H. F. Lamm, O. Bergqvist, C. G. Ekman, H. G. W. Wrangel, A. C. Lindblad, J. L. Widell, A. Pers, greve N. F. Posse* samt
 från andra kammaren: herrar *H. Andersson* i Skivarp, *A. Anderson* i Råstock, *C. Persson* i Stallerhult, *J. Jönsson* i Revinge, *O. H:son Waldén, G. Odqvist, S. Bengtsson* i Norup, *J. A. Ingvarson, C. R. Jansson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro, *A. Mossberg* och *K. A. W. Björck*.

Reservation:

av herr *C. Persson* i Stallerhult, vilken ansett, att staten för den föreslagna skolöverstyrelsen för år 1919 bort hava följande utseende:

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-tillägg.	Arvode.	Summa.	
Chefen.....	6,200	2,800	1,000	—	10,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 ledamot	5,000	2,500	600	—	8,100	
5 ledamöter	25,000	12,500	3,000	—	40,500	
=====	=====	=====	=====	=====	=====	
=====	=====	=====	=====	=====	=====	
Summa	—	—	—	—	129,825	
=====	=====	=====	=====	=====	=====	
=====	=====	=====	=====	=====	=====	

samt att
 för tillämpning av ovangivna stat, i stället för det för närvarande till folkskolöverstyrelsen i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie anslaget å 95,575 kronor, bort i riksstaten under samma huvudtitel uppföras ett ordinarie anslag till en skolöverstyrelse å 129,825 kronor.